

เกิด แก่ เจ็บ ตาย

[เรียงร้อยถ้อยคำจากพระคัมภีร์เพื่อการพิจารณาธรรม]

พระครูศรีปัญญาวิกรม, ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.

บรรณาธิการ

เกิด แก่ เจ็บ ตาย

เกิด แก่ เจ็บ ตาย

เกิด แก่ เจ็บ ตาย

เรียงร้อยถ้อยคำจากพระคัมภีร์เพื่อการพิจารณาสังขารธรรม

: พระครูศรีปัญญาวิกรม, ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.

พิมพ์ครั้งที่ ๑ พ.ศ.๒๕๖๓

จำนวน ๓๐๐ เล่ม

คณะทำงาน

พระมหาดอนม อานนุโท,ดร.

พระมหาพจน์ สุวโจ,ผศ.ดร.

พระมหาประเสริฐ สุขเมโธ,ดร.

ดร.ปิยวัฒน์ คงทรัพย์

ดร.ชยาภรณ์ สุขประเสริฐ

อาจารย์ ไว ชีรัมย์

ข้อมูลทางบรรณานุกรมของหอสมุดแห่งชาติ

National Library of Thailand Cataloging in Publication Data

พระครูศรีปัญญาวิกรม.
เกิด แก่ เจ็บ ตาย.-บุรีรัมย์: เวทีการพิมพ์, 2563.
203 หน้า.
1. พระพุทธศาสนา-คำสั่งสอน. I. ชื่อเรื่อง.
294.315
ISBN: 978-616-565-677-1

จัดทำโดย : ฝ่ายผลิตสื่อการเรียนการสอน สาขาวิชาพระพุทธศาสนา วส.บร.

พิมพ์ที่ : 27/15-16 เวทีการพิมพ์

ต.ในเมือง อ.เมืองบุรีรัมย์ จ.บุรีรัมย์ 044-612662

ปณามคาถา

พระพุทธเจ้าพระองค์ใดผู้ทรงเป็นที่พึ่ง ทรงกระทำสิ่งที่ทำ
ได้ยาก ทรงประกาศความลำบากพระวรกาย เพื่อประโยชน์แก่
ชาวโลก สิ้นกาลนับประมาณมิได้ หลายโกฏิกัป ข้าพเจ้าขอ
นอบน้อมพระพุทธเจ้าพระองค์นั้น ผู้ทรงพระมหากรุณาธิคุณ

พระธรรมโคที่พระพุทธเจ้าทรงช่องเสพแล้ว แต่ชาวโลก
ไม่รู้ จึงแล่นไปสู่ภพน้อยภพใหญ่ ข้าพเจ้าขอนอบน้อมพระธรรม
นั้น ซึ่งเป็นธรรมอันประเสริฐ มีปกติกำจัดกิเลสจตุราช่าย มี
อวิชาเป็นต้น

พระอริยสงฆ์โค ผู้ประกอบด้วยคุณมีศีล สมาธิ ปัญญา
วิมุตติ และวิมุตติญาณเป็นต้น ข้าพเจ้าขอนอบน้อมพระอริยสงฆ์
นั้น ผู้เป็นเนื่อนาบุญของเหล่าชนผู้มีความต้องการด้วยกุศล ด้วย
เศียรเกล้า

ข้าพเจ้าเมื่อนอบน้อมพระรัตนตรัยที่ควรนอบน้อม โดยส่วน
เดียว ดังพรรณนามาฉะนี้ จึงได้ผลบุญโคที่ไพบูลย์ไม่ขาดสาย
ด้วยอานุภาพแห่งบุญนั้น ขอให้ข้าพเจ้าจึงปราศจากอันตราย

: สมนันตปาสาทิกา

อารัมภกถา

เกิด แก่ เจ็บ ตาย แม้จะเป็นสัจธรรมสำหรับชีวิต แต่เมื่อยามสัตว์โลกต้องเผชิญกับสัจธรรมดังกล่าว กลับพบว่า ต่างก็ประหวั่นพรັนพริ้งอยู่ภายใน พร้อมทั้งแสดงออกมาภายนอกโดยประการต่างๆ หนึ่งในจำนวนนั้นก็คือการเสาะแสวงหาช่องทางเพื่อหลบหลีกอย่างถึงที่สุดเท่าที่ทั้งชีวิตจะทำได้ แม้จะต้องแลกด้วยทรัพย์สิน เงินทอง หรือเกียรติยศ

แต่สุดท้ายแล้ว ทุกชีวิตก็ต้องยอมจำนน

ในรอบปี ๒๕๖๒ ที่ผ่านมา มีหลายชีวิต ทั้งที่รู้จักเป็นการส่วนตัว ทั้งที่รู้จักผ่านมิตรสหาย เพื่อนร่วมงานจนชีวิตลงไป ท่านเหล่านั้นดำรงอยู่ในวัยที่แตกต่างกันออกไป บางท่านกำลังอยู่ในวัยทำงาน เป็นกำลังของครอบครัว บางท่านผ่านวัยมานาน ถึงกาลร่วงหล่นไปตามวาระขณะที่มีจำนวนไม่น้อยอีกเช่นกันที่ยังอยู่ในเพียงวัยเริ่มต้น

แต่อายุ วัยก็ไม่ได้เป็นข้อจำกัดแต่อย่างใด

ในยามที่ชีวิตประสบกับความเศร้าโศก หรือพลัดพรากจากของรัก ไม่มีสิ่งใดจะเยียวยาได้ดีเท่าธรรมโอสถ และจะต้องเป็นธรรมโอสถที่เราเพาะบ่มไว้ดีแล้วก่อนหน้านั้น

หนังสือเล่มนี้จึงอุทิศขึ้น ทั้งนี้ โดยมีวัตถุประสงค์ ๒ ประการ

ประการแรก เพื่อเผยแผ่หลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธองค์ที่เกี่ยวข้องกับเกิด แก่ เจ็บ ตาย ซึ่งพรรณนาไว้โดยหลากหลายในพระไตรปิฎก

ประการต่อมา เพื่อเป็นธรรมบรณาการแทนใจคณะผู้จัดทำที่มีต่อการสูญเสียบุคคลผู้เป็นที่รักของมิตร สหาย เพื่อนร่วมงาน ครูบาอาจารย์ที่เคารพนับถือ ทั้งในส่วนของบรรพชิต และคฤหัสถ์ ที่ได้ประสบพบพานสัจธรรมชีวิตดังกล่าวเป็นครั้งเป็นคราว ไปตามสมควรแก่โอกาส

พระครูศรีปัญญาวิกรม,ศศ.คร.

บรรณาธิการ

เกิด แก่ เจ็บ ตาย

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
ปณามคาถา	๓
อารัมภกถา	๔
สารบัญ	๕
ภาคที่ ๑ ซาคี/เกิด	๖
ภาคที่ ๒ ชรา/แก่	๒๔
ภาคที่ ๓ พยาธิ/เจ็บ	๔๓
ภาคที่ ๔ มรณะ/ตาย	๘๒
ภาคที่ ๕ ข้อพิจารณาเพิ่มเติม	๑๒๔
ภาคผนวก	๑๘๐
นิคมวจนะ	๒๐๑
บรรณานุกรม	๒๐๓

เกิด แก่ เจ็บ ตาย

ภาคที่ ๑
-ชาติ/เกิด-

เกิด แก่ เจ็บ ตาย

ชาติ (เกิด) เป็นอย่างไร

ความเกิด ความเกิดพร้อม ความหยั่งลง ความบังเกิด ความบังเกิดเฉพาะ ความปรากฏ
แห่งชั้นันท์ ความได้อายคนะในหมู่สัตว์นั้น ๆ ของเหล่าสัตว์นั้น ๆ นี้เรียกว่า ชาติ

ม.ม. (ไทย) ๑๒/๕๓

ภิกษุทั้งหลาย

เพราะปัจจัย ๓ ประการประชุมพร้อมกัน

การถือกำเนิดในครรภ์จึงมีได้

ในสัตว์โลกนี้

มารดาบิดาอยู่ร่วมกัน แต่มารดา尚无มีระคู

และคันชัพพะยังไม่ปรากฏ

การถือกำเนิดในครรภ์ก็ยังมีไม่ได้

ในสัตว์โลกนี้ มารดาบิดาอยู่ร่วมกัน มารดามีระคู

แต่คันชัพพะยังไม่ปรากฏ

การถือกำเนิดในครรภ์ก็ยังมีไม่ได้

แต่เมื่อใด มารดาบิดาอยู่ร่วมกัน มารดามีระคู

และคันชัพพะก็ปรากฏ เมื่อนั้น

เพราะปัจจัย ๓ ประการประชุมพร้อมกันอย่างนี้

ม.ม.(ไทย) ๑๒/๕๐๘/๕๔๒// การถือกำเนิดในครรภ์จึงมีได้

เกิด แก่ เจ็บ ตาย

“ท่านผู้มีอายุ ภูมิเท่าไร”

“ท่านผู้มีอายุ ภูมิ ๓ คือ

(๑) กามภพ

(๒) รูปภพ

(๓) อรูปภพ”

“การเกิดในภพใหม่ต่อไป มีได้อย่างไร”

“เพราะความยินดียิ่งในอารมณ์นั้นๆ ของเหล่าสัตว์ที่มีวิชาเป็นเครื่องกีดกัน มี
ค้นหาเป็นเครื่องผูกพันไว้ การเกิดในภพใหม่ต่อไป ย่อมมีได้ดังนี้”

“การเกิดในภพใหม่ต่อไป ไม่มีได้อย่างไร”

“เพราะวิชาสิ้นไป เพราะวิชาเกิดขึ้น และเพราะค้นหาดับไป การเกิดขึ้นใน
ภพใหม่ต่อไป ไม่มีได้ดังนี้”

ม.มฺว.(ไทย) ๑๒/๔๕๓/๔๕๓.

เกิด แก่ เจ็บ ตาย

สารบัญชกร กำเนิด ๔ ชนิดนี้

กำเนิด ๔ ชนิด ไทบบ้าง คือ

๑. กำเนิดอณทชะ (การเกิดในไข)
๒. กำเนิดชลาพุชะ (การเกิดในครรภ์)
๓. กำเนิดสังเสทชะ (การเกิดในถ้ำไคลหรือที่ขึ้นแฉะ)
๔. กำเนิดโอปปาติกะ (การเกิดผุดขึ้น)

กำเนิดอณทชะ คืออะไร

คือ เหล่าสัตว์ผู้จะทาลายเปลือกไขแล้วเกิด นี้เราเรียกว่า กำเนิดอณทชะ

กำเนิดชลาพุชะ คืออะไร

คือ เหล่าสัตว์ผู้เกิดในครรภ์ นี้เราเรียกว่า กำเนิดชลาพุชะ

กำเนิดสังเสทชะ คืออะไร

คือ เหล่าสัตว์ผู้เกิดในปลาน้ำ ซากศพน้ำ ขนมบุด น้ำครำ หรือถ้ำไคล นี้เราเรียกว่า กำเนิดสังเสทชะ

กำเนิดโอปปาติกะ คืออะไร

คือ เทวดา สัตว์นรก มนุษย์บางจำพวก และเปรตบางจำพวก นี้เราเรียกว่า กำเนิดโอปปาติกะ

ม.ม. (ไทย) ๑๒/๑๕๒

เกิด แก่ เจ็บ ตาย

คติ ๕ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. นรก ๒. กำเนิดkirจณาน ๓. เปตวิสัย ๔. มนุษย์ ๕. เทวดา

เราرضักนรก ทางที่นำสัตัวให้ถึงนรก ใช่อปฏิบัติที่นำสัตัวให้ถึงนรก และرضักใช่อปฏิบัติที่สัตัวปฏิบัติแล้ว เป็นเหตุให้หลังจากตายแล้วยอมไปเกิดในอบาย ทุกติ วินิบาต นรก

เราرضักกำเนิดkirจณาน ทางที่นำสัตัวให้ถึงกำเนิดkirจณาน ใช่อปฏิบัติที่นำสัตัวให้ถึงกำเนิดkirจณาน และرضักใช่อปฏิบัติที่สัตัวปฏิบัติแล้ว เป็นเหตุให้หลังจากตายแล้วยอมไปเกิดในกำเนิดkirจณาน

เราرضักเปตวิสัย ทางที่นำสัตัวให้ถึงเปตวิสัย ใช่อปฏิบัติที่นำสัตัวให้ถึงเปตวิสัย และرضักใช่อปฏิบัติที่สัตัวปฏิบัติแล้ว เป็นเหตุให้หลังจากตายแล้วยอมไปเกิดในเปตวิสัย

เราرضักหมู่มนุษย์ ทางที่นำสัตัวให้ถึงมนุษย์โลก ใช่อปฏิบัติที่นำสัตัวให้ถึงมนุษย์โลก และرضักใช่อปฏิบัติที่สัตัวปฏิบัติแล้ว เป็นเหตุให้หลังจากตายแล้วยอมไปเกิดในหมู่มนุษย์

เราرضักเทวดาท้งหลาย ทางที่นำสัตัวให้ถึงเทวโลก ใช่อปฏิบัติที่นำสัตัวให้ถึงเทวโลก และرضักใช่อปฏิบัติที่สัตัวปฏิบัติแล้ว เป็นเหตุให้หลังจากตายแล้วยอมไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์

เราرضักนิพพาน ทางที่นำสัตัวให้ถึงนิพพาน ใช่อปฏิบัติที่นำสัตัวให้ถึงนิพพาน และرضักใช่อปฏิบัติที่สัตัวปฏิบัติแล้วเป็นเหตุทำให้แจ้งเจโตวิมุติ บัญญาวิมุติที่ไม่มี อาสวะ เพราะอาสวะสิ้นไปด้วยปัญญาอันยิ่งเอง เข้าถึงอยู่ในปัจจุบัน ม.ม.(ไทย) ๑๒/๑๕๓

เกิด แก่ เจ็บ ตาย

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ภิกษุทั้งหลาย พืช ๕ ชนิดนี้ คือ

๑. พืชเกิดจากเหง้า
๒. พืชเกิดจากลำต้น
๓. พืชเกิดจากตา
๔. พืชเกิดจากยอด
๕. พืชเกิดจากเมล็ด

ภิกษุทั้งหลาย

ก็พืช ๕ ชนิดนี้

ไม่แตกหัก ไม่เสียหาย ไม่ถูกลมและแดดทำลาย มีแก่นสาร

ถูกเก็บไว้อย่างดี แต่ไม่มีดิน ไม่มีน้ำ

พืช ๕ ชนิดนี้พึงถึงความเจริญงอกงามไพบูลย์ได้หรือ

ภิกษุเหล่านั้นกราบทูลว่า ไม่ได้ พระพุทธเจ้าข้า

ภิกษุทั้งหลาย ก็พืช ๕ ชนิดนี้ ไม่แตกหัก ฯลฯ ถูกเก็บไว้อย่างดี และมีดิน มีน้ำ พืช

๕ ชนิดนี้พึงถึงความเจริญงอกงามไพบูลย์ได้หรือ

ได้ พระพุทธเจ้าข้า

ส.ข.(ไทย) ๑๓/๕๔/๓๖

เกิด แก่ เจ็บ ตาย

ภิกษุทั้งหลาย

เชอทั้งหลายพึงเห็นวิญญาณฐิติ ๔ เหมือนปฐวีธาตุ

พึงเห็นความกำหนัดด้วยอำนาจความเพลิตเพลินเหมือนอาโปธาตุ

พึงเห็นวิญญาณพร้อมด้วยอาหารเหมือนพีช ๕ ชนิด

วิญญาณที่เข้าถึงรูป

เมื่อตั้งอยู่ ก็พึงมีรูปเป็นอารมณ์ มีรูปเป็นที่ตั้ง

เข้าไปเสพส่วยความเพลิตเพลินตั้งอยู่ ถึงความเจริญงอกงามไพบุลย์ได้

วิญญาณที่เข้าถึงเวทนา

เมื่อตั้งอยู่ ฯลฯ เข้าไปเสพส่วยความเพลิตเพลินตั้งอยู่

ถึงความเจริญงอกงามไพบุลย์ได้

วิญญาณที่เข้าถึงสัญญา ฯลฯ

วิญญาณที่เข้าถึงสังขาร เมื่อตั้งอยู่

ก็พึงมีสังขารเป็นอารมณ์ มีสังขารเป็นที่ตั้ง

เข้าไปเสพส่วยความเพลิตเพลินตั้งอยู่ ถึงความเจริญงอกงามไพบุลย์ได้

ภิกษุทั้งหลาย

เป็นไปไม่ได้ที่ผู้ใดพึงกล่าวอย่างนี้ว่า

เราจักบัญญัติการมา การไป การจติ การอุบัติ

หรือความเจริญงอกงามไพบุลย์แห่งวิญญาณ

เว้นจากรูป เวทนา สัญญา สังขาร

ถึ.ข.(ไทย) ๑๓/๕๔/๗๗

เกิด แก่ เจ็บ ตาย

ภิกษุทั้งหลาย

ถ้าราคะ นันทิ คันทหา ไม่มีในกวัพุงการารหาร ฯลฯ วิญญานจะไม่ต้องอยู่องกงาม ในกวัพุงการารหารนั้น ที่ไควิญญานไม่ต้องอยู่องกงาม ที่นั้นยอมไม่มีนามรูปหยังลง ที่ไคไม่มีนามรูปหยังลง ที่นั้นยอมไม่มีความเจริญแห่งสังขารทั้งหลาย ที่ไคไม่มีความเจริญแห่งสังขารทั้งหลาย ที่นั้นยอมไม่มีการเกิดในภพใหม่ต่อไป ที่ไคไม่มีการเกิดในภพใหม่ต่อไป ที่นั้นยอมไม่มีชาติ ชราและมรณะต่อไป ที่ไคไม่มีชาติ ชราและมรณะต่อไป เรากล่าวว่าที่นั้น ไม่มีคววมโสภ ไม่มีคววมกระวนกระวาย และไม่มีคววมคับแค้น

ถ้าราคะ นันทิ คันทหา ไม่มีในฉสสาร ฯลฯ

ถ้าราคะ นันทิ คันทหา ไม่มีในมนโสนัญเจตนาหาร ฯลฯ

ถ้าราคะ นันทิ คันทหา ไม่มีในวิญญาณาหาร วิญญานจะไม่ต้องอยู่องกงามใน วิญญาณาหารนั้น ที่ไควิญญานไม่ต้องอยู่องกงาม ที่นั้นยอมไม่มีนามรูปหยังลง ที่ไคไม่มีนามรูปหยังลง ที่นั้นยอมไม่มีความเจริญแห่งสังขารทั้งหลาย ที่ไคไม่มีความเจริญแห่งสังขารทั้งหลาย ที่นั้นยอมไม่มีการเกิดในภพใหม่ต่อไป ที่ไคไม่มีการเกิดในภพใหม่ต่อไป ที่นั้นยอมไม่มีชาติ ชราและมรณะต่อไป ที่ไคไม่มีชาติ ชราและมรณะต่อไป เรากล่าวว่าที่นั้น ไม่มีคววมโสภ ไม่มีคววมกระวนกระวาย และไม่มีคววมคับแค้น

ส.น.(ไทย) ๑๖/๖๔/๑๒๖.

เกิด แก่ เจ็บ ตาย

อานนท์ เพราะเหตุนี้แล
กรรมจึงชื่อว่าเป็นไฉน
วิญญานจึงชื่อว่าเป็นพีช
คณาจึงชื่อว่าเป็นยางเหนียว
วิญญานดำรงมั่นอยู่ได้
เพราะธาตุอย่างหยาบของสัตว์ที่มีอวิชชาเป็นเครื่องปิดกั้น
มีคณาเป็นเครื่องผูกใจ
การเกิด ในภพใหม่จึงมีต่อไปอีกด้วยประการฉะนี้

อ.ทุก.(ไทย) ๒๐/๗๗/๓๐๐.

ภิกษุรูปหนึ่ง ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า
“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ
การไปเกิดในภูมิที่ดีของเทวดาเป็นอย่างไร
การได้ลาภอันดีของเทวดาเป็นอย่างไร
การดำรงตนอยู่ด้วยดีของเทวดาเป็นอย่างไร พระพุทธเจ้าข้า”
พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า
“ภิกษุทั้งหลาย การเกิดเป็นมนุษย์
ชื่อว่าเป็นการไปเกิดในภูมิที่ดีของเทวดา
การที่เทพบุตรลงมาเกิดเป็นมนุษย์แล้ว ได้รับความศรัทธา
ศรัทธาของเทพบุตรนั้นแล ตั้งมั่น มีเหตุเกิด หยั่งลง มั่นคง
อันสมณพราหมณ์ เทวดา มาร พรหม
หรือใครๆ ในโลกไม่สามารถทำให้คลอนแคลนไปได้
นี้ชื่อว่าเป็นการดำรงตนอยู่ด้วยดีของเทวดา”

ขุ.อิติ. (ไทย) ๒๕/๘๓/๘๘๓

สังฆารูปปีศาจสูตร^๑

ว่าด้วยการเกิดขึ้นแห่งสังฆาร

ข้าพเจ้าได้คัดลอกมาอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตุวัน อารามของอนาถบิณฑิกเศรษฐี เขตกรุงสาวัตถี ณ ที่นั่นแล พระผู้มีพระภาคได้รับสิ่งเรียกภิกษุทั้งหลายมาคร่ำครวว่า "ภิกษุทั้งหลาย" ภิกษุเหล่านั้นทูลรับสนองพระดำรัสแล้ว

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า "ภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงการเกิดขึ้นแห่งสังฆารแก่เธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงฟัง จงใส่ใจให้ดี เราจักกล่าว"

ภิกษุเหล่านั้นทูลรับสนองพระดำรัสแล้ว พระผู้มีพระภาคจึงได้ตรัสเรื่องนี่ว่า

"ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ประกอบด้วยศรัทธาประกอบด้วยศีล ประกอบด้วยสุตะ ประกอบด้วยจาคะ ประกอบด้วยปัญญา ภิกษุนั้นมีความปรารถนาอย่างนี้ว่า 'โอหนอ หลังจากตายแล้ว เราพึงเข้าถึงความเป็นผู้อยู่ร่วมกับชัตติยมหาศาล' เธอตั้งจิตนั้น อธิษฐานจิตนั้น เจริญจิตนั้น สังฆารและวิหารกรรมเหล่านั้นอันเธอเจริญ ทำให้มากแล้วอย่างนี้ เป็นไปเพื่อความเกิดขึ้นในชัตติยมหาศาลนั้นได้

ภิกษุทั้งหลาย มรรคนี ปฏิบัติทานี้ เป็นไปเพื่อความเกิดขึ้นในชัตติยมหาศาลนั้น

---

^๑ ม.อุปริ.(ไทย) ๑๔/๑๖๐-๑๓๕/๒๐๘-๒๑๔. พระสูตรนี้สะท้อนให้เห็นว่า คนเราเลือกเกิดได้ แต่มีเงื่อนไขอยู่ที่ผู้นั้นจะต้องประกอบศรัทธา ศีล สุตะ จาคะ และปัญญา ทั้งแสดงความปรารถนาที่จะเกิดในภพภูมิใดภพภูมิหนึ่งก่อนจะละสังฆารไป

เกิ ก ใ กั เจ็ ย คาย

ภิกษุทั้งหลาย อีกประการหนึ่ง ภิกษุเป็นผู้ประกอบด้วยศรัทธาประกอบด้วยศีล ประกอบด้วยสุตะ ประกอบด้วยจาคะ ประกอบด้วยปัญญา ภิกษุนั้นมีความปรารถนาอย่างนี้ว่า 'โอหนอ หลังจากตายแล้ว เราพึงเข้าถึงความเป็นผู้อยู่ร่วมกับพรหมณมหาศาล ฯลฯ หรือพึงเข้าถึงความเป็นผู้อยู่ร่วมกับคหบดีมหาศาล' เธอตั้งจิตนั้น อธิษฐานจิตนั้น เจริญจิตนั้น สังฆารและวิหารกรรมเหล่านั้นอันเธอเจริญ ทำให้มากแล้วอย่างนี้ เป็นไปเพื่อความเกิดขึ้นในคหบดีมหาศาลนั้นได้

ภิกษุทั้งหลาย มรรคนี้ ปฏิปทานี้ เป็นไปเพื่อความเกิดขึ้นในคหบดีมหาศาลนั้น

อีกประการหนึ่ง ภิกษุเป็นผู้ประกอบด้วยศรัทธา ประกอบด้วยศีลประกอบด้วยสุตะ ประกอบด้วยจาคะ ประกอบด้วยปัญญา ภิกษุนั้นได้ฟังว่า'เทพชั้นจาตุมหาราชมีอายุยืน มีผิวพรรณด่งใส มีความสุขมาก' ภิกษุนั้นมีความปรารถนาอย่างนี้ว่า 'โอหนอ หลังจากตายแล้ว เราพึงเข้าถึงความเป็นผู้อยู่ร่วมกับเทพชั้นจาตุมหาราช' เธอตั้งจิตนั้น อธิษฐานจิตนั้น เจริญจิตนั้น สังฆารและวิหารกรรมเหล่านั้นอันเธอเจริญ ทำให้มากแล้วอย่างนี้ เป็นไปเพื่อความเกิดขึ้นในเทพชั้นจาตุมหาราชนั้นได้

ภิกษุทั้งหลาย มรรคนี้ ปฏิปทานี้ เป็นไปเพื่อความเกิดขึ้นในเทพชั้นจาตุมหาราชนั้น

อีกประการหนึ่ง ภิกษุเป็นผู้ประกอบด้วยศรัทธา ประกอบด้วยศีลประกอบด้วยสุตะ ประกอบด้วยจาคะ ประกอบด้วยปัญญา ภิกษุนั้นได้ฟังว่า'เทพชั้นดาวดึงส์ ฯลฯ เทพชั้นยามา ฯลฯ เทพชั้นคูลิต ฯลฯ เทพชั้นนิมมานรดี ฯลฯ หรือเทพชั้นปรนิมมิตวสวัตดีมีอายุยืน มีผิวพรรณด่งใส มีความสุขมาก' ภิกษุนั้นมีความปรารถนาอย่างนี้ว่า 'โอหนอ หลังจากตายแล้ว เราพึงถึงความเป็นผู้อยู่ร่วมกับเทพชั้นปรนิมมิตวสวัตดี' เธอตั้งจิตนั้น

เกิด แก่ เจ็บ ตาย

อธิษฐานจิตนั้น เจริญจิตนั้นสังฆารและวิหารธรรมเหล่านั้นอันเธอเจริญ ทำให้มากแล้วอย่างนี้ เป็นไปเพื่อความเกิดขึ้นในเทพชั้นปรนิมมิตวสวัตตินั้น ได้ภิกษุทั้งหลาย มรรคนีปฏิบัติ เป็นไปเพื่อความเกิดขึ้นในเทพชั้นปรนิมมิตวสวัตตินั้น

อีกประการหนึ่ง ภิกษุเป็นผู้ประกอบด้วยศรัทธา ประกอบด้วยศีลประกอบด้วยสุตะ ประกอบด้วยจาคะ ประกอบด้วยปัญญา ภิกษุนั้นได้ฟังว่า'สหัสสพรหมมีอายุยืน มีผิวพรรณผ่องใส มีความสุขมาก' สหัสสพรหมน้อมจิตก็น้อมจิตแผ่ไปอยู่ เปรียบเหมือนบุรุษมีนัยน์ตาดี วางผลละหุ่งผลหนึ่งไว้ในมือแล้วพิจารณา ดูแม้ฉันใด สหัสสพรหมก็ฉันนั้นเหมือนกัน น้อมจิตแผ่ไปตลอด ๑,๐๐๐ โลกชาตุอยู่ แม้สัตว์ทั้งหลายที่เกิดแล้วในชั้นสหัสสพรหมนั้น ก็น้อมจิตแผ่ไปอยู่ ภิกษุนั้นมีความปรารถนาอย่างนี้ว่า 'โอหนอ หลังจากตายแล้ว เราพึงถึงความเป็นผู้อยู่ร่วมกับสหัสสพรหม' เธอตั้งจิตนั้น อธิษฐานจิตนั้น เจริญจิตนั้น สังฆารและวิหารธรรมเหล่านั้นอันเธอเจริญ ทำให้มากแล้วอย่างนี้ เป็นไปเพื่อความเกิดขึ้นในชั้นสหัสสพรหมนั้นได้

ภิกษุทั้งหลาย มรรคนี ปฏิบัติ เป็นไปเพื่อความเกิดขึ้นในชั้นสหัสสพรหมนั้น

อีกประการหนึ่ง ภิกษุเป็นผู้ประกอบด้วยศรัทธา ประกอบด้วยศีลประกอบด้วยสุตะ ประกอบด้วยจาคะ ประกอบด้วยปัญญา ภิกษุนั้นได้ฟังว่า'ทวิสหัสสพรหม ฯลฯ ติสหัสสพรหม ฯลฯ จตุสหัสสพรหม ฯลฯ หรือปัญจสหัสสพรหมมีอายุยืน มีผิวพรรณผ่องใส มีความสุขมาก' ปัญจสหัสสพรหมย่น้อมจิตแผ่ไปตลอด ๕,๐๐๐ โลกชาตุอยู่ แม้สัตว์ทั้งหลายที่เกิดแล้วในชั้นปัญจสหัสสพรหมนั้น ก็น้อมจิตแผ่ไปอยู่ เปรียบเหมือนบุรุษมีนัยน์ตาดี วางผลละหุ่ง ๕ ผลไว้ในมือแล้วพิจารณา ดูแม้ฉันใด ปัญจสหัสสพรหมก็ฉันนั้นเหมือนกันน้อมจิตแผ่ไปตลอด ๕,๐๐๐ โลกชาตุอยู่ แม้สัตว์ทั้งหลายที่เกิดแล้วในชั้นปัญจ

เกิ ก ัก เจ็ บ คาย

สหัสสพรหมนั้น ก็น้อมจิตแผ่ไปอยู่ ภิกษุนั้นมีความปรารถนาอย่างนี้ว่า 'โอหนอ หลังจากตายแล้ว เราพึงเข้าถึงความเป็นผู้อยู่ร่วมกับปัญจสหัสสพรหม' เธอตั้งจิตนั้น อธิษฐานจิตนั้น เจริญจิตนั้น สังฆารและวิหารกรรมเหล่านั้นอันเธอเจริญ ทำให้มากแล้ว อย่างนี้ เป็นไปเพื่อความเกิดขึ้นในชั้นปัญจสหัสสพรหมนั้นได้

ภิกษุทั้งหลาย มรรคนี้ ปฏิปทานี้ เป็นไปเพื่อความเกิดขึ้นในชั้นปัญจสหัสสพรหมนั้น

อีกประการหนึ่ง ภิกษุเป็นผู้ประกอบด้วยศรัทธา ประกอบด้วยศีลประกอบด้วยสุตะ ประกอบด้วยจาคะ ประกอบด้วยปัญญา ภิกษุนั้นได้ฟังว่า'สหัสสพรหมมีอายุยืน มีผิวพรรณ ผ่องใส มีความสุขมาก' สสสหัสสพรหมสสสหัสสพรหมนั้น ก็น้อมจิตแผ่ไปอยู่ เปรียบเหมือนแก้วไพฑูรย์แปดเหลี่ยมงาม โชติช่วง อันเขาเจ็ยระไนดีแล้ว วางไว้แล้วบนผ้ากำพล เหลือง ย่อมส่องแสงเรืองไฟโรจน์ แม้นันใด สสสหัสสพรหมก็ฉนั้นเหมือนกัน ย่อมน้อมจิตแผ่ไปตลอด ๑๐,๐๐๐ โลกชาคอยู่ แม้สัตว์ทั้งหลายที่เกิดแล้วในชั้นสสสหัสสพรหมนั้นก็ น้อมจิตแผ่ไปอยู่ ภิกษุนั้นมีความปรารถนาอย่างนี้ว่า 'โอหนอ หลังจากตายแล้วเราพึง เข้าถึงความเป็นผู้อยู่ร่วมกับสสสหัสสพรหม' เธอตั้งจิตนั้น อธิษฐานจิตนั้นเจริญจิตนั้น สังฆารและวิหารกรรมเหล่านั้นอันเธอเจริญ ทำให้มากแล้วอย่างนี้เป็นไปเพื่อความเกิดขึ้นในชั้นสสสหัสสพรหมนั้นได้

ภิกษุทั้งหลาย มรรคนี้ ปฏิปทานี้ เป็นไปเพื่อความเกิดขึ้นในชั้นสสสหัสสพรหมนั้น

อีกประการหนึ่ง ภิกษุเป็นผู้ประกอบด้วยศรัทธา ประกอบด้วยศีลประกอบด้วยสุตะ ประกอบด้วยจาคะ ประกอบด้วยปัญญา ภิกษุนั้นได้ฟังว่า'สสสหัสสพรหมมีอายุยืน มีผิวพรรณ ผ่องใส มีความสุขเป็นกำลัง' สสสหัสสพรหมน้อมจิตแผ่ไปตลอด ๑๐๐,๐๐๐ โลกชาคอยู่

เกิด แก่ เจ็บ ตาย

แม้สัตว์ทั้งหลายที่เกิดแล้วในชั้นสศสหัสสพรหมนั้น ก็น้อมจิตแผ่ไปอยู่ เปรียบเหมือนแห่งทองชมพูที่เขากลอมด้วยความชำนาญในเบ้าของช่างทองผู้ฉลาดแล้ววางไว้บนผ้ากัมพลเหลืองย่อมส่องแสงเรืองไฟโรจน์ แม้ฉับใด สศสหัสสพรหมก็ฉับนั้นเหมือนกัน ย่อมน้อมจิตแผ่ไปตลอด ๑๐๐,๐๐๐ โลกธาตุอยู่ แม้สัตว์ทั้งหลายที่เกิดแล้วในชั้นสศสหัสสพรหมนั้น ก็น้อมจิตแผ่ไปอยู่ ภิกษุนั้นก็มีความปรารถนาอย่างนี้ว่า 'โอหนอหลังจากตายแล้ว เราพึงเข้าถึงความเป็นผู้อยู่ร่วมกับสศสหัสสพรหม' เธอตั้งจิตนั้น อธิษฐานจิตนั้น เจริญจิตนั้น สังฆารและวิหารธรรมเหล่านั้นอันเธอเจริญ ทำให้มากแล้วอย่างนี้ เป็นไปเพื่อความเกิดขึ้นในชั้นสศสหัสสพรหมนั้นได้

ภิกษุทั้งหลาย มรรคนี ปฏิบัติหนี่ เป็นไปเพื่อความเกิดขึ้นในชั้นสศสหัสสพรหมนั้น

อีกประการหนึ่ง ภิกษุเป็นผู้ประกอบด้วยศรัทธา ประกอบด้วยศีลประกอบด้วยสุตะ ประกอบด้วยจาคะ ประกอบด้วยปัญญา ภิกษุนั้นได้ฟังว่า'เทพชั้นอากาศ ฯลฯ เทพชั้นบริตตอากาศ ฯลฯ เทพชั้นอัปมาณอากาศ ฯลฯ หรือเทพชั้นอากาศสรมีอายุยืน มีผิวพรรณผ่องใส มีความสุขเป็นกำลัง' ภิกษุนั้นมีความปรารถนาอย่างนี้ว่า 'โอหนอ หลังจากตายแล้ว เราพึงเข้าถึงความเป็นผู้อยู่ร่วมกับเทพชั้นอากาศสรา' เธอตั้งจิตนั้น อธิษฐานจิตนั้น เจริญจิตนั้น สังฆารและวิหารธรรมเหล่านั้นอันเธอเจริญ ทำให้มากแล้วอย่างนี้ เป็นไปเพื่อความเกิดขึ้นในพรหมชั้นอากาศสรา นั้นได้

ภิกษุทั้งหลาย มรรคนี ปฏิบัติหนี่ เป็นไปเพื่อความเกิดขึ้นในพรหมชั้นอากาศสรา นั้น

อีกประการหนึ่ง ภิกษุเป็นผู้ประกอบด้วยศรัทธา ประกอบด้วยศีลประกอบด้วยสุตะ ประกอบด้วยจาคะ ประกอบด้วยปัญญา ภิกษุนั้นได้ฟังว่า'เทพชั้นสุภา ฯลฯ เทพชั้นบริตต

เกิด แก่ เจ็บ ตาย

สุภา ฯลฯ เทพชั้นอัปมาณสุภา ฯลฯ หรือเทพชั้นสุภิกินหามีอายุยืน มีผิวพรรณเผ่งใส ฯลฯ

ภิกษุทั้งหลาย มรรคนี้ ปฏิปทานี้ เป็นไปเพื่อความเกิดขึ้นในเทพชั้นสุภิกินหานั้น

อีกประการหนึ่ง ภิกษุเป็นผู้ประกอบด้วยศรัทธา ประกอบด้วยศีลประกอบด้วยสุตะ ประกอบด้วยจาคะ ประกอบด้วยปัญญา ภิกษุนั้นได้ฟังว่า‘เทพชั้นเวหฬผลา ฯลฯ เทพชั้นอิหฺวา ฯลฯ เทพชั้นอติปฺลา ฯลฯ เทพชั้นสุทิสฺสา ฯลฯ เทพชั้นสุทิสฺสี ฯลฯ หรือเทพชั้นอกนิฏฐามีอายุยืน มีผิวพรรณเผ่งใส มีความสุขเป็นกำลัง’ ภิกษุนั้นมีความปรารถนาอย่างนี้ว่า ‘โอหนอ หลังจากตายแล้ว เราพึงเข้าถึงความเป็นผู้อยู่ร่วมกับเทพชั้นอกนิฏฐา’ เธอตั้งจิตนั้นอธิษฐานจิตนั้น เจริญจิตนั้น สังขารและวิหการกรรมเหล่านั้นอันเธอเจริญ ทำให้มากแล้วอย่างนี้ เป็นไปเพื่อความเกิดขึ้นในเทพชั้นอกนิฏฐานั้นได้

ภิกษุทั้งหลาย มรรคนี้ ปฏิปทานี้ เป็นไปเพื่อความเกิดขึ้นในเทพชั้น

อีกประการหนึ่ง ภิกษุเป็นผู้ประกอบด้วยศรัทธา ประกอบด้วยศีลประกอบด้วยสุตะ ประกอบด้วยจาคะ ประกอบด้วยปัญญา ภิกษุนั้นได้ฟังว่า‘เทพผู้เข้าถึงอากาศาณัญจายตนภูมิ มีอายุยืน ดำรงอยู่นาน มีความสุขมาก’ ภิกษุนั้นมีความปรารถนาอย่างนี้ว่า ‘โอหนอ หลังจากตายแล้ว เราพึงเข้าถึงความเป็นผู้อยู่ร่วมกับเทพผู้เข้าถึงอากาศาณัญจายตนภูมิ’ ฯลฯ

ภิกษุทั้งหลาย มรรคนี้ ปฏิปทานี้ เป็นไปเพื่อความเกิดขึ้น ในเทพผู้เข้าถึงอากาศาณัญจายตนภูมินั้น

อีกประการหนึ่ง ภิกษุเป็นผู้ประกอบด้วยศรัทธา ประกอบด้วยศีลประกอบด้วยสุตะ ประกอบด้วยจาคะ ประกอบด้วยปัญญา ภิกษุนั้นได้ฟังว่า‘เทพผู้เข้าถึงวิญญาณัญจายตนภูมิมิ

เกิด แก่ เจ็บ ตาย

อายุยืน คำรงอยู่นาน มีความสุขมาก’ ภิกษุ นั้นมีความปรารถนาอย่างนี้ว่า ‘โอหนอ หลังจากตายแล้ว เราพึงเข้าถึงความเป็นผู้อยู่ร่วมกับเทพผู้เข้าถึงวิญญูณัญจายตนภูมิ’ ฯลฯ

ภิกษุทั้งหลาย มรรคนี้ ปฏิปทานี้ เป็นไปเพื่อความเกิดขึ้นในเทพผู้เข้าถึงวิญญูณัญจายตนภูมินั้น

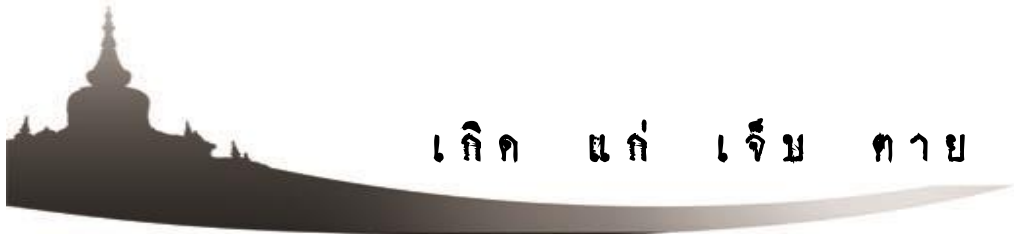
อีกประการหนึ่ง ภิกษุเป็นผู้ประกอบด้วยศรัทธา ประกอบด้วยศีลประกอบด้วยสุตะ ประกอบด้วยจาคะ ประกอบด้วยปัญญา ภิกษุ นั้นได้ฟังว่า ‘เทพผู้เข้าถึงอาภิญญูณัญจายตนภูมิ ฯลฯ เทพผู้เข้าถึงเนวสัณญูณานาสัณญูณายตนภูมิมีอายุยืน คำรงอยู่นาน มีความสุขมาก’ ภิกษุ นั้นมีความปรารถนาอย่างนี้ว่า ‘โอหนอ หลังจากตายแล้ว เราพึงเข้าถึงความเป็นผู้อยู่ร่วมกับเทพผู้เข้าถึงเนวสัณญูณานาสัณญูณายตนภูมิ’ เธอตั้งจิตนั้น อธิษฐานจิตนั้น เจริญจิตนั้น สังฆารและวิหารกรรมเหล่านั้นอันเธอเจริญ ทำให้มากแล้วอย่างนี้ เป็นไปเพื่อความเกิดขึ้นในเทพผู้เข้าถึงเนวสัณญูณานาสัณญูณายตนภูมินั้นได้

ภิกษุทั้งหลาย มรรคนี้ ปฏิปทานี้ เป็นไปเพื่อความเกิดขึ้นในเทพผู้เข้าถึง

ภิกษุทั้งหลาย อีกประการหนึ่ง ภิกษุเป็นผู้ประกอบด้วยศรัทธาประกอบด้วยศีล ประกอบด้วยสุตะ ประกอบด้วยจาคะ ประกอบด้วยปัญญาภิกษุ นั้นมีความปรารถนาอย่างนี้ว่า ‘โอหนอ เพราะอาสวะสิ้นไป เราพึงทำให้แจ้งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติ อันไม่มีอาสวะ ด้วยปัญญาอันยิ่งเองเข้าถึงอยู่ในปัจจุบัน’ เพราะอาสวะสิ้นไป ภิกษุ นั้นจึงทำให้แจ้งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติ อันไม่มีอาสวะด้วยปัญญาอันยิ่งเองเข้าถึงอยู่ในปัจจุบันได้

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุนี้ย่อมไม่เกิดในภพไหนๆ อีก”

เกิด แก่ เจ็บ ตาย

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสภาษิตนี้แล้ว ภิกษุเหล่านั้นมีใจยินดีต่างชื่นชมพระภาสิตของ
พระผู้มีพระภาค ดังนี้แล

สังฆารูปปัจเจกสูตรที่ ๑๐ จบ
อนุปทวารคที่ ๒ จบ

เกิด แก่ เจ็บ ตาย

ภาคที่ ๒

-แก่-

เกิด แก่ เจ็บ ตาย

ชรา (แก่) เป็นอย่างไร

คือ ความแก่ ความคร่ำคร่า ความมีพันหลุด ความมีผมหงอก ความมีหนังเหี่ยวยุ่น ความเสื่อมอายุ ความแก่หง่อมแห่งอินทรีย์ในหมดสัตว์นั้น ๆ ของเหล่าสัตว์นั้น ๆ นี้ เรียกว่า ชรา

ไม่มีใครเลย

ไม่ว่าจะเป็นสมณะ พราหมณ์ เทวดา มาร พรหม หรือใครๆ ในโลกที่จะประกันสิ่งที่มีความแก่เป็นธรรมดาว่า 'ไม่แก่'

อ.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๑๘๒/๒๕๕

เมื่อโลกถูกเป็นไฟอยู่เป็นนิตย์
ทำไมจึงมีหัวเราะระร่าเริงกันอยู่เล่า
เธอทั้งหลายถูกความมืดปกคลุม
โฉนไม่แสวงหาดวงประทีปกันเล่า
ช.ธ. (ไทย) ๒๕/๑๘๖

เกิด แก่ เจ็บ ตาย

ร่างกายนี้แก่ห่อมาแล้ว
เป็นรังของโรค มีแต่จะทรุดโทรมลงไป
ร่างกายที่เนาเปื่อยนี้ก็จะแตกดับไป
เพราะชีวิตมีความตายเป็นที่สุด

พ.ศ.(ไทย) ๒๕/๑๔๘

ร่างกายนี้ถูกสร้างให้เป็นนครแห่งกระดูก
ฉาบด้วยเนื้อและเลือด เป็นที่สถิตแห่งความแก่
ความตาย ความถือตัว และความลบหลู่กัน

พ.ศ.(ไทย) ๒๕/๑๕๐

ราชรถอันวิจิตรงดงาม ยังชำรุดได้
แม้แต่ร่างกายนี้ ก็ยังเข้าถึงชราได้
แต่กรรมของสัตว์บุรุษหาเข้าถึงชราไม่
สัตว์บุรุษกับสัตว์บุรุษรู้กัน ได้อย่างนี้

พ.ศ.(ไทย) ๒๕/๑๕๑

เกิด แก่ เจ็บ ตาย

ชราภิมมสูตร^๒

ว่าด้วยผู้มีความแก่

ข้าพเจ้าได้สลับมาอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ปราสาทของนางวิสาขาไมคารมาตาในบุพพาราม เขตกรุงสาวัตถี ครั้นในเวลาเย็น พระผู้มีพระภาคเสด็จออกจากที่เสด็จประทับนั่งฉินพระปฤษฎางค์ให้แควที่ส่งมาจากทิศตะวันตก

ครั้งนั้น ท่านพระอานนท์เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายอภิวาทแล้วบิบนวดพระวรกายของพระผู้มีพระภาคด้วยฝ่ามือพลางกราบทูลพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ น่าอัศจรรย์จริง ไม่เคยปรากฏ บัดนี้พระฉวีวรรณของพระผู้มีพระภาคไม่บริสุทธิ์ผุดผ่องเหมือนเมื่อก่อน พระอวัยวะทุกส่วนก็เหี่ยวง่นเป็นเกลียว พระวรกายก็ค้อมไปข้างหน้า และพระอินทรีย์ทั้งหลาย คือ จักขุนทรีย์ โสคินทรีย์ ฆานินทรีย์ ชิวหินทรีย์ กายินทรีย์ ก็ปรากฏแปรเปลี่ยนไป”

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “จริงอย่างนั้น อานนท์ ความแก่มีอยู่ในความเป็นหนุ่มสาว ความเจ็บไข้มีอยู่ในความไม่มีโรค ความตายก็มีอยู่ในชีวิต ฉวีพรรณไม่บริสุทธิ์ผุดผ่องเหมือนเมื่อก่อน อวัยวะทุกส่วนก็เหี่ยวง่นเป็นเกลียว กายก็ค้อมไปข้างหน้า และอินทรีย์ทั้งหลาย คือ จักขุนทรีย์ โสคินทรีย์ ฆานินทรีย์ ชิวหินทรีย์ กายินทรีย์ ก็ปรากฏแปรเปลี่ยนไป”

^๒ ส.ม.(ไทย) ๑๘/๕๑๑/๓๒๒

เกิด แก่ เจ็บ ตาย

พระผู้มีพระภาคผู้สูงสุดศาสดาได้ตรัสพระคำรัสนี้แล้ว จึงได้ตรัสคาถาประพันธ์ต่อไป
อีกว่า

“ถึงท่านจะติความแก่ที่เลวทราม
จะติความแก่ที่ทำให้ฉิวพรรณทราม ไปสักเพียงใด
แม้ผู้ใดพึงมีชีวิตอยู่ถึง ๑๐๐ ปี
ผู้นั้นก็มีความตายอยู่เบื้องหน้า
ความตายไม่ละเว้นใครๆ ย่อมย่อเยี้อัตว์ทั้งหมดที่เดียว”

เกิด แก่ เจ็บ ตาย

นกุลปิตุสูตร^๓

ว่าด้วยนกุลปิตาคหบดี

ข้าพเจ้า ได้สดับมาอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ เภสกฬารวัน สถานที่พระราชทานอภัยแก่ หมู่นี้อ เขตกรุงสุภุมารคิระ แคว้นภคคะ ครั้งนั้น นกุลปิตาคหบดีเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค ถึงที่ประทับ ถวายอภิวาทแล้ว นั่ง ณ ที่สมควร ได้กราบ ทูลพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์เป็นผู้ชรา สูงอายุ เป็นผู้เฒ่า ล่วงกาลมานาน ผ่านวัยมานาน มีกายกระสับกระส่าย เจ็บป่วยประจำ พระผู้มีพระภาคและภิกษุทั้งหลายผู้เป็นที่เจริญใจ ข้าพระองค์ก็ไม่ได้เห็นเป็นนิത്യ ขอพระผู้มีพระภาคโปรดโอวาท โปรดสั่งสอน ข้าพระองค์ด้วยพระคำรัสที่เป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความสุขแก่ข้าพระองค์ตลอดกาล นานเกิด

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า คหบดี เรื่องนี้เป็นอย่างนั้น คหบดี เรื่องนี้เป็นอย่างนั้น ความจริง กายนี้กระสับกระส่าย เป็นดังฟองไข่ มีเปลือกหุ้มไว้ อนึ่ง บุคคลผู้บริหารกายนี้ อยู่ พึงรับรองความไม่มีโรคได้แม้เพียงครู่เดียว จะมีอะไรเล่า นอกจากความโง่เขลา

---

^๓ ส.ช.(ไทย) ๑๓/๑/๑-๖. ถือเป็นพระสูตรที่นำเสนอตัวอย่างวิธีการปฏิบัติตนสำหรับผู้สูงอายุในการดูแลสุขภาพจิตของตนในยามที่สังขารร่วงโรย และต้องเผชิญกับปัญหาเรื่องความทุกข์อันเกิดจากสังขารดังกล่าว

เกิด แก่ เจ็บ ตาย

เพราะเหตุนั้น ท่านพึงสำเหนียกอย่างนี้ว่า เมื่อเรามีกายกระสับกระส่ายอยู่ จิตจักไม่กระสับกระส่าย ท่านพึงสำเหนียกอย่างนี้

ลำดับนั้น นกุลพิตาคหบดีขึ้นชม ยินดีพระภาสิตของพระผู้มีพระภาค ลุกจากอาสนะ ถวายอภิวาท กระทำประทักษิณ แล้วเข้าไปหาท่านพระสารีบุตรถึงที่อยู่อภิวาทแล้ว นั่ง ณ ที่สมควร ท่านพระสารีบุตรได้ถามนกุลพิตาคหบดีดังนี้ว่า คหบดี อินทรีย์ของท่านผ่องใสยิ่งนัก สีหน้าก็บริสุทธิผุดผ่อง วันนี้ ท่านได้ฟังธรรมีกถาเฉพาะพระพักตร์พระผู้มีพระภาคหรือไม่

นกุลพิตาคหบดีตอบว่า ท่านผู้เจริญ ทำไมจะไม่เป็นอย่างนี้เล่า บัดนี้ พระผู้มีพระภาคทรงหลั่งอมตธรรมรดกระผมด้วยธรรมีกถา

คหบดี พระผู้มีพระภาคทรงหลั่งอมตธรรมรดท่านด้วยธรรมีกถาอย่างไร

ท่านผู้เจริญ กระผมเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายอภิวาทแล้ว นั่ง ณ ที่สมควร ได้กราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์เป็นผู้ชรา สูงอายุ เป็นผู้เฒ่า ล่วงกาลมานานมาก ผ่านวัยมานาน มีกายกระสับกระส่าย เจ็บป่วยประจำ พระผู้มีพระภาคและภิกษุทั้งหลายเป็นที่เจริญใจ ข้าพระองค์ก็ไม่ได้เห็นเป็นนิคตย์ ขอพระผู้มีพระภาคโปรดโอวาท โปรดสั่งสอนข้าพระองค์ด้วยพระคำรัสที่เป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความสุขแก่ข้าพระองค์ตลอดกาลนานเถิด

เมื่อกระผมกราบทูลอย่างนี้แล้ว พระผู้มีพระภาคได้ตรัสกับกระผมดังนี้ว่า คหบดี เรื่องนี้เป็นอย่างนั้น คหบดี เรื่องนี้เป็นอย่างนั้น ความจริง กายนี้กระสับกระส่าย เป็นคังฟองไข่ มีเปลือกหุ้มไว้ อนึ่ง บุคคลผู้บริหารกายนี้อยู่ พึงรับรองความไม่มีโรคได้แม้เพียงครู่

เกิด แก่ เจ็บ ตาย

เดียว จะมีอะไรเล่า นอกจากความโง่เขลา เพราะเหตุนั้น ท่านพึงสำเหนียกอย่างนี้ว่า
เมื่อเรามีกายกระสับกระส่ายอยู่ จิตจักไม่กระสับกระส่าย ท่านพึงสำเหนียกอย่างนี้

ท่านผู้เจริญ พระผู้มีพระภาคทรงหลั่งอมตธรรมรดกระดมด้วยธรรมิกถาอย่างนี้

คหบดี ก็ท่านไม่ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคให้ยิ่งขึ้นหรือว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ
ด้วยเหตุเพียงเท่าไร บุคคลจึงชื่อว่าเป็นผู้มีกายกระสับกระส่าย และชื่อว่ามีจิตกระสับกระส่าย
และด้วยเหตุเพียงเท่าไร บุคคลจึงชื่อว่าเป็นผู้มีกายกระสับกระส่าย แต่ไม่ชื่อว่ามีจิต
กระสับกระส่าย

ท่านผู้เจริญ แม้กระดมมาจากที่ไกลก็เพื่อจะทราบเนื้อความแห่งพระภาษิตนั้นใน
สำนักท่านพระสารีบุตร ขอโอกาส เฉพาะท่านพระสารีบุตรเท่านั้นที่จะอธิบายเนื้อความแห่ง
พระภาษิตนั้นให้แจ่มแจ้ง

คหบดี ถ้าเช่นนั้น ท่านจงฟัง จงใส่ใจให้ดี เราจักกล่าว

นกุลปิตาคหบดีรับคำแล้ว ท่านพระสารีบุตรจึงได้กล่าวเรื่องนี้ว่า

คหบดี บุคคลชื่อว่าเป็นผู้มีกายกระสับกระส่าย และมีจิตกระสับกระส่าย เป็น
อย่างไร

คือ ปุถุชน ในโลกนี้ผู้ไม่ได้สติบ ไม่ได้เห็นพระอริยะ ไม่ฉลาดในธรรมของพระ
อริยะ ไม่ได้รับการแนะนำในธรรมของพระอริยะ ไม่ได้เห็นสัตบุรุษ ไม่ฉลาดในธรรมของ
สัตบุรุษ ไม่ได้รับการแนะนำในธรรมของสัตบุรุษ พิจารณาเห็นรูปโดยความเป็นอัตตา
พิจารณาเห็นอัตตาว่ามีรูป พิจารณาเห็นรูปในอัตตา หรือพิจารณาเห็นอัตตาในรูป ดำรงอยู่
ด้วยความยึดมั่นว่า เราเป็นรูป รูปเป็นของเรา เมื่อเขาคำรงอยู่ด้วยความยึดมั่นว่า เราเป็น
รูป รูปเป็นของเรา รูปนั้นแปรผันเป็นอย่างอื่น เพราะรูปแปรผันและเป็นอย่างอื่น โสกะ

เกิ ก ัก ็ กั ย

(ความเศร้าโศก) ปรีทเวระ (ความคร่ำครวญ) ทุขั (ความทุกข์กาย) โทมณัส (ความทุกข์ใจ) และอุปายาส (ความคับแค้นใจ) จึงเกิดขึ้นแก่เขา

พิจารณาเห็นเวทนาโดยความเป็นอตฺตกา พิจารณาเห็นอตฺตกาว่ามีเวทนา พิจารณาเห็นเวทนาในอตฺตกา หรือพิจารณาเห็นอตฺตกาในเวทนา คํารงอยู่ด้วยความยึดมั่นว่า เราเป็นเวทนา เวทนาเป็นของเรา เมื่อเขาคํารงอยู่ด้วยความยึดมั่นว่า เราเป็นเวทนา เวทนาเป็นของเรา เวทนานั้นแปรผันเป็นอย่างอื่น เพราะเวทนาแปรผันและเป็นอย่างอื่น โสกะ ปรีทเวระ ทุขั โทมณัส และอุปายาสจึงเกิดขึ้นแก่เขา

พิจารณาเห็นสัณฺญาโดยความเป็นอตฺตกา พิจารณาเห็นอตฺตกาว่ามีสัณฺญา พิจารณาเห็นสัณฺญาในอตฺตกา หรือพิจารณาเห็นอตฺตกาในสัณฺญา คํารงอยู่ด้วยความยึดมั่นว่า เราเป็นสัณฺญา สัณฺญาเป็นของเรา เมื่อเขาคํารงอยู่ด้วยความยึดมั่นว่า เราเป็นสัณฺญา สัณฺญาเป็นของเรา สัณฺญานั้นแปรผันเป็นอย่างอื่น เพราะสัณฺญาแปรผันและเป็นอย่างอื่น โสกะ ปรีทเวระ ทุขั โทมณัส และอุปายาส จึงเกิดขึ้นแก่เขา

พิจารณาเห็นสังขารโดยความเป็นอตฺตกา พิจารณาเห็นอตฺตกาว่ามีสังขาร พิจารณาเห็นสังขารในอตฺตกา หรือพิจารณาเห็นอตฺตกาในสังขาร คํารงอยู่ด้วยความยึดมั่นว่า เราเป็นสังขาร สังขารเป็นของเรา เมื่อเขาคํารงอยู่ด้วยความยึดมั่นว่า เราเป็นสังขาร สังขารเป็นของเรา สังขารนั้นแปรผันเป็นอย่างอื่น เพราะสังขารแปรผันและเป็นอย่างอื่น โสกะ ปรีทเวระ ทุขั โทมณัส และอุปายาสจึงเกิดขึ้นแก่เขา

พิจารณาเห็นวิญฺญาณโดยความเป็นอตฺตกา พิจารณาเห็นอตฺตกาว่ามีวิญฺญาณ พิจารณาเห็นวิญฺญาณในอตฺตกา หรือพิจารณาเห็นอตฺตกาในวิญฺญาณ คํารงอยู่ด้วยความยึดมั่นว่า เราเป็นวิญฺญาณ วิญฺญาณเป็นของเรา เมื่อเขาคํารงอยู่ด้วยความยึดมั่นว่า เราเป็น

เกิด แก่ เจ็บ ตาย

วิญญาณ วิญญาณเป็นของเรา วิญญาณนั้นแปรผันเป็นอย่างอื่น เพราะวิญญาณแปรผันและเป็น
อย่างอื่น โสกะ บริเวระ ทุกซ์ โทมน์ส และอุปายาส จึงเกิดขึ้นแก่เขา

คหบดี บุคคลชื่อว่าเป็นผู้มีกายกระสับกระส่าย และมีจิตกระสับกระส่าย เป็นอย่างนี้
แล

บุคคลแม้ชื่อว่าเป็นผู้มีกายกระสับกระส่าย แต่ไม่ชื่อว่ามีจิตกระสับกระส่าย เป็น
อย่างไร

คือ พระอริยสาวกในพระธรรมวินัยนี้ผู้ได้สดับ ได้เห็นพระอริยะ ฉลาคในธรรม
ของพระอริยะ ได้รับการแนะนำในธรรมของพระอริยะ ได้เห็นสัตบุรุษ ฉลาคในธรรมของ
สัตบุรุษ ได้รับการแนะนำในธรรมของสัตบุรุษ ไม่พิจารณาเห็นรูปโดยความเป็นอัตตา ไม่
พิจารณาเห็นอัตตาว่ามีรูป ไม่พิจารณาเห็นรูปในอัตตา หรือไม่พิจารณาเห็นอัตตาในรูป
ไม่ดำรงอยู่ด้วยความยึดมั่นว่า เราเป็นรูป รูปเป็นของเรา เมื่อพระอริยสาวกนั้นไม่ดำรงอยู่
ด้วยความยึดมั่นว่า เราเป็นรูป รูปเป็นของเรา รูปนั้นแปรผันเป็นอย่างอื่น เพราะรูปแปรผัน
และเป็นอย่างอื่น โสกะ บริเวระ ทุกซ์ โทมน์ส และอุปายาสจึงไม่เกิดขึ้นแก่พระอริยสาวก
นั้น

ไม่พิจารณาเห็นเวทนาโดยความเป็นอัตตา ไม่พิจารณาเห็นอัตตาว่ามีเวทนา ไม่
พิจารณาเห็นเวทนาในอัตตา หรือไม่พิจารณาเห็นอัตตาในเวทนา ไม่ดำรงอยู่ด้วยความยึด
มั่นว่า เราเป็นเวทนา เวทนาเป็นของเรา เมื่อพระอริยสาวกนั้นไม่ดำรงอยู่ด้วยความยึดมั่น
ว่า เราเป็นเวทนา เวทนาเป็นของเรา เวทนานั้นแปรผันเป็นอย่างอื่น เพราะเวทนาแปรผัน
และเป็นอย่างอื่น โสกะ บริเวระ ทุกซ์ โทมน์ส และอุปายาสจึงไม่เกิดขึ้นแก่พระอริยสาวก
นั้น

เกิด แก่ เจ็บ ตาย

ไม่พิจารณาเห็นสัตตภูชาโดยความเป็นอตฺตกา ไม่พิจารณาเห็นอตฺตกาว่ามีสัตตภูชา ไม่พิจารณาเห็นสัตตภูชาในอตฺตกา หรือไม่พิจารณาเห็นอตฺตกาในสัตตภูชา ไม่คํารงอยู่ด้วยความยึดมั่นว่า เราเป็นสัตตภูชา สัตตภูชาเป็นของเรา เมื่อพระอรียสาวกนั้นไม่คํารงอยู่ด้วยความยึดมั่นว่า เราเป็นสัตตภูชา สัตตภูชาเป็นของเรา สัตตภูชานั้นแปรผันเป็นอย่างอื่น เพราะสัตตภูชาแปรผันและเป็นอย่างอื่น โสกะ บริเวหะ ทุกขํ โทมนัส และอุปายาสจึงไม่เกิดขึ้นแก่พระอรียสาวกนั้น

ไม่พิจารณาเห็นสังขารโดยความเป็นอตฺตกา ไม่พิจารณาเห็นอตฺตกาว่ามีสังขาร ไม่พิจารณาเห็นสังขารในอตฺตกา หรือไม่พิจารณาเห็นอตฺตกาในสังขาร ไม่คํารงอยู่ด้วยความยึดมั่นว่า เราเป็นสังขาร สังขารเป็นของเรา เมื่อพระอรียสาวกนั้นไม่คํารงอยู่ด้วยความยึดมั่นว่า เราเป็นสังขาร สังขารเป็นของเรา สังขารนั้นแปรผันเป็นอย่างอื่น เพราะสังขารแปรผันและเป็นอย่างอื่น โสกะ บริเวหะ ทุกขํ โทมนัส และอุปายาสจึงไม่เกิดขึ้นแก่พระอรียสาวกนั้น

ไม่พิจารณาเห็นวิญญานโดยความเป็นอตฺตกา ไม่พิจารณาเห็นอตฺตกาว่ามีวิญญาน ไม่พิจารณาเห็นวิญญานในอตฺตกา หรือไม่พิจารณาเห็นอตฺตกาในวิญญาน ไม่คํารงอยู่ด้วยความยึดมั่นว่า เราเป็นวิญญาน วิญญานเป็นของเรา เมื่อพระอรียสาวกนั้นไม่คํารงอยู่ด้วยความยึดมั่นว่า เราเป็นวิญญาน วิญญานเป็นของเรา วิญญาน นั้นแปรผันเป็นอย่างอื่น เพราะวิญญานแปรผันและเป็นอย่างอื่น โสกะ บริเวหะ ทุกขํ โทมนัส และอุปายาสจึงไม่เกิดขึ้นแก่พระอรียสาวกนั้น

คหบดี บุคคลแม้ชื่อว่าเป็นผู้มีกายกระสับกระส่าย แต่ไม่ชื่อว่ามีจิตกระสับกระส่ายเป็นอย่างนี้แล

เกิด แก่ เจ็บ ตาย

ชราสูตร^๔

ว่าด้วยชรา

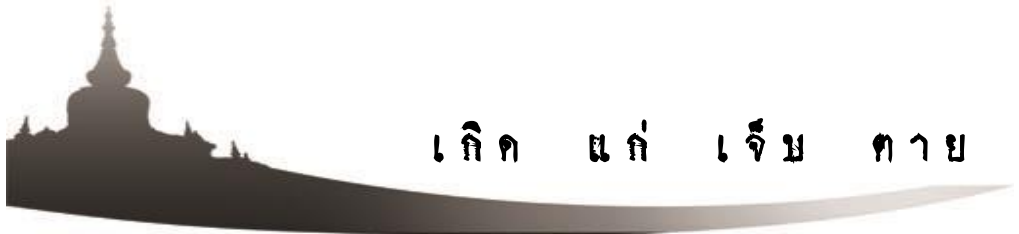
(พระผู้มีพระภาคตรัสแก่พุทธบริษัทชาวเมืองสาเกตดังนี้)

- [๔๑๑]   ชีวิตนี้น้อยนัก มนุษย์ย่อมตายภายใน ๑๐๐ ปี
                  แม้หากผู้ใดจะมีชีวิตอยู่เกิน ไปกว่านั้น
                  ผู้นั้นก็จะตายเพราะชราแน่แท้
- [๔๑๒]   ชนทั้งหลายย่อมเศร้าโศก เพราะวัตถุที่ยึดถือว่า เป็นของเรา
                  เพราะความยึดถือที่เที่ยงแท้ไม่มีอยู่
                  ความพลัดพรากจากกันนี้เป็นสิ่งที่มีอยู่จริง
                  กุกุบุตรเห็นดังนี้แล้ว ไม่พึงครองเรือน
- [๔๑๓]   บุรุษย่อมสำคัญเบญจขันธ์ใดว่า นี้ของเรา
                  เบญจขันธ์นั้นบุรุษนั้นย่อมละไปเพราะความตาย
                  บัณฑิตผู้เป็นพุทธมามกะ รู้ชัด โทษนี้แล้ว
                  พึงน้อมไปเพื่อความยึดถือว่า เป็นของเรา
- [๔๑๔]   บุรุษผู้ตื่นขึ้นแล้ว
                  ไม่เห็นสิ่งที่เกี่ยวข้องกับภัยความฉิบ ฉั่นไค
                  ใครๆ ก็ไม่เห็นชนผู้เป็นที่รัก ซึ่งตายจากไปแล้ว ฉับนั้น

^๔ พ.ศ.(ไทย) ๒๕/๔๑๑-๔๒๐/๖๘๕-๖๘๗.

เกิด แก่ เจ็บ ตาย

เสียงที่ได้ยิน และอารมณ์ที่รับรู้
พระอรหันต์นั้น ไม่ต้องการความหมกจืดด้วยมรรคอื่น
ย่อมไม่กำหนด ย่อมไม่ต้องคลายกำหนด

เกิด แก่ เจ็บ ตาย

ปฐมเวทพราหมณ์สูตร^๕

ว่าด้วยพราหมณ์แก่ ๒ คน สูตรที่ ๑

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตุวัน อารามของอนาถบิณฑิกเศรษฐี เขตกรุงสาวัตถี ครั้งนั้น พราหมณ์ ๒ คน เป็นผู้แก่ ผู้เฒ่า ผู้ใหญ่ผู้ล่วงกาลผ่านวัย นับแต่เกิดมามีอายุ ๑๒๐ ปี เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ได้สนทนาปราศรัยพอเป็นที่บันเทิงใจพอเป็นที่ระลึกถึงกันแล้วจึงนั่ง ณ ที่สมควร ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า ข้าแต่ท่านพระโคตม ข้าพเจ้าทั้งหลายเป็นพราหมณ์แก่ ผู้เฒ่า ผู้ใหญ่ ผู้ล่วงกาลผ่านวัย นับแต่เกิดมามีอายุ ๑๒๐ ปี พวกข้าพเจ้านั้นไม่ได้ทำความดีไว้ ไม่ได้ทำกุศลไว้ ไม่ได้สร้างเครื่องต้านทานภัยไว้ ขอท่านพระโคตมทรงว่ากล่าวพวกข้าพเจ้า ขอท่านพระโคตมทรงสั่งสอนพวกข้าพเจ้าเพื่อเกื้อกูล เพื่อความสุขแก่พวกข้าพเจ้าตลอดกาลนานเถิด

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า พราหมณ์ทั้งหลาย ที่แท้พวกท่านเป็นผู้แก่ ผู้เฒ่า ผู้ใหญ่ ผู้ล่วงกาลผ่านวัย นับแต่เกิดมามีอายุ ๑๒๐ ปี พวกท่านนั้นไม่ได้ทำความดีไว้ ไม่ได้ทำกุศลไว้ ไม่ได้สร้างเครื่องต้านทานภัยไว้ โลกนี้ถูกชรา(ความแก่) พยาธิ (ความเจ็บ) และมรณะ(ความตาย) ร้อยรัดไว้ เมื่อโลกถูกชรา พยาธิ และมรณะร้อยรัดไว้อย่างนี้

---

^๕ อัง.ทุก.(ไทย) ๒๐/๕๒/๒๑๘. คนอายุมากแล้วไม่เคยทำบุญมาเลย บั้นปลายชีวิตมาขอคำแนะนำวิธีการปฏิบัติตนเพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความสุขตลอดกาลนาน พระพุทธเจ้าตรัสแนะนำให้สรวมกาย วาจา และใจ เพื่อเป็นเครื่องต้านทาน เป็นที่รั้น ที่ระลึก และที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ

เกิด แก่ เจ็บ ตาย

ทุกียเทวพราหมณสูตร^๒

ว่าด้วยพราหมณ์แก่ ๒ คน สูตรที่ ๒

ครั้งนั้นพราหมณ์ ๒ คน เป็นผู้แก่ ผู้เฒ่า ผู้ใหญ่ ผู้ล่วงกาลผ่านวัย นับแต่เกิดมามีอายุ ๑๒๐ ปี เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายอภิวาท แล้วนั่ง ณ ที่สมควร ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า

ข้าแต่ท่านพระโคตม พวกข้าพเจ้าเป็นพราหมณ์แก่ ผู้เฒ่า ผู้ใหญ่ ผู้ล่วงกาล ผ่านวัย นับแต่เกิดมามีอายุ ๑๒๐ ปี พวกข้าพเจ้านั้น ไม่ได้ทำความดีไว้ ไม่ได้ทำกุศลไว้ ไม่ได้สร้างเครื่องต้านทานภัยไว้ ขอท่านพระโคตมทรงว่ากล่าวพวกข้าพเจ้า ขอท่านพระโคตมทรงสั่งสอนพวกข้าพเจ้าเพื่อแก้กกุล เพื่อความสุขแก่พวกข้าพเจ้าตลอดกาลนาน

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า พราหมณ์ทั้งหลาย ที่แท้พวกท่านเป็นผู้แก่ ผู้เฒ่า ผู้ใหญ่ ผู้ล่วงกาลผ่านวัย นับแต่เกิดมามีอายุ ๑๒๐ ปี พวกท่านนั้น ไม่ได้ทำความดีไว้ ไม่ได้ทำกุศลไว้ ไม่ได้สร้างเครื่องต้านทานภัยไว้ โลกนี้ถูกชรา พยาธิ และมรณะ แผลงแล้ว เมื่อโลกถูกชรา พยาธิ และมรณะแผลงแล้วอย่างนี้ ความสำรวม ทางกาย วาจา และใจในโลกนี้จะเป็นเครื่องต้านทาน เป็นที่เว้น เป็นที่พึ่ง เป็นที่ระลึก และเป็นที่ยึดเหนี่ยวของผู้ตายไปแล้ว

เมื่อเรือนถูกไฟไหม้

สิ่งของที่นำออกไปได้ย่อมเป็นประโยชน์แก่เขา

---

^๒ อ.ทุก.(ไทย) ๒๐/๕๓/๒๑๕.

เกิ ก ฌ กั เจ็ ม ฅ าย

สิ่งของที่ถูกไฟไหม้ในเรือนนั้น
ย่อมไม่เป็นประโยชน์แก่เขา ฉันทิ
เมื่อโลกถูกขร่าและมรณะแผดเผาแล้วก็ฉันทินั้นเหมือนกัน
บุคคลควรนำออกมาด้วยการให้
สิ่งที่ให้แล้วชื่อว่านำออกไปคือแล้ว
ความสำรวมทางกาย วาจา และใจในโลกนี้
ย่อมมีเพื่อความสุขแก่บุคคลผู้ตายไปแล้ว
ซึ่งได้ทำบุญไว้ขณะเมื่อมีชีวิตอยู่

เกิด แก่ เจ็บ ตาย

ภาคที่ ๓
-เจ็บ-

เกิด แก่ เจ็บ ตาย

ไม่มีใครเลย

ไม่ว่าจะเป็นสมณะ พราหมณ์ เทวดา มาร พรหม
หรือใครๆ ในโลกที่จะประกันสิ่งที่มีความเจ็บเป็นธรรมดาว่า 'ไม่เจ็บ'

อ.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๑๘๒/๒๕๕

เกิด แก่ เจ็บ ตาย

ธนัญชานิสุตร^{๑)}

ว่าด้วยพราหมณ์ชื่อธนัญชานี

ข้าพเจ้าได้สืบทอดมาอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเวฬุวัน สถานที่ให้เหยื่อกระแต เขตกรุงราชคฤห์ สมัยนั้นแล ท่านพระสารีบุตรเที่ยวจาริกไปในทักขิณาคิริชนบท พร้อมด้วยภิกษุหมู่ใหญ่ ครั้นนั้น ภิกษุรูปหนึ่งจำพรรษาอยู่ในกรุงราชคฤห์ ได้เข้าไปหาท่านพระสารีบุตรถึงทักขิณาคิริชนบท ได้สนทนาปราศรัยพอเป็นที่บันเทิงใจ พอเป็นที่ระลึกถึงกันแล้ว นั่ง ณ ที่สมควร

ท่านพระสารีบุตรได้ถามภิกษุนั้นว่า “ท่านผู้มีอายุ พระผู้มีพระภาคไม่ทรงประชวร และยังทรงมีพระกำลังอยู่หรือ”

ภิกษุนั้นกล่าวตอบว่า “ท่านผู้มีอายุ พระผู้มีพระภาคไม่ทรงประชวร และยังทรงมีพระกำลังอยู่ ขอรับ”

“ภิกษุสงฆ์ไม่ป่วยไข้และยังมีกำลังอยู่หรือ”

“แม้ภิกษุสงฆ์ก็ไม่ป่วยไข้และยังมีกำลังอยู่ ขอรับ”

---

^{๑)} ม.ม.(ไทย) ๑๓/๔๔๕/ พระสุตฺตเรื่งนี้ สะทอนให้เห็น (๑) กุศโลบายของพระสารีบุตรในการคักเตือนธนัญชานีพราหมณ์ซึ่งค้ำเนินชีวิตด้วยควมประมทแบบบัวไม่ให้ช้ำ น้ำไม่ให้อุ่น (๒) กุศโลบายของพระสารีบุตร ในการปฏิบัติกรทงค้ำนพุทธจิตวิทยขณะทีธนัญชานีพราหมณ์อศททหนัก บทสนทนาสามารถยกระค้ำจิตของธนัญชานีพราหมณ์ให้สูงขึ้น กระทั่งละสังขารไปเกิดในพรหมโลก

เกิ ก แ ก้ เจ็ บ คาย

“พราหมณ์ชื่อชัญชานีอยู่ใกล้ประตูคันทูลปาลี ในกรุงราชคฤห์นั้น เขาไม่ป่วยไข้ และยังมีกำลังอยู่หรือ”

“แม้ชัญชานีพราหมณ์ก็ไม่ป่วยไข้และยังมีกำลังอยู่ ขอรับ”

“ชัญชานีพราหมณ์ยังเป็นผู้ไม่ประมาทอยู่หรือ”

ภิกษุนั้นก็กราบเรียนว่า “ท่านผู้มีอายุ ชัญชานีพราหมณ์ของเราจะไม่ประมาทที่ไหน ได้ เขาอาศัยพระราชชาติเยวเบียมัง(เอาผลประโยชน์ของ)พราหมณ์และคหบดี อาศัยพวกพราหมณ์และคหบดีเบียมัง (เอาผลประโยชน์) ของรัฐ แม้ภรรยาของเขา ผู้มีศรัทธา ที่ขอมาจากตระกูลมีศรัทธา ก็ตายไปเสียแล้ว ภรรยาคนใหม่ของเขา ไม่มีศรัทธา เขาขอมาจากตระกูลไม่มีศรัทธา”

ท่านพระสารีบุตรกล่าวว่า “ท่านผู้มีอายุ การที่เราได้ฟังว่าชัญชานีพราหมณ์เป็นผู้ประมาท เป็นข่าวไม่ดีเลย ถ้ากระไร เราจะได้พบกับชัญชานีพราหมณ์นั้น ลักครั้งหนึ่ง ทำอย่างไร เราจึงจะได้สนทนาปราศรัยบ้าง”

ครั้งนั้น ท่านพระสารีบุตรอยู่ในทักษิณาศรีชนบทตามอชยาศัยแล้ว จึงจาริกไปทางกรุงราชคฤห์ ที่ยิวจาริกไปตามลำคับ จนถึงกรุงราชคฤห์แล้ว ได้ยินว่า สมัยนั้นท่านพระสารีบุตรอยู่ ณ พระเวฬุวันสถานที่ให้เหยื่อกระแต เขตกรุง ราชคฤห์ ครั้นในเวลาเช้า ท่านพระสารีบุตรครองอันตราสกถือบาตรและจีวรเข้าไปบิณฑบาตยังกรุงราชคฤห์ สมัยนั้น ชัญชานีพราหมณ์ใช้คนให้รึคนม โคะซึ่งอยู่ที่คอก โคนอกกรุง ท่านพระสารีบุตรเที่ยวบิณฑบาตในกรุงราชคฤห์ กลับจากบิณฑบาตภายหลังฉันภัตตาหารเสร็จแล้ว เข้าไปหาชัญชานีพราหมณ์ถึงที่อยู่ ชัญชานีพราหมณ์ได้เห็นท่านพระสารีบุตรกำลังเดินมาแต่ไกล จึงเข้าไป

เกิด แก่ เจ็บ ตาย

หาท่านพระสารีบุตรถึงที่อยู่แล้วกล่าวว่า “นิมนต์คัมภีร์มณฑลทางนี้เกิด พระคุณเจ้าสารีบุตร ยังมีพอมือเวลาสำหรับฉันภัตตาหาร”

ท่านพระสารีบุตรกล่าวว่า “อย่าเลย พราหมณ์ วันนี้อาตมภาพทำกัฏทิจ เสร็จแล้วอาตมภาพจักพักกลางวันที่โคนไม้โน้น ท่านควรจะมาพบอาตมภาพที่ โคนไม้โน้น”

ชนัญชานีพราหมณ์รับคำแล้ว ต่อมา ชนัญชานีพราหมณ์บริโภคอาหารเช้าเสร็จแล้ว ภายหลังเวลาอาหาร ได้เข้าไปหาท่านพระสารีบุตรถึงที่อยู่ ได้สนทนาปราศรัยพอเป็นที่บันเทิงใจ พอเป็นที่ระลึกถึงกันแล้ว จึงนั่ง ณ ที่สมควร

ท่านพระสารีบุตรได้ถามชนัญชานีพราหมณ์ว่า “ชนัญชานี ท่านเป็นผู้ไม่ประมาทอยู่หรือ”

ชนัญชานีพราหมณ์ได้ตอบว่า “พระคุณเจ้าสารีบุตร โยมจะไม่ประมาทได้ อย่างไร เพราะโยมต้องเลี้ยงมารคาบิดา ต้องเลี้ยงบุตรและภรรยา ต้องเลี้ยงพวก ทาสกรรมกรและคนรับใช้ ต้องทำกิจที่ควรทำแก่มิตรและอำมาตย์ ต้องทำกิจที่ควร ทำแก่ญาติสาโลหิต ต้องทำกิจที่ควรทำแก่แขก ต้องทำบุญที่ควรแก่บุรพเปตชน ต้องทำการบวบสงวสที่ควรทำแก่เทวดา ต้องสนองพระราชกรณียกิจของพระราชชา แม้กายนี้ก็ต้องบำรุงบำเรอ”

ท่านพระสารีบุตรถามว่า “ชนัญชานี ท่านเข้าใจความซอมนั้นว่า อย่างไร บุคคลบางคนในโลกนี้ประพฤติอิชธรรม ประพฤติไม่สม่ำเสมอ เพราะเหตุแห่งมารคาบิดา นายนิรยบาลพึงอุคครว่าเขาไปยังนรก เพราะเหตุแห่งการประพฤติ อิชธรรมและประพฤติไม่สม่ำเสมอ เขาควรได้ข้ออ้างหรือว่า “ข้าพเจ้าเองประพฤติอิชธรรม ประพฤติไม่สม่ำเสมอ เพราะเหตุแห่งมารคาบิดา ขอนายนิรยบาลอย่า อุคครว่าข้าพเจ้าไปยังนรกเลย” หรือมารคาบิดาของผู้

เกิ ก ใ ก้ เ็ ก็ ก าย

นั้นจะฟังได้ข้ออ้างหรือว่า “คนนี้ประพฤติอธรรม ประพฤติไม่สุจริตเพราะเหตุแห่งข้าพเจ้าทั้งหลาย ขอนายนิรยบาลอย่าดูคคร่าเขาไปยังนรกเลย”

ธัญชานิพราหมณ์ตอบว่า “พระคุณเจ้าสารีบุตร ไม่ใช่ ที่แท้คนนั้นถึงจะคร่ำครวญมากมาย นายนิรยบาลก็ตองโยนเขาลงนรกจนได้”

“ท่านเข้าใจความชื่อนั้นว่าอย่างไร บุคคลบางคนในโลกนี้ประพฤติอธรรม ประพฤติ ไม่สุจริต เพราะเหตุแห่งบุตรและภรรยา นายนิรยบาลจะฟังดูคคร่าเขาไปยังนรก เพราะเหตุแห่งการประพฤติอธรรมและประพฤติไม่สุจริต เขาควรได้ข้ออ้างหรือว่า “ข้าพเจ้าเองประพฤติอธรรม ประพฤติไม่สุจริต เพราะเหตุแห่งบุตรและภรรยา ขอนายนิรยบาลอย่าดูคคร่าข้าพเจ้าไปยังนรกเลย” หรือบุตรและภรรยาของผู้นั้นจะฟังได้ข้ออ้างหรือว่า “คนนี้ประพฤติอธรรม ประพฤติไม่สุจริต เพราะเหตุแห่งข้าพเจ้าทั้งหลาย ขอนายนิรยบาลอย่าดูคคร่าเขาไปยังนรกเลย”

“ไม่ใช่ พระคุณเจ้าสารีบุตร ที่แท้คนนั้นถึงจะคร่ำครวญมากมาย นายนิรยบาล ก็ตองโยนเขาลงนรกจนได้”

“ท่านเข้าใจความชื่อนั้นว่าอย่างไร บุคคลบางคนในโลกนี้ประพฤติอธรรม ประพฤติ ไม่สุจริต เพราะเหตุแห่งทาสกรรมกรและคนรับใช้ นายนิรยบาลจะฟังดูคคร่าเขาไปยังนรก เพราะเหตุแห่งการประพฤติอธรรมและประพฤติไม่สุจริต เขาควรได้ข้ออ้างหรือว่า “ข้าพเจ้าประพฤติอธรรม ประพฤติไม่สุจริต เพราะเหตุแห่ง ทาสกรรมกร และคนรับใช้ ขอนายนิรยบาลอย่าดูคคร่าข้าพเจ้าไปยังนรกเลย” หรือพวก ทาสกรรมกร และคนรับใช้ของผู้นั้นจะฟังได้ข้ออ้างหรือว่า “คนนี้ประพฤติอธรรม ประพฤติ ไม่สุจริต เพราะเหตุแห่งข้าพเจ้าทั้งหลาย ขอนายนิรยบาลอย่าดูคคร่าเขาไปยังนรกเลย”

เกิด แก่ เจ็บ ตาย

“ไม่ใช่ พระคุณเจ้าสารีบุตร ที่แท้คนนั้นถึงจะคร่ำครวญมากมาย นายนิรยบาลก็ต้องโยนเขาลงนรกจนได้”

“ท่านเข้าใจความชื่อนั้นว่าอย่างไร บุคคลบางคนในโลกนี้ประพฤติกุศลกรรม ประพฤติ ไม่สม่าเสมอ เพราะเหตุแห่งมิตรและอำมาตย์ นายนิรยบาลจะพึงอุคคร่าเขาไปยังนรก เพราะเหตุแห่งการประพฤติกุศลกรรมและประพฤติกุศลกรรม ไม่สม่าเสมอ เขาควรได้ข้ออ้างหรือว่า “ข้าพเจ้าประพฤติกุศลกรรม ประพฤติไม่สม่าเสมอ เพราะเหตุแห่งมิตรอำมาตย์ ขอนายนิรยบาลอย่าอุคคร่าข้าพเจ้าไปยังนรกเลย” หรือมิตรและอำมาตย์ของผู้นั้นจะพึงได้ข้ออ้างหรือว่า “คนนี้ประพฤติกุศลกรรม ประพฤติไม่สม่าเสมอ เพราะเหตุแห่งข้าพเจ้าทั้งหลาย ขอนายนิรยบาลอย่าอุคคร่าเขาไปยังนรกเลย”

“ไม่ใช่ พระคุณเจ้าสารีบุตร ที่แท้คนนั้นถึงจะคร่ำครวญมากมาย นายนิรยบาลก็ต้องโยนเขาลงนรกจนได้”

“ท่านเข้าใจความชื่อนั้นว่าอย่างไร บุคคลบางคนในโลกนี้ประพฤติกุศลกรรม ประพฤติ ไม่สม่าเสมอ เพราะเหตุแห่งญาติสาโลหิต นายนิรยบาลจะพึงอุคคร่าเขาไปยังนรก เพราะเหตุแห่งการประพฤติกุศลกรรมและประพฤติกุศลกรรม ไม่สม่าเสมอ เขาควรได้ข้ออ้างหรือว่า “ข้าพเจ้าประพฤติกุศลกรรม ประพฤติไม่สม่าเสมอ เพราะเหตุแห่งญาติสาโลหิต ขอนายนิรยบาลอย่าอุคคร่าข้าพเจ้าไปยังนรกเลย” หรือญาติสาโลหิตของผู้นั้นจะพึงได้ข้ออ้างหรือว่า “คนนี้ประพฤติกุศลกรรม ประพฤติไม่สม่าเสมอ เพราะเหตุแห่งข้าพเจ้าทั้งหลาย ขอนายนิรยบาลอย่าอุคคร่าเขาไปยังนรกเลย”

“ไม่ใช่ พระคุณเจ้าสารีบุตร ที่แท้คนนั้นถึงจะคร่ำครวญมากมาย นายนิรยบาลก็ต้องโยนเขาลงนรกจนได้”

เกิด แก่ เจ็บ ตาย

“ท่านเข้าใจความซื่อนั้นว่าอย่างไร บุคคลบางคนในโลกนี้ประพฤติกุศลกรรม ประพฤติ ไม่สม่ำเสมอ เพราะเหตุแห่งแขก นายนิรยบาลจะพึงอุคคร่าเขาไปยังนรก เพราะเหตุแห่งการประพฤติกุศลกรรมและประพฤติกุศลกรรม เขาคควรได้ข้ออ้างหรือว่า “ข้าพเจ้าประพฤติกุศลกรรม ประพฤติไม่สม่ำเสมอ เพราะเหตุแห่งแขก ขอนายนิรยบาลอย่าอุคคร่าข้าพเจ้าไปยังนรกเลย” หรือแขกของผู้นั้นจะพึงได้ข้ออ้างหรือว่า “คนนี้ประพฤติกุศลกรรม ประพฤติไม่สม่ำเสมอ เพราะเหตุแห่งข้าพเจ้าทั้งหลาย ขอนายนิรยบาลอย่าอุคคร่าเขาไปยังนรกเลย”

“ไม่ใช่ พระคุณเจ้าสารีบุตร ที่แท้คนนั้นถึงจะคร่ำครวญมากมาย นายนิรยบาลก็ ต้องโยนเขาลงนรกจนได้”

“ท่านเข้าใจความซื่อนั้นว่าอย่างไร บุคคลบางคนในโลกนี้ประพฤติกุศลกรรม ประพฤติ ไม่สม่ำเสมอ เพราะเหตุแห่งบุรพเปตชน นายนิรยบาลจะพึงอุคคร่าเขาไปยังนรก เพราะเหตุแห่งการประพฤติกุศลกรรมและประพฤติกุศลกรรม เขาคควรได้ข้ออ้างหรือ ว่า “ข้าพเจ้าประพฤติกุศลกรรม ประพฤติไม่สม่ำเสมอ เพราะเหตุแห่งบุรพเปตชน ขอนายนิรยบาลอย่าอุคคร่าข้าพเจ้าไปยังนรกเลย” หรือบุรพเปตชนของผู้นั้นจะพึงได้ข้ออ้างหรือว่า “คนนี้ประพฤติกุศลกรรม ประพฤติไม่สม่ำเสมอ เพราะเหตุแห่งข้าพเจ้าทั้งหลาย ขอนายนิรยบาลอย่าอุคคร่าเขาไปนรกเลย”

“ไม่ใช่ พระคุณเจ้าสารีบุตร ที่แท้คนนั้นถึงจะคร่ำครวญมากมาย นายนิรยบาล ก็ ต้องโยนเขาลงนรกจนได้”

“ท่านเข้าใจความซื่อนั้นว่าอย่างไร บุคคลบางคนในโลกนี้ประพฤติกุศลกรรม ประพฤติ ไม่สม่ำเสมอ เพราะเหตุแห่งเทวดา นายนิรยบาลจะพึงอุคคร่าเขาไปยังนรก

เกิด แก่ เจ็บ ตาย

เหตุแห่งการบำรุงบำเรอกาย ขอนายนิรยบาลอย่าอุคคร่า ข้าพเจ้าไปยังนรกเลย” หรือชนเหล่าอื่นของผู้นั้นจะพึงได้ข้ออ้างหรือว่า “คนนี่ประพฤติกุศลกรรม ประพฤติไม่สม่าเสมอ เพราะเหตุแห่งการบำรุงบำเรอกาย ขอนาย นิรยบาลอย่าอุคคร่าเขาไปยังนรกเลย”

ชนัญชานิปราหมณ์ตอบว่า “พระคุณเจ้าสารีบุตร ไม่ใช่ ที่แท้คนนั้นถึงจะคร่ำครวญมากมาย นายนิรยบาลก็ต้องโยนเขาลงนรกจนได้”

ท่านพระสารีบุตรถามว่า “ชนัญชานี ท่านเข้าใจความซอมนั้นว่าอย่างไร บุคคลผู้ประพฤติกุศลกรรม ประพฤติไม่สม่าเสมอ เพราะเหตุแห่งมารคาบิคา กับบุคคลผู้ประพฤติกุศลกรรม ประพฤติกุสม่าเสมอ เพราะเหตุแห่งมารคาบิคา บุคคลไหนจะประเสริฐกว่ากัน”

ชนัญชานิปราหมณ์ตอบว่า “พระคุณเจ้าสารีบุตร บุคคลผู้ประพฤติกุศลกรรม ประพฤติไม่สม่าเสมอ เพราะเหตุแห่งมารคาบิคา ไม่ประเสริฐ ส่วนบุคคลผู้ ประพฤติกุศลกรรม ประพฤติกุสม่าเสมอ เพราะเหตุแห่งมารคาบิคา ประเสริฐกว่า แท้จริง การประพฤติกุศลกรรมและการประพฤติกุสม่าเสมอ ประเสริฐกว่าการประพฤติกุ คุศลกรรมและการประพฤติกุไม่สม่าเสมอ”

“การงานที่มีเหตุประกอบด้วยกรรม ซึ่งเป็นเหตุให้บุคคลสามารถเลี้ยงมารคา บิคา ไม่ทำบาปกรรม และปฏิบัติตามข้อปฏิบัติที่เป็นบุญได้ ก็มีอยู่

ท่านเข้าใจความซอมนั้นว่าอย่างไร บุคคลผู้ประพฤติกุศลกรรม ประพฤติไม่สม่าเสมอ เพราะเหตุแห่งบุตรและภรรยา กับบุคคลผู้ประพฤติกุศลกรรม ประพฤติกุสม่าเสมอ เพราะเหตุแห่งบุตรและภรรยา บุคคลไหนจะประเสริฐกว่ากัน”

“พระคุณเจ้าสารีบุตร บุคคลผู้ประพฤติกุศลกรรม ประพฤติไม่สม่าเสมอ เพราะเหตุแห่งบุตรและภรรยา ไม่ประเสริฐ ส่วนบุคคลผู้ประพฤติกุศลกรรม ประพฤติกุสม่าเสมอ เพราะเหตุแห่ง

เกิด แก่ เจ็บ ตาย

บุตรและภรรยา ประเสริฐกว่า แท้จริง การประพฤติกกรรมและการประพฤติน่าเสมอ ประเสริฐกว่าการประพฤติกกรรม และการประพฤติน่าเสมอ”

“การงานที่มีเหตุประกอบด้วยกรรม ซึ่งเป็นเหตุให้บุคคลสามารถเลี้ยงบุตรและภรรยา ไม่ทำบาปกรรม และปฏิบัติตามข้อปฏิบัติที่เป็นบุญได้ ก็มีอยู่

ท่านเข้าใจความซึ้งนั้นว่าอย่างไร บุคคลผู้ประพฤติกกรรม ประพฤติน่าเสมอ เพราะเหตุแห่งทาสกรรมกรและคนรับใช้ กับบุคคลผู้ประพฤติกกรรม ประพฤติน่าเสมอ เพราะเหตุแห่งทาสกรรมกรและคนรับใช้ บุคคลไหนจะประเสริฐกว่ากัน”

“พระคุณเจ้าสารีบุตร บุคคลผู้ประพฤติกกรรม ประพฤติน่าเสมอ เพราะเหตุ แห่ง ทาสกรรมกรและคนรับใช้ ไม่ประเสริฐ ส่วนบุคคลผู้ประพฤติกกรรม ประพฤติ น่าเสมอ เพราะเหตุแห่งทาสกรรมกรและคนรับใช้ ประเสริฐกว่า แท้จริง การประพฤติ ธรรมและการ ประพฤติน่าเสมอประเสริฐกว่าการประพฤติกกรรมและการประพฤติน่าเสมอ”

“การงานที่มีเหตุประกอบด้วยกรรม ซึ่งเป็นเหตุให้บุคคลสามารถเลี้ยงทาสกรรมกร และคนรับใช้ ไม่ทำบาปกรรม และปฏิบัติตามข้อปฏิบัติที่เป็นบุญได้ ก็มีอยู่

ท่านเข้าใจความซึ้งนั้นว่าอย่างไร บุคคลผู้ประพฤติกกรรม ประพฤติน่าเสมอ เพราะเหตุแห่งมิตรและอำมาตย์ กับบุคคลผู้ประพฤติกกรรม ประพฤติน่าเสมอ เพราะเหตุแห่ง มิตรและอำมาตย์ บุคคลไหนจะประเสริฐกว่ากัน”

“พระคุณเจ้าสารีบุตร บุคคลผู้ประพฤติกกรรม ประพฤติน่าเสมอ เพราะ เหตุแห่ง มิตรและอำมาตย์ ไม่ประเสริฐ ส่วนบุคคลผู้ประพฤติกกรรม ประพฤติ น่าเสมอ เพราะเหตุ แห่งมิตรและอำมาตย์ ประเสริฐกว่า แท้จริง การประพฤติ ธรรมและการประพฤติน่าเสมอ ประเสริฐกว่าการประพฤติกกรรมและการประพฤติ น่าเสมอ”

เกิด แก่ เจ็บ ตาย

“การทำงานที่มีเหตุประกอบด้วยกรรม ซึ่งเป็นเหตุให้บุคคลสามารถทำกรณียกิจแก่มิตร และอำมาตย์ ไม่ทำบาปกรรม และปฏิบัติตามข้อปฏิบัติที่เป็นบุญได้ ก็มีอยู่

ท่านเข้าใจความซึ้งนั้นว่าอย่างไร บุคคลผู้ประพฤติกอกรรม ประพฤติไม่สม่ำเสมอ เพราะเหตุแห่งญาติสาโลหิต กับบุคคลผู้ประพฤติกอกรรม ประพฤติสม่ำเสมอ เพราะเหตุแห่ง ญาติสาโลหิต บุคคลไหนจะประเสริฐกว่ากัน”

“พระคุณเจ้าสารีบุตร บุคคลผู้ประพฤติกอกรรม ประพฤติไม่สม่ำเสมอ เพราะเหตุแห่ง ญาติสาโลหิต ไม่ประเสริฐ ส่วนบุคคลผู้ประพฤติกอกรรม ประพฤติสม่ำเสมอ เพราะเหตุแห่ง ญาติสาโลหิตประเสริฐกว่า แท้จริง การประพฤติกอกรรมและการประพฤติ สม่ำเสมอ ประเสริฐ กว่าการประพฤติกอกรรม และการประพฤติไม่สม่ำเสมอ”

“การทำงานที่มีเหตุประกอบด้วยกรรม ซึ่งเป็นเหตุให้บุคคลสามารถทำกรณียกิจแก่ญาติ สาโลหิต ไม่ทำบาปกรรม และปฏิบัติตามข้อปฏิบัติที่เป็นบุญได้ ก็มีอยู่

ท่านเข้าใจความซึ้งนั้นว่าอย่างไร บุคคลผู้ประพฤติกอกรรม ประพฤติไม่สม่ำเสมอ เพราะเหตุแห่งแขก กับบุคคลผู้ประพฤติกอกรรม ประพฤติสม่ำเสมอ เพราะเหตุ แห่งแขก บุคคล ไหนจะประเสริฐกว่ากัน”

“พระคุณเจ้าสารีบุตร บุคคลผู้ประพฤติกอกรรม ประพฤติไม่สม่ำเสมอ เพราะเหตุแห่ง แขกไม่ประเสริฐ ส่วนบุคคลผู้ประพฤติกอกรรม ประพฤติสม่ำเสมอเพราะเหตุแห่งแขก ประเสริฐ กว่า แท้จริง การประพฤติกอกรรมและการประพฤติสม่ำเสมอ ประเสริฐกว่าการประพฤติกอกรรม และการประพฤติไม่สม่ำเสมอ”

“การทำงานที่มีเหตุประกอบด้วยกรรม ซึ่งเป็นเหตุให้บุคคลสามารถทำกรณียกิจแก่แขก ไม่ทำบาปกรรม และปฏิบัติตามข้อปฏิบัติที่เป็นบุญได้ ก็มีอยู่

เกิด แก่ เจ็บ ตาย

ท่านเข้าใจความซึ้งนั้นว่าอย่างไร บุคคลผู้ประพาศิขธรรม ประพาศิสม่าเสมอ เพราะเหตุแห่งบุรพเปตชน กับบุคคลผู้ประพาศิขธรรม ประพาศิสม่าเสมอ เพราะเหตุแห่งบุรพเปตชน บุคคลไหนจะประเสริฐกว่ากัน”

“พระคุณเจ้าสารีบุตร บุคคลผู้ประพาศิขธรรม ประพาศิสม่าเสมอ เพราะเหตุแห่งบุรพเปตชน ไม่ประเสริฐ ส่วนบุคคลผู้ประพาศิขธรรม ประพาศิสม่าเสมอเพราะเหตุแห่งบุรพเปตชนประเสริฐกว่า แท้จริง การประพาศิขธรรมและการประพาศิสม่าเสมอ ประเสริฐกว่าการประพาศิขธรรม และการประพาศิสม่าเสมอ”

“การงานที่มีเหตุประกอบด้วยกรรม ซึ่งเป็นเหตุให้บุคคลสามารถทำกรณียกิจแก่บุรพเปตชน ไม่ทำบาปกรรม และปฏิบัติตามข้อปฏิบัติที่เป็นบุญได้ ก็มีอยู่

ท่านเข้าใจความซึ้งนั้นว่าอย่างไร บุคคลผู้ประพาศิขธรรม ประพาศิสม่าเสมอ เพราะเหตุแห่งเทวดา กับบุคคลผู้ประพาศิขธรรม ประพาศิสม่าเสมอ เพราะเหตุแห่งเทวดา บุคคลไหนจะประเสริฐกว่ากัน”

“พระคุณเจ้าสารีบุตร บุคคลผู้ประพาศิขธรรม ประพาศิสม่าเสมอ เพราะเหตุแห่งเทวดาไม่ประเสริฐ ส่วนบุคคลผู้ประพาศิขธรรม ประพาศิสม่าเสมอ เพราะเหตุแห่งเทวดาประเสริฐกว่า แท้จริง การประพาศิขธรรมและการประพาศิสม่าเสมอ ประเสริฐกว่าการประพาศิขธรรม และการประพาศิสม่าเสมอ”

“การงานที่มีเหตุประกอบด้วยกรรม ซึ่งเป็นเหตุให้บุคคลสามารถทำกรณียกิจแก่เทวดา ไม่ทำบาปกรรม และปฏิบัติตามข้อปฏิบัติที่เป็นบุญได้ ก็มีอยู่

เกิด แก่ เจ็บ ตาย

ท่านเข้าใจความซึ้งนั้นว่าอย่างไร บุคคลผู้ประพฤติธรรม ประพฤติไม่สม่ำเสมอ เพราะเหตุแห่งพระราชากับบุคคลผู้ประพฤติธรรม ประพฤติสม่ำเสมอ เพราะเหตุแห่งพระราชากับบุคคลไหนจะประเสริฐกว่ากัน”

“พระคุณเจ้าสารีบุตร บุคคลผู้ประพฤติธรรม ประพฤติไม่สม่ำเสมอ เพราะเหตุแห่งพระราชากับบุคคลผู้ประพฤติธรรม ประพฤติสม่ำเสมอ เพราะเหตุแห่งพระราชากับบุคคลไหนจะประเสริฐกว่า แท้จริง การประพฤติธรรมและการประพฤติสม่ำเสมอ ประเสริฐกว่าการประพฤติธรรมและการประพฤติไม่สม่ำเสมอ”

“การงานที่มีเหตุประกอบด้วยกรรม ซึ่งเป็นเหตุให้บุคคลสามารถทำกรณียกิจแก่พระราชากับไม่ทำบาปกรรม และปฏิบัติตามข้อปฏิบัติที่เป็นบุญได้ ก็มีอยู่”

ท่านเข้าใจความซึ้งนั้นว่าอย่างไร บุคคลผู้ประพฤติธรรม ประพฤติไม่สม่ำเสมอ เพราะเหตุแห่งการบำรุงบำเรอกาย กับบุคคลผู้ประพฤติธรรม ประพฤติสม่ำเสมอ เพราะเหตุแห่งการบำรุงบำเรอกาย บุคคลไหนจะประเสริฐกว่ากัน”

ชนัญชานีพราหมณ์ตอบว่า “พระคุณเจ้าสารีบุตร บุคคลผู้ประพฤติธรรม ประพฤติไม่สม่ำเสมอ เพราะเหตุแห่งการบำรุงบำเรอกาย ไม่ประเสริฐ ส่วนบุคคลผู้ประพฤติธรรม ประพฤติสม่ำเสมอ เพราะเหตุแห่งการบำรุงบำเรอกาย ประเสริฐกว่า แท้จริง การประพฤติธรรมและการประพฤติสม่ำเสมอ ประเสริฐกว่าการประพฤติธรรม และการประพฤติไม่สม่ำเสมอ”

ท่านพระสารีบุตรกล่าวว่า “ชนัญชานี การงานที่มีเหตุประกอบด้วยกรรม ซึ่งเป็นเหตุให้บุคคลสามารถบำรุงบำเรอกาย ไม่ทำบาปกรรม และปฏิบัติตามข้อปฏิบัติที่เป็นบุญได้ ก็มีอยู่”

เกิด แก่ เจ็บ ตาย

ครั้งนั้น ฌณฺฑชานิปราหมณฺ์ซึนชมยนิคิภาษิตของท่านพระสารีบุตร ลุกจากที่นั่งแล้ว จากไป สม่ย์ต่อมา ฌณฺฑชานิปราหมณฺ์ปวฺย มีทุกข์ เป็นไข้หนัก จึงเรียกบุรุษคนหนึ่งมา กล่าวว่

“มานี้เกิดพ่อคุณ ท่านจงเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ จงถวายอภิวาทพระ ยุกลบาทของพระผู้มีพระภาคด้วยเศียรเกล้าตามคำของเราว่ “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ฌณฺฑชานิปราหมณฺ์ปวฺย มีทุกข์ เป็นไข้หนัก ขอถวายอภิวาท พระยุกลบาทของพระผู้มีพระภาคด้วย เศียรเกล้า” และจงเข้าไปหาท่านพระสารีบุตรถึงที่อยู่ แล้วไหว้เท้าของพระคุณเจ้าพระสารี บุตรด้วยเศียรเกล้าตามคำของเราว่ “พระคุณเจ้าผู้เจริญ ฌณฺฑชานิปราหมณฺ์ปวฺย มีทุกข์ เป็นไข้หนัก ขอไหว้เท้าของ พระคุณเจ้าสารีบุตรด้วยเศียรเกล้า” และจงกราบเรียนอย่างนี้ ว่ “พระคุณเจ้าผู้เจริญ ขอโอกาส ขอพระคุณเจ้าสารีบุตรจงอาศัยความอนุเคราะห์โปรด เข้าไปยังนิเวศน์ของฌณฺฑชานิปราหมณฺ์ด้วยเถิด”

บุรุษนั้นรับคำแล้ว ได้เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายอภิวาท พระผู้มี พระภาคแล้วนั้ ณ ที่สมควร ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ฌณฺฑชานิปราหมณฺ์ปวฺย มีทุกข์ เป็นไข้หนัก เขาขอถวาย อภิวาทพระยุกลบาทของพระผู้มีพระภาคด้วยเศียรเกล้า” และได้เข้าไปหาท่านพระสารีบุตรถึง ที่อยู่ ไหว้แล้วนั้ ณ ที่สมควรแล้ว ได้กราบเรียนว่ “พระคุณเจ้าผู้เจริญ ฌณฺฑชานิปราหมณฺ์ปวฺย มีทุกข์ เป็นไข้หนัก ขอไหว้เท้าของพระคุณเจ้าสารีบุตรด้วยเศียรเกล้า และสั่ง มาอย่างนี้ว่ “พระคุณเจ้าผู้เจริญ ขอโอกาส ขอพระคุณเจ้า พระสารีบุตรจงอาศัยความ อนุเคราะห์โปรดเข้าไปยังนิเวศน์ของฌณฺฑชานิปราหมณฺ์ด้วยเถิด”

ท่านพระสารีบุตรรับนิมนต์โดยอาการขุณฺเณภาพ

พระสารีบุตรเข้าเยี่ยมชณฺฑชานิปราหมณ์

ลำดับนั้น ท่านพระสารีบุตรครองอัครวาทสกถิอปาตรและจีวร เข้าไปยังนิเวศน์ของชณฺฑชานิปราหมณ์ นั่งบนอาสนะที่ปูลาดไว้แล้ว ได้กล่าวกับชณฺฑชานิปราหมณ์ว่า “ชณฺฑชานิ ท่านยังพอกทนได้หรือ(สบายดีหรือ) พอจะยังอัทภาพให้เป็นไปไม่ได้หรือ ทุกขเวทนาค่อยลดลง ไม่กำเริบขึ้นหรือ อากกรค่อย คลายลง ไม่รุนแรงขึ้นหรือ”

ชณฺฑชานิปราหมณ์กราบเรียนว่า “พระคุณเจ้าสารีบุตร โยมแทบทนไม่ไหว จะยังอัทภาพให้เป็นไปไม่ได้แล้ว ทุกขเวทนาของโยมกล้ายั้งนัก มีแต่กำเริบ ไม่ลด ลงเลย อากกรมีแต่ยิ่งรุนแรงขึ้น ไม่คลายลงเลย คนที่แข็งแรงใช้เหล็กที่แหลมคมแทง ที่ศีรษะ แม้นันโค โยมก็นั้นเหมือนกัน ถูกลมที่แรงกล้าเสียดแทงศีรษะเหลือกำลัง โยมแทบทนไม่ไหว จะยังอัทภาพให้เป็นไปไม่ได้แล้ว ทุกขเวทนาของโยมกล้ายั้งนัก มีแต่กำเริบ ไม่ลดลงเลย อากกรมีแต่ยิ่งรุนแรงขึ้น ไม่คลายลงเลย

คนที่แข็งแรงใช้เชือกหนังที่เหนียวขันที่ศีรษะ แม้นันโค โยมก็นั้นเหมือนกัน ถูกเวทนาที่มีประมาณยิ่งบีบคั้นที่ศีรษะ โยมแทบทนไม่ไหว จะยังอัทภาพให้เป็นไปไม่ได้แล้ว ทุกขเวทนาของโยมกล้ายั้งนัก มีแต่กำเริบ ไม่ลดลงเลย อากกรมีแต่ยิ่ง รุนแรงขึ้น ไม่คลายลงเลย

คนฆ่าโคหรือลูกมือของคนฆ่าโคผู้ชานาญ ใช้มีดเล่มเนื้อที่คมกรีดท้อง แม้นันโค โยมก็นั้นเหมือนกัน ถูกลมที่มีประมาณยิ่งเสียดแทงท้องอยู่ โยมแทบทนไม่ไหว จะยังอัทภาพให้เป็นไปไม่ได้แล้ว ทุกขเวทนาของโยมกล้ายั้งนัก มีแต่กำเริบ ไม่คลาย ลงเลย อากกรมีแต่ยิ่งรุนแรงขึ้น ไม่คลายลงเลย

เกิด แก่ เจ็บ ตาย

พระองค์เจ้าสารีบุตร คนที่แข็งแรง ๒ คนช่วยกันจับคนที่อ่อนแอกว่าที่แขน คนละข้างอย่างไว้ที่หลุมถ่านเพลิง แม้งั้นใด โยมก็ฉันทันเหมือนกัน มีกายถูกความร้อนมีประมาณยิ่งเผาจนอยู่ โยมแทบทนไม่ไหว จะยังอึดภาพให้ขึ้นไปไม่ได้แล้ว ทุกขเวทนาของโยมกล้ายิ่งนัก มีแต่กำเริบ ไม่ลดลงเลย อาการมีแต่ยิ่งรุนแรงขึ้น ไม่คลายลงเลย”

ทุกติภูมิ-สุคติภูมิ

ท่านพระสารีบุตรถามว่า “ชนัญชานี ท่านเข้าใจความซื่อนั้นว่าอย่างไร นรกกับกำเนิดสัตว์ทิริจฉาน อย่งไหนจะประเสริฐกว่ากัน”

ชนัญชานีพราหมณ์ตอบว่า “พระองค์เจ้าสารีบุตร กำเนิดสัตว์ทิริจฉานประเสริฐ กว่านรก ขอรับ”

“ท่านเข้าใจความซื่อนั้นว่าอย่างไร กำเนิดสัตว์ทิริจฉานกับเปรตวิสัย อย่งไหนจะประเสริฐกว่ากัน”

“เปรตวิสัยประเสริฐกว่ากำเนิดสัตว์ทิริจฉาน ขอรับ”

“ท่านเข้าใจความซื่อนั้นว่าอย่างไร เปรตวิสัยกับมนุษย์ อย่งไหนจะประเสริฐกว่ากัน”

“มนุษย์ประเสริฐกว่าเปรตวิสัย ขอรับ”

“ท่านเข้าใจความซื่อนั้นว่าอย่างไร มนุษย์กับเทพชั้นจาตุมหาราช อย่งไหนจะประเสริฐกว่ากัน”

“เทพชั้นจาตุมหาราชประเสริฐกว่ามนุษย์ ขอรับ”

“ท่านเข้าใจความซื่อนั้นว่าอย่างไร เทพชั้นจาตุมหาราชกับเทพชั้นดาวดึงส์ อย่งไหนจะประเสริฐกว่ากัน”

“เทพชั้นดาวดึงส์ประเสริฐกว่าเทพชั้นจาตุมหาราช ขอรับ”

“ท่านเข้าใจความซอมนั้นว่าอย่างไร เทพชั้นดาวดึงส์กับเทพชั้นยามา อย่างไร
จะประเสริฐกว่ากัน”

“เทพชั้นยามาประเสริฐกว่าเทพชั้นดาวดึงส์ ขอรับ”

“ท่านเข้าใจความซอมนั้นว่าอย่างไร เทพชั้นยามากับเทพชั้นकुสิต อย่างไร
จะประเสริฐกว่ากัน”

“เทพชั้นकुสิตประเสริฐกว่าเทพชั้นยามา ขอรับ”

“ท่านเข้าใจความซอมนั้นว่าอย่างไร เทพชั้นकुสิตกับเทพชั้นนิมมานรดี อย่างไร
จะประเสริฐกว่ากัน”

“เทพชั้นนิมมานรดีประเสริฐกว่าเทพชั้นकुสิต ขอรับ”

“ท่านเข้าใจความซอมนั้นว่าอย่างไร เทพชั้นนิมมานรดีกับเทพชั้นปรนิมมิตวสวัตดี
อย่างไรจะประเสริฐกว่ากัน”

“เทพชั้นปรนิมมิตวสวัตดีประเสริฐกว่าเทพชั้นนิมมานรดี ขอรับ”

“ท่านเข้าใจความซอมนั้นว่าอย่างไร เทพชั้นปรนิมมิตวสวัตดีกับพรหมโลก
อย่างไรจะประเสริฐกว่ากัน”

ชนัญชานิพรหมณ์ตอบว่า “พระคุณเจ้าสารีบุตรกล่าวว่า “พรหมโลก” พระคุณเจ้า
สารีบุตรกล่าวว่า “พรหมโลก”

ครั้งนั้น ท่านพระสารีบุตรมีความคิดว่า “พรหมณ์เหล่านี้โน้มใจไปใน พรหมโลก
ทางที่ดี เราควรแสดงทางเพื่อเข้าถึงความเป็นผู้อยู่ร่วมกับพรหมแก่ ชนัญชานิพรหมณ์” จึง

เกิด แก่ เจ็บ ตาย

กล่าวว่า “ชนัญชานี เราจักแสดงทางเพื่อเข้าถึงความเป็น ผู้อยู่ร่วมกับพรหม ท่านจงฟัง จงใส่ใจให้ถี่ เราจักกล่าว”

ชนัญชานีพราหมณ์รับคำแล้ว ท่านพระสารีบุตรได้กล่าวว่า “ชนัญชานี ทางเพื่อ เข้าถึงความเป็นผู้อยู่ร่วมกับพรหม เป็นอย่างไร

คือ ภิกษุในพระธรรมวินัยนี้ มีเมตตาคจิตแผ่ไปตลอดทิศที่ ๑ อยู่ ทิศที่ ๒ ... ทิศที่ ๓ ... ทิศที่ ๔ ... ทิศเบื้องบน ทิศเบื้องล่าง ทิศเฉียง แผ่ไปตลอดโลกทั่วทุก หมู่เหล่า ในที่ทุกสถาน ด้วยเมตตาคจิตอันไพบุลย์ เป็นมหัคคตะ ไม่มีขอบเขต ไม่มีเวร ไม่มี ความเบียดเบียนอยู่ นี่เป็นทางเพื่อเข้าถึงความเป็นผู้อยู่ร่วมกับพรหม

ชนัญชานี อีกประการหนึ่ง ภิกษุมีกุณาคจิต ฯลฯ มีมุทิตาคจิต ฯลฯ

มีอุเบกขาคจิต แผ่ไปตลอดทิศที่ ๑ อยู่ ทิศที่ ๒ ... ทิศที่ ๓ ... ทิศที่ ๔ ... ทิศ เบื้องบน ทิศเบื้องล่าง ทิศเฉียง แผ่ไปตลอดโลกทั่วทุกหมู่เหล่า ในที่ทุกสถาน ด้วยอุเบกขา จิตอันไพบุลย์ เป็นมหัคคตะ ไม่มีขอบเขต ไม่มีเวร ไม่มี ความเบียดเบียนอยู่ นี่เป็นทางเพื่อ เข้าถึงความเป็นผู้อยู่ร่วมกับพรหม”

ชนัญชานีพราหมณ์กล่าวว่า “พระคุณเจ้าสารีบุตร ถ้าเช่นนั้น ขอพระคุณท่านจง ถวายอภิวัตพระยกุลบาทของพระผู้มีพระภาคด้วยเศียรเกล้า ตามคำของ โยมว่า “ข้าแต่ พระองค์ผู้เจริญ ชนัญชานีพราหมณ์ป่วย มีทุกข์ เป็นไข้หนัก เขาขอถวาย อภิวัตพระยกุล บาทของพระผู้มีพระภาคด้วยเศียรเกล้า”

ครั้งนั้น ท่านพระสารีบุตรทำให้ชนัญชานีพราหมณ์ดำรงอยู่ในพรหมโลกชั้นต่ำ ใน เมื่อมีกิจที่จะพึงทำให้ยิ่งขึ้นไป ลุกจากอาสนะแล้วจากไป ลำดับนั้น เมื่อท่านพระ สารีบุตร จากไปไม่นาน ชนัญชานีพราหมณ์ก็ตายไปบังเกิดในพรหมโลก

เกิด แก่ เจ็บ ตาย

ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาครับสั่งเรียกภิกษุทั้งหลายมาตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย สารีบุตร นี้ทำให้ชนัญชานิปราหมณคํารงอยู่ในพรหมโลกชั้นต่ำ ในเมื่อ มีกิจที่จะพึงทำให้ยิ่งขึ้นไป ลุกจากอาสนะแล้วจากไป”

ต่อมา ท่านพระสารีบุตรเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายอภิวาทพระผู้มีพระภาคแล้วนั่ง ณ ที่สมควร ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ชนัญชานิปราหมณปวฺย มีทุกข์ เป็นไข้หนัก เขาขอถวายอภิวาทพระยुकลบาท ของพระผู้มีพระภาค ค้วยเศียรเกล้า”

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “สารีบุตร ทำไม เธอจึงทำให้ชนัญชานิปราหมณ คํารงอยู่ในพรหมโลกชั้นต่ำในเมื่อมีกิจที่จะพึงทำให้ยิ่งขึ้นไป แล้วลุกจากอาสนะจากไป เสียเล่า”

ท่านพระสารีบุตรกราบทูลว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์คิดค้อย่างนี้ว่า “พราหมณเหล่านี้โน้มใจไปในพรหมโลก ทางที่ดี เราควรแสดงทางเพื่อเข้าถึงความเป็นผู้ อยู่ร่วมกับพรหมโลก”

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “สารีบุตร ชนัญชานิปราหมณตายไปบังเกิดในพรหมโลกแล้ว” ดังนี้แล

ชนัญชานิสุตฺรที่ ๗ จบ

เกิด แก่ เจ็บ ตาย

อัสสขิสูตฺร ว่าด้วยพระอัสสขี^๔

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเวฬุวัน สถานที่ให้เหยื่อกระแต เขตกรุงราชคฤห์ สมัยนั้น ท่านพระอัสสขีอาพาธ ได้รับทุกข์ เป็นไข้หนัก พักอยู่ที่กัถสภาราม

ครั้งนั้น ท่านพระอัสสขีเรียกภิกษุผู้อุปัฏฐากทั้งหลายมากล่าวว่า มาเถิด ท่านผู้มีอายุทั้งหลาย พวกท่านจงเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายอภิวัตพระยกุลบาท ด้วยเศียรเกล้าตามคำของณพว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ภิกษุอัสสขีอาพาธ ได้รับทุกข์ เป็นไข้หนัก ท่านขอถวายอภิวัตพระยกุลบาทของพระองค์ด้วยเศียรเกล้า และขอพวกท่านจงกราบทูลอย่างนี้ว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอประทานวโรกาส ขอพระผู้มีพระภาคโปรดอาศัยความอนุเคราะห์เสด็จไปเยี่ยมภิกษุอัสสขีถึงที่อยู่เถิด

ภิกษุเหล่านั้นรับคำแล้ว เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายอภิวัตแล้ว นิ่ง ณ ที่สมควร ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ภิกษุอัสสขีอาพาธ ได้รับทุกข์ เป็นไข้หนัก ท่านขอถวายอภิวัตพระยกุลบาทของพระองค์ด้วยเศียรเกล้า และฝากมากราบทูลอย่างนี้ว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอประทานวโรกาส ขอพระผู้มีพระภาคโปรดอาศัยความอนุเคราะห์เสด็จไปเยี่ยมภิกษุอัสสขีถึงที่อยู่เถิด

พระผู้มีพระภาคทรงรับนิมิตโดยคุณนิภาพ

^๔ ส.ข.(ไทย) ๑๗/๘๘/๑๖๓.

เกิ ก ัก ็ กั ย

ครั้งในเวลาเย็น พระผู้มีพระภาคเสด็จออกจากที่เสด็จแล้ว เข้าไปเยี่ยมท่าน พระอัสสชิถึงที่อยู่ ท่านพระอัสสชิได้เห็นพระผู้มีพระภาคกำลังเสด็จมาแต่ไกลจึงลุกขึ้นจากเตียง

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคได้ตรัสกับท่านพระอัสสชิตังนี้ว่า ออย่าเลย อัสสชิ เธออย่าลุกจากเตียงเลย เราจักนั่งบนอาสนะที่ปูลาดไว้

พระผู้มีพระภาคประทับนั่งบนพุทธอาสนะที่ปูลาดไว้แล้ว ได้ตรัสถามว่า อัสสชิ เธอยังสบายดีหรือ ยังพอเป็นอยู่ได้หรือ ฯลฯ อากการทุเลาปรากฏ อากการกำเริบไม่ปรากฏหรือ

ท่านพระอัสสชิกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ไม่สบาย จะเป็นอยู่ไม่ได้ ทุกขเวทนามีแต่กำเริบหนักขึ้น ไม่ทุเลาลงเลย อากการกำเริบปรากฏ อากการทุเลาไม่ปรากฏ พระพุทธเจ้าข้า

อัสสชิ เธอไม่รำคาญ ไม่ทรมนทรมายบ้างหรือ

ความจริง ข้าพระองค์รำคาญ ทรมนทรมายมาก พระพุทธเจ้าข้า

อัสสชิ เธอคิดเตียนตนเองโดยศีลได้หรือไม่

ข้าพระองค์คิดเตียนตนเองโดยศีลไม่ได้เลย พระพุทธเจ้าข้า

อัสสชิ ถ้าเธอคิดเตียนตนเองโดยศีลไม่ได้แล้ว เมื่อเป็นเช่นนั้น เธอจะรำคาญ ทรมนทรมายไปทำไม

เมื่อก่อน ข้าพระองค์ระงับกายสังขาร (ลมหายใจเข้าออก) บรรเทาความป่วยไข้ อยู่จึงไม่ได้สมาธิ เมื่อข้าพระองค์ไม่ได้สมาธิจึงคิดอย่างนี้ว่า เรายังไม่เลื่อมจากสมาธินั้น หรือ พระพุทธเจ้าข้า

เกิด แก่ เจ็บ ตาย

อัสสชิ สมณพราหมณ์ทั้งหลายที่มีสมาธิเป็นแก่นสาร มีสมาธิเป็นคุณแห่งสมณะ เมื่อไม่ได้สมาธินั้นจึงคิดว่า เรายังไม่เสื่อมจากสมาธินั้นหรือ

อัสสชิ เธอจะเข้าใจความซอมนั้นว่าอย่างไร รูปเที่ยงหรือไม่เที่ยง
ไม่เที่ยง พระพุทธรูปเจ้าข้า ฯลฯ
วิญญูณเที่ยงหรือไม่เที่ยง
ไม่เที่ยง พระพุทธรูปเจ้าข้า

เพราะเหตุนั้นแล ฯลฯ อริยสาวกผู้ได้สดับเห็นอยู่อย่างนี้ ฯลฯ รู้ชัดว่า ... ไม่มีกิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้อีกต่อไป

ถ้าอริยสาวกนั้นเสวยสุขเวทนา ก็รู้ชัดว่า สุขเวทนานั้นไม่เที่ยง รู้ชัดว่า ไม่น่าหมกมุ่น รู้ชัดว่า ไม่น่าเพลิดเพลิน ถ้าเธอเสวยทุกขเวทนา ก็รู้ชัดว่า ทุกขเวทนานั้นไม่เที่ยง รู้ชัดว่า ไม่น่าหมกมุ่น รู้ชัดว่า ไม่น่าเพลิดเพลิน ถ้าเธอเสวยอทุกขมสุขเวทนา ก็รู้ชัดว่า อทุกขมสุขเวทนานั้นไม่เที่ยง ฯลฯ รู้ชัดว่า ไม่น่าเพลิดเพลิน

ถ้าเธอเสวยสุขเวทนา ก็เป็นผู้ปราศจาก (กิเลส) เสวยสุขเวทนานั้น ถ้าเธอเสวยทุกขเวทนา ก็เป็นผู้ปราศจาก (กิเลส) เสวยทุกขเวทนานั้น ถ้าเธอเสวย

อทุกขมสุขเวทนา ก็เป็นผู้ปราศจาก (กิเลส) เสวยอทุกขมสุขเวทนานั้น

ถ้าอริยสาวกนั้นเสวยเวทนามีกายเป็นที่สุด ก็รู้ชัดว่า เราเสวยเวทนามีกายเป็นที่สุด ถ้าอริยสาวกเสวยเวทนามีชีวิตเป็นที่สุด ก็รู้ชัดว่า เราเสวยเวทนามีชีวิตเป็นที่สุด หลังจากตายไปก็รู้ชัดว่า ความเสวยอารมณ์ทั้งปวงไม่น่าเพลิดเพลิน จักเย็นใน โลกนี้ที่เดียว

อัสสชิ เพราะอาศัยน้ำมันและไส้ ตะเกียงน้ำมันจึงติดอยู่ได้ เพราะลื่นน้ำมันและไส้ ตะเกียงน้ำมันนั้นจึงหมดเชื้อดับไป แม้ฉันใด ภิกษุก็ฉันนั้นเหมือนกัน

เกิด แก่ เจ็บ ตาย

เมื่อเสวยเวทนามีกายเป็นที่สุด ก็รู้ซัดว่า เราเสวยเวทนามีกายเป็นที่สุด เมื่อเสวย
เวทนามีชีวิตเป็นที่สุด ก็รู้ซัดว่า เราเสวยเวทนามีชีวิตเป็นที่สุด หลังจากตายไป ก็รู้ซัดว่า
ความเสวยอารมณ์ทั้งปวงไม่น่าเพลิดเพลิน จักเย็นใน โลกนี้ที่เดียว

อัสนิสุตฺตที่ ๖ จบ

เกิด แก่ เจ็บ ตาย

ปฐมกิลานสูตร ว่าด้วยผู้อาพาх สุตที่ ๑

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ วัดพระเวฬุวัน สถานที่ให้ เหยื่อกระแต
เขตกรุงราชคฤห์ สมัยนั้น ท่านพระมหากัสสปะอาพาห ได้รับความทุกข์ เป็นไข้หนัก อยู่ที่ยิปผลิ
คูหา

ครั้งในเวลาเย็น พระผู้มีพระภาคเสด็จออกจากที่สถิกรัณ เข้าไปหาท่านพระ
มหากัสสปะถึงที่อยู่ ประทับนั่งบนพุทธอาสน์ที่ปูลาดไว้แล้ว ได้ตรัสถามท่านพระมหากัสสปะ
ดังนี้ว่า

กัสสปะ เธอยังสบายดีหรือ ยังพอเป็นอยู่ได้หรือ ทุกขเวทนาทุเลาลง ไม่กำเริบขึ้น
หรือ อาการทุเลาปรากฏ อาการกำเริบไม่ปรากฏหรือ

ท่านพระมหากัสสปะทูลตอบว่า ข้าพระองค์ไม่สบาย จะเป็นอยู่ไม่ได้ ทุกขเวทนามี
แต่กำเริบหนักขึ้น ไม่ทุเลาลงเลย อาการกำเริบปรากฏ อาการทุเลาไม่ปรากฏ พระพุทธเจ้า
ข้า

กัสสปะ โภชนงค์ ๗ ประการนี้เรากล่าวไว้ชอบแล้ว ที่บุคคลเจริญ ทำให้มากแล้ว
ย่อมเป็นไปเพื่อความรู้อยิ่ง เพื่อตรัสรู้ เพื่อนิพพาน

โภชนงค์ ๗ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. สติสัม โภชนงค์เรากล่าวไว้ชอบแล้ว ที่บุคคลเจริญ ทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไป
เพื่อความรู้อยิ่ง เพื่อตรัสรู้ เพื่อนิพพาน

ฯลฯ

เกิ ก ัก ็ เจ็ บ ทั ย

๓. อุเบกขาสัมโพชฌงค์เรากล่าวไว้ชอบแล้ว ที่บุคคลเจริญ ทำให้มากแล้ว ย่อม
เป็นไปเพื่อความรู้อยิ่ง เพื่อตรัสรู้ เพื่อนิพพาน

กัสสปะ โพชฌงค์ ๓ ประการนี้แลเรากล่าวไว้ชอบแล้ว ที่บุคคลเจริญ ทำให้มาก
แล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความรู้อยิ่ง เพื่อตรัสรู้ เพื่อนิพพาน

ข้าแต่พระผู้มีพระภาค โพชฌงค์คินัก ข้าแต่พระสุคต โพชฌงค์คินัก

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสภามิตนี้แล้ว ท่านพระมหากัสสปะก็มีใจยินดี ชื่นชม พระ
ภามิตของพระผู้มีพระภาค หายขาดจากอาพาธนั้น และอาพาธนั้นอันท่านพระมหากัส
สปะละได้เช่นนั้น

ปฐมคิลานสูตรที่ ๑ จบ

เกิด แก่ เจ็บ ตาย

ทุกยศิลาณสูตร ว่าด้วยผู้อาพาธ สูตรที่ ๒

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ วัดพระเวฬุวัน สถานที่ให้เหยื่อกระแต
เขตกรุงราชคฤห์ สมัยนั้น ท่านพระมหาโมคคัลลานะอาพาธ ได้รับ ทุกข์ เป็นไข้หนัก อยู่
ที่ภูเขาคิชฌกูฏ

ครั้นในเวลาเย็น พระผู้มีพระภาคเสด็จออกจากที่เสด็จเย็น เข้าไปหาท่านพระมหา
โมคคัลลานะถึงที่อยู่ ประทับนั่งบนพุทธอาสน์ที่ปูลาดไว้แล้ว ได้ตรัสถามท่านพระมหาโมค
คัลลานะดังนี้ว่า

โมคคัลลานะ เธอยังสบายดีหรือ ยังพอเป็นอยู่ได้หรือ ทุกขเวทนาทุเลาลง ไม่
กำเริบขึ้นหรือ อากาการทุเลาปรากฏ อากาการกำเริบไม่ปรากฏหรือ

ท่านพระมหาโมคคัลลานะทูลตอบว่า ข้าพระองค์ไม่สบาย จะเป็นอยู่ไม่ได้
ทุกขเวทนามีแต่กำเริบหนักขึ้น ไม่ทุเลาลงเลย อากาการกำเริบปรากฏ อากาการทุเลาไม่ปรากฏ
พระพุทธรเจ้าข้า

โมคคัลลานะ โพชฌงค์ ๗ ประการนี้เรากล่าวไว้ชอบแล้ว ที่บุคคลเจริญ ทำให้
มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความมรุตยิ่ง เพื่อตรัสรู้ เพื่อนิพพาน

โพชฌงค์ ๗ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. สติสัมโพชฌงค์เรากล่าวไว้ชอบแล้ว ที่บุคคลเจริญ ทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไป
เพื่อความมรุตยิ่ง เพื่อตรัสรู้ เพื่อนิพพาน

ฯลฯ

เกิด แก่ เจ็บ ตาย

๗. อุเบกขาสัมโพชฌงค์เรากล่าวไว้ชอบแล้ว ที่บุคคลเจริญ ทำให้ มากแล้ว ย่อม
เป็นไปเพื่อความรู้อยิ่ง เพื่อตรัสรู้ เพื่อนิพพาน

โมคคัลลานะ โพชฌงค์ ๗ ประการนี้เรากล่าวไว้ชอบแล้ว ที่บุคคลเจริญ ทำให้
มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความรู้อยิ่ง เพื่อตรัสรู้ เพื่อนิพพาน

ข้าแต่พระผู้มีพระภาค โพชฌงค์คือนัก ข้าแต่พระสุคต โพชฌงค์คือนัก

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสภามิตนี้แล้ว ท่านพระมหาโมคคัลลานะก็มีใจยินดีชื่นชมพระ
ภามิตของพระผู้มีพระภาค หายขาดจากอาพาธนั้น และอาพาธนั้นอันท่านพระมหาโมคคัล
ลานะละได้ใช้อย่างนั้น

ทุกยคิลานสูตรที่ ๒ จบ

เกิด แก่ เจ็บ ตาย

ตถียคิลานสูตร

ว่าด้วยผู้อาพาธ สูตรที่ ๓

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ วัดพระเวฬุวัน สถานที่ให้เหยื่อกระแต เขตกรุงราชคฤห์ สมัยนั้น พระผู้มีพระภาคทรงพระประชวร ได้รับทุกข์ พระอาการหนัก

ครั้งนั้น ท่านพระมหาจุนทะเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวาย อภิวาทแล้ว นิ่ง ณ ที่สมควร พระผู้มีพระภาคได้ตรัสกับท่านพระมหาจุนทะดังนี้ว่า จุนทะ เฉพาะเธอที่จะอธิบายโพชนงค์ให้แจ่มแจ้ง

ท่านพระมหาจุนทะทูลตอบว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ โพชนงค์ ๗ ประการนี้ พระองค์ตรัสไว้ชอบแล้ว ที่บุคคลเจริญ ทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความรู้อยิ่ง เพื่อตรัสรู้ เพื่อนิพพาน

โพชนงค์ ๗ ประการ อะโรบัง คือ

๑. สติสัมโพชนงค์พระผู้มีพระภาคตรัสไว้ชอบแล้ว ที่บุคคลเจริญ ทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความรู้อยิ่ง เพื่อตรัสรู้ เพื่อนิพพาน

ฯลฯ

๗. อุเบกขาสัมโพชนงค์พระผู้มีพระภาคตรัสไว้ชอบแล้ว ที่บุคคลเจริญ ทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความรู้อยิ่ง เพื่อตรัสรู้ เพื่อนิพพาน

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ โพชนงค์ ๗ ประการนี้พระผู้มีพระภาคตรัสไว้ชอบแล้ว ที่บุคคลเจริญ ทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความรู้อยิ่ง เพื่อตรัสรู้ เพื่อนิพพาน

จุนทะ โพชนงค์คินัก จุนทะ โพชนงค์คินัก

เกิด แก่ เจ็บ ตาย

ท่านพระมหาจุนทะได้กล่าวคำนี้แล้ว พระผู้มีพระภาคทรงชื่นชม พอพระทัย ทรง
หายขาดจากพระประชวรนั้น และพระประชวรนั้นอันพระผู้มีพระภาคทรงละได้ อย่างนั้น

ตติยคิลานสูตรที่ ๓ จบ

เกิด แก่ เจ็บ ตาย

คิลานสูตร

ว่าด้วยพระผู้มีพระภาคทรงพระประชวร

ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ เวฬุคาม เขตกรุงเวสาลี ณ ที่นั่นแล พระผู้มีพระภาครับสั่งเรียกภิกษุทั้งหลายมาตรัสว่า มาเถิด ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงเข้าจำพรรษาอบกรุงเวสาลี ตามที่ที่มีเพื่อน ตามที่ที่มีคนเคยคบกัน ตามที่ที่มีคนเคยคบกันมา เราก็จะเข้าจำพรรษาในเวฬุคามนี้เหมือนกัน ภิกษุเหล่านั้นทูลรับสนองพระดำรัสแล้วเข้าจำพรรษาอบกรุงเวสาลี ตามที่ที่มีเพื่อน ตามที่ที่มีคนเคยคบกัน ตามที่ที่มีคนเคยคบกันมา ส่วนพระผู้มีพระภาคก็ทรงเข้าจำพรรษาในเวฬุคามนั่นเอง

ครั้นเมื่อพระผู้มีพระภาคทรงเข้าจำพรรษาแล้ว ทรงพระประชวรอย่างรุนแรง มีทุกขเวทนาอย่างแสนสาหัส จวนเจียนปรินิพพาน พระองค์ทรงมีสติสัมปชัญญะ ทรงอดกลั้นไม่พรั่นพรึง ทรงพระดำริว่า การที่เราไม่บอกผู้อุปัฏฐาก ไม่อำลาภิกษุสงฆ์บริพพานนั้น ไม่เหมาะแก่เรา ทางที่ดี เราควรใช้ความเพียรขบไล่อาพาธนี้ ดำรงชีวิตสังขารอยู่ต่อไป

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคทรงใช้ความเพียรขบไล่พระอาการประชวรนั้น ทรงดำรงชีวิตสังขารอยู่ อาการประชวรจึงสงบ เมื่อพระผู้มีพระภาคทรงหายจากพระประชวรหายจากพระอาการไข้ไม่นาน ได้เสด็จออกจากพระวิหาร ไปประทับนั่งบนพุทธอาสน์ที่ปูลาดไว้แล้วในร่มเงาพระวิหาร

ที่นั่น ท่านพระอานนท์เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายอภิเวทแล้ว นั่ง ณ ที่สมควร ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เมื่อข้าพระองค์ได้เห็นพระสุภาพของพระองค์แล้ว ได้เห็นพระองค์ทรงอดทนต่อทุกขเวทนาแล้ว ทำให้ร่างกาย

เกิด แก่ เจ็บ ตาย

ของข้าพระองค์อ่อนเปลี้ยประคองคนเมา ข้าพระองค์รู้สึกมีคุณค่า แม้ธรรมก็ไม่ปรากฏแก่ข้าพระองค์อีกแล้ว เพราะพระอาการไข้ของพระผู้มีพระภาค แต่ข้าพระองค์ก็ยังเบาใจอยู่น้อยหนึ่งว่า พระผู้มีพระภาคจะยังไม่ปรินิพพานตราบเท่าที่ยังไม่ได้ปรารภภิกษุสงฆ์แล้ว

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า อานนท์ ภิกษุสงฆ์ยังจะหวังได้อะไรในเราอีกเล่า ธรรมที่เราแสดงแล้วไม่มีในไม่มีนอก ในเรื่องธรรมทั้งหลาย ตถาคตไม่มีอาจริยมุฏฐิ ผู้ที่คิดว่าเราเท่านั้นจักเป็นผู้บริหารภิกษุสงฆ์ต่อไป หรือว่า ภิกษุสงฆ์จะต้องยึดเราเท่านั้นเป็นหลัก ผู้ที่นั่นจะต้องปรารภภิกษุสงฆ์แล้วกล่าวอย่างใดอย่างหนึ่งเป็นแน่ แต่ตถาคตไม่คิดว่า เราเท่านั้นจักเป็นผู้บริหารภิกษุสงฆ์ต่อไป หรือว่า ภิกษุสงฆ์จะต้องยึดเราเท่านั้นเป็นหลัก แล้วทำไมตถาคตจะต้องปรารภภิกษุสงฆ์แล้วกล่าวอย่างใดอย่างหนึ่งอีกเล่า บัดนี้เราเป็นผู้ชรา แก่เฒ่า ล่วงกาลมานาน ผ่านวัยยามาก เรามีวัย ๘๐ ปี ร่างกายของตถาคตยังเป็นไปได้ก็เหมือนกับเกวียนเก่าที่ซ่อมแซมด้วยไม้ไผ่ ฉะนั้น ร่างกายของตถาคตยังสลายสิ้น ก็เพราะในเวลาที่เราตถาคตเข้าใจโศสมาธิอันไม่มีนิमित เพราะไม่ใส่ใจนิमितทุกอย่าง และเพราะคับเวทนาบางอย่างได้เท่านั้น เธอทั้งหลายจงมีตนเป็นเกาะ๒ มีตนเป็นที่พึ่ง อย่ามีสิ่งอื่นเป็นที่พึ่งเลย มีธรรมเป็นเกาะ มีธรรมเป็นที่พึ่ง อย่ามีสิ่งอื่นเป็นที่พึ่งอยู่เกิด

ภิกษุจะชื่อว่ามีตนเป็นเกาะ มีตนเป็นที่พึ่ง ไม่มีสิ่งอื่นเป็นที่พึ่ง มีธรรมเป็นเกาะ มีธรรมเป็นที่พึ่ง ไม่มีสิ่งอื่นเป็นที่พึ่งอยู่ อย่างไร

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้

๑. พิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชณาและโทมนัสในโลกได้

เกิ ก ฌ กั เจ็ ม ทาย

๒. พิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาทั้งหลาย ...

๓. พิจารณาเห็นจิตในจิต ...

๔. พิจารณาเห็นธรรมในธรรมทั้งหลายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัด
อภิชณาและโทมนัสในโลกได้

ภิกษุจะชื่อว่ามิตนเป็นเกาะ มิตนเป็นที่พึ่ง ไม่มีสิ่งอื่นเป็นที่พึ่ง มีกรรมเป็นเกาะ มี
กรรมเป็นที่พึ่ง ไม่มีสิ่งอื่นเป็นที่พึ่งอยู่ อย่างนี้แล

อานนท์ ภิกษุเหล่าใดเหล่าหนึ่งในบัดนี้ก็ดี ในเวลาที่เราล่วงไปก็ดี จักมีตนเป็น
เกาะ มิตนเป็นที่พึ่ง ไม่มีสิ่งอื่นเป็นที่พึ่ง มีกรรมเป็นเกาะ มีกรรมเป็นที่พึ่ง ไม่มีสิ่งอื่นเป็นที่
พึ่งอยู่ ภิกษุเหล่านั้นจักเป็นผู้เลิศกว่าภิกษุผู้ใคร่ต่อการศึกษา

คิลานสูตรที่ จบ

เกิด แก่ เจ็บ ตาย

สิริวัฑฒสูทร

ว่าด้วยสิริวัฑฒคหบดี

สมัยหนึ่ง ท่านพระอานนทอยู่ ณ วัดพระเวฬุวัน สถานที่ให้เหยื่อกระแต เขตกรุงราชคฤห์ สมัยนั้น คหบดีชื่อสิริวัฑฒะป่วย ได้รับทุกข์ เป็นไข้หนัก ได้เรียกบุรุษคนหนึ่งมาสั่งว่า มานี่แน่ะบุรุษผู้เจริญ เธอจงเข้าไปหาท่านพระ

อานนทถึงที่อยู่ แล้วกราบเท้าทั้งสองของท่านด้วยเศียรเกล้า เรียนตามคำของเราว่า ท่านผู้เจริญ สิริวัฑฒคหบดีป่วย ได้รับทุกข์ เป็นไข้หนัก ขอกราบเท้าทั้งสองของท่านด้วยเศียรเกล้า และเธอจงเรียนว่า ขอท่านพระอานนทโปรดอนุเคราะห์เข้าไปเยี่ยมสิริวัฑฒคหบดีถึงนิเวศน์ด้วยเถิด บุรุษนั้นรับคำของสิริวัฑฒคหบดีแล้วเข้าไป หาท่านพระอานนทถึงที่อยู่ อภิวัตแล้วนั่ง ณ ที่สมควร ได้เรียนท่านพระอานนท ดังนี้ว่า ท่านผู้เจริญ สิริวัฑฒคหบดีป่วย ได้รับทุกข์ เป็นไข้หนัก ขอกราบเท้าทั้งสองของท่านด้วยเศียรเกล้า และฝากมาเรียนว่า ขอท่านพระอานนทโปรดอนุเคราะห์ เข้าไปเยี่ยมสิริวัฑฒคหบดีถึงนิเวศน์ด้วยเถิด ท่านพระอานนทรับนิมนต์โดยคุณณีภาพ

ครั้นในเวลาเช้า ท่านพระอานนทครองอันตรวาสก ถือบาตรและจีวรเข้าไปยังนิเวศน์ของสิริวัฑฒคหบดี นั่งบนอาสนะที่ปูลาดไว้แล้วถามว่า คหบดี ท่านยังสบายดีหรือยังพอเป็นอยู่ได้หรือ ทุกขเวทนาทุเลาลงไม่กำเริบขึ้นหรือ อากาทรุเลาปรากฏ อากาทรกำเริบไม่ปรากฏหรือ

สิริวัฑฒคหบดีตอบว่า ผมไม่สบาย จะเป็นอยู่ไม่ได้ ทุกขเวทนามีแต่กำเริบหนักขึ้นไม่ทุเลาลงเลย อากาทรกำเริบปรากฏ อากาทรุเลาไม่ปรากฏ ขอรับ

เกิด แก่ เจ็บ ตาย

คหบดี เพราะเหตุนี้ ท่านพึงสำเหนียกอย่างนี้ว่า เราจักพิจารณาเห็นกาย ใน กายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกได้ จักพิจารณา เห็นเวทนาในเวทนาทั้งหลาย ฯลฯ จักพิจารณาเห็นจิตในจิต ฯลฯ จัก พิจารณาเห็นธรรม ในธรรมทั้งหลายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกได้ คหบดี ท่านพึงสำเหนียกอย่างนี้แล

ท่านผู้เจริญ ธรรมคือสติปัฏฐาน ๔ ประการที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงแล้วมี อยู่ในในผม และผมก็เห็นชัดในธรรมเหล่านั้น เพราะผมพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มี ความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกได้ พิจารณาเห็น เวทนาใน เวทนาทั้งหลาย ฯลฯ พิจารณาเห็นจิตในจิต ฯลฯ พิจารณาเห็นธรรมในธรรม ทั้งหมดอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกได้

ท่านผู้เจริญ โอรัมภาคิยสังโยชน์ ๕ ประการใดที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงแล้ว ผมไม่เล็งเห็น โอรัมภาคิยสังโยชน์ ๕ ประการนั้นข้อใดข้อหนึ่งในคนที่ยังละไม่ได้

คหบดี เป็นลาภของท่านหนอ ท่านได้ดีแล้วหนอ อนาคามีผลท่านก็ทำให้แจ้งแล้ว

สิริวัฑฒสูตร จบ

เกิด แก่ เจ็บ ตาย

ที่ฆราวาสกุศล ว่าด้วยที่ฆราวาสกุศล

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ วัดพระเวฬุวัน สถานที่ให้เหยื่อกระแต เขตกรุงราชคฤห์ สมัยนั้น อุบาสกชื่อที่ฆราวาสป่วย ได้รับทุกข์ เป็นไข้หนัก ได้เรียกทนต์ชื่อโชติยะผู้เป็นบิณฑบาตมาขอร้องว่า มาเถิดคุณพ่อ ขอคุณพ่อจงเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค กราบพระยุคลบาทของพระผู้มีพระภาคด้วยเศียรเกล้าแล้ว กราบทูลตามคำของผมน่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ที่ฆราวาสป่วย ได้รับทุกข์ เป็นไข้หนัก เขาขอกราบพระยุคลบาทของพระผู้มีพระภาคด้วยเศียรเกล้า และคุณพ่อจงกราบทูลอย่างนี้ว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอประทานวโรกาส ขอพระผู้มีพระภาคได้โปรดอนุเคราะห์ เสด็จไปเยี่ยมที่ฆราวาสถึงนิเวศน์ด้วยเถิด

โชติยกทนต์รับคำแล้ว เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายอภิวาทแล้วนั่ง ณ ที่สมควร ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ที่ฆราวาสป่วย ได้รับทุกข์ เป็นไข้หนัก เขาขอกราบพระยุคลบาทของพระผู้มีพระภาคด้วยเศียรเกล้า และฝากมากราบทูลอย่างนี้ว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอประทานวโรกาส ขอพระองค์ได้โปรดอนุเคราะห์เสด็จไปเยี่ยมที่ฆราวาสถึงนิเวศน์ด้วยเถิด พระพุทธเจ้าข้า

พระผู้มีพระภาคทรงรับนิมิตโดยคุณธิภาพ

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคทรงครองอันตรวาสก ถือบาตรและจีวรเสด็จไปยังนิเวศน์ของที่ฆราวาส ประทับนั่งบนพุทธอาสน์ที่ปูลาดไว้แล้ว ตรัสถาม

ที่ฆราวาสดังนี้ว่า ที่ฆราวาสท่านยังสบายดีหรือ ยังพอเป็นอยู่ได้หรือ ทุกขเวทนาทุเลาลง ไม่กำเริบขึ้นหรือ อากาทรุเลาปรากฏ อากาทรุเลาไม่ปรากฏหรือ

เกิด แก่ เจ็บ ตาย

ที่ฆราวาสทุกทูลตอบว่า ข้าพระองค์ไม่สบาย จะเป็นอยู่ไม่ได้ ทุกขเวทนามีแต่
กำเริบขึ้น ไม่ทุเลาลงเลย อาการกำเริบปรากฏ อาการทุเลาไม่ปรากฏ พระพุทธเจ้าข้า

ที่ฆราวาส เพราะเหตุนี้ ท่านพึงสำเหนียกว่า เรา

๑. จักประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้าว่า แม้เพราะเหตุนี้
พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ฯลฯ เป็นศาสดา ของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เป็น
พระพุทธเจ้า เป็นพระผู้มีพระภาค

๒. จักประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระธรรม ฯลฯ

๓. จักประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระสงฆ์ ฯลฯ

๔. จักประกอบด้วยศีลที่พระอริยะชอบใจ ไม่ขาด ฯลฯ เป็นไปเพื่อ สมาธิ

ที่ฆราวาส ท่านพึงสำเหนียกอย่างนี้แล

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ องค์เครื่องบรรลู่โสคา ๑๔ ประการใดที่พระผู้มีพระภาค ได้
ทรงแสดงไว้ ธรรม (คือองค์เครื่องบรรลู่โสคา) เหล่านั้นมีอยู่ในข้าพระองค์ และข้า
พระองค์ก็เห็นธรรมเหล่านั้น ก็ข้าพระองค์

๑. ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้าว่า แม้ เพราะเหตุนี้
พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ฯลฯ เป็นศาสดาของ เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เป็น
พระพุทธเจ้า เป็นพระผู้มีพระภาค

๒. ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระธรรม ฯลฯ

๓. ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระสงฆ์ ฯลฯ

๔. ประกอบด้วยศีลที่พระอริยะชอบใจ ไม่ขาด ฯลฯ เป็นไปเพื่อสมาธิ

เกิด แก่ เจ็บ ตาย

ที่ฆราวาส เพราะเหตุฉะนั้น ท่านจึงตั้งอยู่ในองค์เครื่องบรรลุมโสดก ๔ ประการนี้แล้ว เจริญกรรมอันเป็นส่วนแห่งวิชา ๒ ประการให้ยิ่งขึ้นไปว่า ที่ฆราวาส ในเรื่องนี้ ท่านจึงพิจารณา เห็นในสังขารทั้งปวงว่าไม่เที่ยง มีความหมายรู้ในสิ่งที่ไม่เที่ยงว่าเป็นทุกข์ มีความหมายรู้ในสิ่งที่เป็นทุกข์ว่าเป็นอนัตตา มีความหมายรู้ในการละ มีความหมายรู้ในการคลายออกได้ มีความหมายรู้ในความดับ ที่ฆราวาส ท่านจึงสำเหนียก อย่างนี้แล

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ กรรมอันเป็นส่วนแห่งวิชา ๒ ประการใดที่พระผู้มีพระภาค ได้ทรงแสดงไว้ กรรมเหล่านั้นมีอยู่ในข้าพระองค์ และข้าพระองค์ก็เห็นกรรมเหล่านั้น ข้าพระองค์พิจารณาเห็นในสังขารทั้งปวงว่าไม่เที่ยง มีความหมายรู้ในสิ่งที่ไม่เที่ยงว่าเป็นทุกข์ มีความหมายรู้ในสิ่งที่เป็นทุกข์ว่าเป็นอนัตตา มีความหมายรู้ในการละ มีความหมายรู้ในการคลายออกได้ มีความหมายรู้ในความดับ อีกอย่างหนึ่ง ข้าพระองค์มีความคิดว่า เมื่อข้าพระองค์ล่วงลับไป โชติคหบดีนี้อ่าได้ถึงความดับแค้นเลย

โชติคหบดีทักกล่าวว่า พ่อที่ฆราวาส เธออย่าได้ใส่ใจอย่างนั้นเลย เธอจงใส่ใจถึงพระพุทธรูปที่พระผู้มีพระภาค ได้ตรัสไว้แล้วให้ระลึก

ครั้นพระผู้มีพระภาคตรัสสอนที่ฆราวาสด้วยพระโอวาทนี้แล้ว ก็เสด็จจุลกจากอาสนะจากไป เมื่อพระผู้มีพระภาคเสด็จจากไปไม่นาน ที่ฆราวาสก็ได้ถึงแก่กรรม

ต่อมา ภิกษุหลายรูปพากันเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายอภิวาทแล้ว นั่ง ณ ที่สมควร ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ที่ฆราวาสที่พระองค์ตรัสสอนด้วยพระโอวาทโดยย่อ ได้ถึงแก่กรรมแล้ว คติของเขา เป็นอย่างไร อภิสัมปรายภาพ เป็นอย่างไร

เกิด แก่ เจ็บ ตาย

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสตอบว่า ภิกษุทั้งหลาย ที่ฆราวาสูกุบาสกเป็นบัณฑิต พุคความ
จริงถูกต้องตามธรรม ทั้งไม่เบียดเบียนเราเพราะเหตุแห่งธรรม ภิกษุ

ทั้งหลาย เพราะโอรัมภาคิยสังโยชน์ (สังโยชน์เบื้องต้น) ๕ ประการสิ้นไป
ที่ฆราวาสูกุบาสกจึงเป็น โอปปาทิกะ๑ ปรินิพพานในภพนั้น ไม่หวนกลับมาจากโลกนั้นอีก

ที่ฆราวาสูกุบาสกสูตร จบ

เกิด แก่ เจ็บ ตาย

ภาคที่ ๔

-ตาย-

เกิด แก่ เจ็บ ตาย

มรณะ (ตาย) เป็นอย่างไร

คือ ความจุติ ความเคลื่อนไป ความทำลายไป ความหายไป ความตายกล่าวคือมฤตยู การทำกาละ ความแตกแห่งขันธ ความทอดทิ้งร่างกาย ความขาดสูญแห่งชีวิตินทรีย์ของเหล่าสัตว์นั้น ๆ จากหมู่สัตว์นั้น ๆ นี้เรียกว่า มรณะ

ม.มู (ไทย) ๑๒/๘๒

ไม่มีใครเลย

ไม่ว่าจะเป็นสมณะ พราหมณ์ เทวดา มาร พรหม
หรือใครๆ ในโลกที่จะประกันสิ่งที่มีความตายเป็นธรรมดาว่า "ไม่ตาย"

อ.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๑๘๒/๒๕๕

ปิยชาติกสูตร^๕

ว่าด้วยทุกข์เกิดจากสิ่งเป็นที่รัก

ข้าพเจ้าได้สลับมาอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของอนาถบิณฑิกเศรษฐี เขตกรุงสาวัตถี สมัยนั้นแล ลูกชายคนเดียวซึ่งเป็นที่รักเป็นที่ชอบใจของคหบดีคนหนึ่งเสียชีวิตลง เพราะการเสียชีวิตของลูกชายคนเดียวนั้น การงานก็ไม่เป็นอันทำ อาหารก็ไม่เป็นอันกิน คหบดีนั้นได้ไปยังป่าช้า คร่ำครวญถึงลูกชายว่า “ลูก โทน เจ้าอยู่ที่ไหน ลูก โทน เจ้าอยู่ที่ไหน”

จากนั้น คหบดีนั้นได้เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายอภิวาทพระผู้มีพระภาคแล้วจึงนั่ง ณ ที่สมควร พระผู้มีพระภาคได้ตรัสกับคหบดีนั้นว่า

“คหบดี ใจของท่านไม่มีอินทรีย์ไว้ยึดเหนี่ยว อินทรีย์ (ร่างกาย) ของท่านก็หมองคล้ำไป”

คหบดีนั้นกราบทูลว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ทำไม อินทรีย์ของข้าพระองค์ จะไม่หมองคล้ำไปแล้ว เพราะลูกชายคนเดียวซึ่งเป็นที่รักเป็นที่ชอบใจของข้าพระองค์ได้เสียชีวิตลง เพราะการเสียชีวิตของลูกชายคนเดียวนั้น การงานก็ไม่เป็นอันทำ อาหารก็ไม่เป็นอันกิน ข้าพระองค์ไปป่าช้า คร่ำครวญถึงลูกชายนั่นว่า “ลูก โทน เจ้าอยู่ที่ไหน ลูก โทน เจ้าอยู่ที่ไหน”

---

^๕ ม.ม.(ไทย) ๑๓/๓๕๓/๔๓๓.

เกิด แก่ เจ็บ ตาย

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า "ข้อนี้เป็นอย่างนั้น คหบดี ข้อนี้เป็นอย่างนั้น คหบดี เพราะว่า โสกะ(ความเศร้าโศก) บริเวหะ(ความคร่ำครวญ) ทุกข์(ความทุกข์กาย) โทมนัส (ความทุกข์ใจ) และอุปายาส(ความคับแค้นใจ) เกิดจากสิ่งอันเป็นที่รัก มีมาจากสิ่งอันเป็นที่รัก"

คหบดีกราบทูลว่า "ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ การที่โสกะ บริเวหะ ทุกข์ โทมนัส และอุปายาส เกิดจากสิ่งอันเป็นที่รัก มีมาจากสิ่งอันเป็นที่รักนั้น จักเป็นอย่างนั้นไปได้อย่างไร แท้จริง ความยินดีและโสมนัส (ความดีใจ) เกิดจากสิ่งอันเป็นที่รัก มีมาจากสิ่งอันเป็นที่รักต่างหาก"

จากนั้น คหบดีไม่ยินดีไม่คัดค้านพระภาสิตของพระผู้มีพระภาค ลุกจากที่นั่งแล้วจากไป

สมัยนั้น นักเลงสะกาเป็นอันมากเล่นสะกากันอยู่ในที่ไม่ไกลจาก พระผู้มีพระภาค ขณะนั้นเอง คหบดีนั้นเข้าไปหานักเลงสะกาเหล่านั้นแล้วเล่าเรื่อง ให้ฟังว่า

"พ่อมหาจำเริญ ขอโอกาส ข้าพเจ้าได้เข้าไปเฝ้าพระสมณโคดมถึงที่ประทับ ถวายอภิวาทพระสมณโคดมแล้วนี้ ฦ ที่สมควร พระสมณโคดมได้ตรัสกับข้าพเจ้า ว่า "คหบดีใจของท่านไม่มีอินทรีย์ไว้ยึดเหนี่ยว อินทรีย์ของท่านก็หมองคล้ำไป"

เมื่อพระสมณโคดมตรัสอย่างนี้แล้ว ข้าพเจ้าได้กราบทูลพระสมณโคดมว่า "ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ทำไมอินทรีย์ของข้าพระองค์จะไม่หมองคล้ำไปเล่า เพราะลูกชาย คนเดียว ซึ่งเป็นที่รัก เป็นที่ชอบใจของข้าพระองค์ได้เสียชีวิตลง เพราะการเสียชีวิตของลูกชายคนเดียวนั้น การงานก็ไม่เป็นอันทำ อาหารก็ไม่เป็นอันกิน ข้าพระองค์ไป ป่าช้าคร่ำครวญถึงลูกชายนั่นว่า "ลูกโทน เจ้าอยู่ที่ไหน ลูกโทน เจ้าอยู่ที่ไหน"

เกิด แก่ เจ็บ ตาย

พระสมณ โคคม ได้ตรัสว่า "ข้อนี้เป็นอย่างนั้น คหบดี ข้อนี้เป็นอย่างนั้น คหบดี เพราะว่าโสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส และอุปายาส เกิดจากสิ่งอันเป็นที่รัก มีมาจากสิ่งอันเป็นที่รัก"

ข้าพเจ้าได้กราบทูลว่า "ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ การที่โสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส และอุปายาส เกิดจากสิ่งอันเป็นที่รัก มีมาจากสิ่งอันเป็นที่รักนั้น จักเป็นอย่างนั้นไปได้ อย่างไร ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ แท้จริง ความยินดี และ โสมนัส เกิดจากสิ่งอันเป็นที่รัก มีมาจากสิ่งอันเป็นที่รักนั้นต่างหาก"

พอมหาจำเริญ จากนั้น ข้าพเจ้าไม่ยินดีไม่คัดค้านพระภาสิตของพระสมณ โคคม ลุกจากที่นั่งแล้วจากมา"

นักเลงสะกาเหล่านั้น ได้พูดเสริมว่า "ข้อนี้เป็นอย่างนั้น คหบดี ข้อนี้เป็น อย่างนั้น คหบดี เพราะความยินดีและ โสมนัส ย่อมเกิดจากสิ่งอันเป็นที่รัก มีมาจากสิ่งอันเป็นที่รัก"

ขณะนั้น คหบดีนั้นคิดว่า "ความเห็นของเราตรงกันกับพวกนักเลงสะกา" แล้วจากไป ต่อมา เรื่องที่พูดกันนี้ ได้แพร่เข้าไปถึงพระราชวังโดยลำดับ

ทุกข์ย่อมเกิดจากของอันเป็นที่รัก

ครั้งนั้น พระเจ้าปเสนทิโกศล ได้รับสั่งเรียกพระนางมัลลิกาเทวีมา ตรัสว่า "มัลลิกา คำว่า "โสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส และอุปายาส เกิดจากสิ่งอันเป็นที่รัก มีมาจากสิ่งอันเป็นที่รัก" พระสมณ โคคมของเขตรัสไว้หรือ"

พระนางมัลลิกาเทวีกราบทูลว่า "ข้าแต่ महाराज ถ้าพระคำรัสนั้นพระผู้มีพระภาค ตรัสไว้จริง พระคำรัสนั้นก็เป็นอย่างนั้น เพคะ"

เกิด แก่ เจ็บ ตาย

พระเจ้าปเสนทิโกศลตรัสว่า “พระนางมัลลิกานี้คล้ายตามพระคำรัสที่พระสมณโคดมตรัสเท่านั้นว่า “ข้าแต่มหाराช ถ้าพระคำรัสนั้นพระผู้มีพระภาคตรัสไว้จริง พระคำรัสนั้นก็เป็นอย่างนั้น” ศิษย์คล้ายตามคำที่อาจารย์กล่าวว่า “ข้อนี้เป็น อย่างนั้น ท่านอาจารย์ ข้อนี้เป็นอย่างนั้น ท่านอาจารย์” ฉนโค เขอกก็ฉนนั้น เหมือนกัน คล้อยตามพระคำรัสที่พระสมณโคดมตรัสเท่านั้นว่า “ข้าแต่มหाराช ถ้าพระคำรัสนั้นพระผู้มีพระภาคตรัสไว้จริง พระคำรัสนั้นก็เป็นอย่างนั้น” มัลลิกา เขอจงหลบหน้าไปให้พ้น จงพินาศเสีย”

ลำดับนั้น พระนางมัลลิกาเทวีรับสั่งเรียกพราหมณ์ชื่อนาฬิซังฆะมาตรัสว่า “มาเถิด ท่านพราหมณ์ ท่านจงเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายอภิวาท พระยุดลบาททั้งสองของพระองค์ด้วยเศียรเกล้า แล้วทูลถามถึงพระสุภาพ ความมีพระโรคพาชน้อย กระปรี้กระเปร่า มีพระพลานามัยสมบูรณ์ อยู่สำราญ ตามคำของฉนว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระนางมัลลิกาเทวีขอถวายอภิวาทพระยุดลบาทของพระผู้มีพระภาคด้วยเศียรเกล้า ทูลถามถึงพระสุภาพ ความมีพระโรคพาชน้อย กระปรี้กระเปร่า มีพระพลานามัยสมบูรณ์ อยู่สำราญ” และท่านจงทูลถามอย่างนี้ว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระคำรัสที่ว่า “โสกะบริเวหะ ทุกข์ โทมนัส และอุปายาส เกิดจากสิ่งอันเป็นที่รัก มีมาจากสิ่งอันเป็นที่รัก” พระผู้มีพระภาคตรัสจริงหรือ” เขอควรจำพระคำรัสที่พระผู้มีพระภาคตรัสให้ค้แล้วมาบอกฉนธรรมคาพระตถาคคทั้งหลาย ย่อมตรัสไม่ผิคพลาคเน”

นาฬิซังฆพราหมณ์รับพระราชเสาวนีย์แล้ว ได้เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ได้สนทนาปราศรัยพอเป็นที่บันเทิงใจ พอเป็นที่ระลึกถึงกันแล้ว นั่ง ณ ที่สมควร ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า

เกิด แก่ เจ็บ ตาย

“ข้าแต่พระ โคคมผู้เจริญ พระนางมัลลิกาเทวีขอถวายอภิวัตพระบุคคลบาทของท่าน พระโคคมด้วยเศียรเกล้า ทูลถามถึงพระสุขภาพ ความมีพระ โรคาพาชน้อย กระจ่างกระปรี่ว่ามีพระพลานามัยสมบูรณ์ อยู่สำราญ แล้วรับสั่งทูลถามอย่างนี้ว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระคำรัสนี้ว่า “โสกะ บริเทวะ ทุกข์ โทมนัส และอุปายาส เกิดจากสิ่งอันเป็นที่รัก มีมาจากสิ่งอันเป็นที่รัก” พระผู้มีพระภาคตรัสไว้จริงหรือ”

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า “ข้อนี้เป็นอย่างนั้น พรหมณ์ ข้อนี้ เป็นอย่างนั้น พรหมณ์ เพราะว่าโสกะ บริเทวะ ทุกข์ โทมนัส และอุปายาส เกิดจากสิ่งอันเป็นที่รัก มีมาจากสิ่งอันเป็นที่รัก การที่โสกะ บริเทวะ ทุกข์ โทมนัส และอุปายาส เกิดจากสิ่งอันเป็นที่รัก มีมาจากสิ่งอันเป็นที่รัก ได้อย่างไร ท่านพึงทราบโดยอธิบายนี้

เรื่องเคยมีมาแล้ว ในกรุงสาวัตถีนี้แล มารดาของหญิงคนหนึ่งได้ตายไป เพราะความตายของมารดานั้น หญิงนั้นจึงเป็นบ้า มีจิตเลือนลอย เข้าสู่ถนนทุกถนน เข้าสู่ตรอกทุกตรอกแล้วได้กล่าวอย่างนี้ว่า “พวกท่านได้พบมารดาของฉันทันบ้างไหม พวกท่านได้พบมารดาของฉันทันบ้างไหม”

การที่โสกะ บริเทวะ ทุกข์ โทมนัส และอุปายาส เกิดจากสิ่งอันเป็นที่รัก มีมาจากสิ่งอันเป็นที่รัก ได้อย่างไร ท่านพึงทราบโดยอธิบายนี้

เรื่องเคยมีมาแล้ว ในกรุงสาวัตถีนี้แล บิดาของหญิงคนหนึ่งได้ตายไป ... พี่ชายน้องชาย ... พี่สาวน้องสาว ... บุตร ... ธิดา ... สามีของหญิงคนหนึ่งได้ตายไป เพราะความตายของสามีนั้น หญิงนั้นจึงเป็นบ้า มีจิตเลือนลอย เข้าสู่ถนนทุกถนน เข้าสู่ตรอกทุกตรอกแล้วกล่าวอย่างนี้ว่า “พวกท่านได้พบสามีของฉันทันบ้างไหม พวกท่าน ได้พบสามีของฉันทันบ้างไหม”

เกิด แก่ เจ็บ ตาย

การที่โสกะ บริเทวะ ทุกซ์ โทมน์ส และอุปายาส เกิดจากสิ่งอันเป็นที่รัก มีมาจากสิ่งอันเป็นที่รักได้อย่างไร ท่านพึงทราบโดยอธิบายนี้

เรื่องเคยมีมาแล้ว ในกรุงสาวัตถีนี้แล มารดาของชายคนหนึ่งตายไป เพราะความตายของมารดานั้น ชายคนนั้นจึงเป็นบ้า มีจิตเลือนลอย เข้าสู่ถนนทุกถนน เข้าสู่ตรอกทุกตรอกแล้วได้กล่าวอย่างนี้ว่า "พวกท่านได้พบมารดาของข้าพเจ้าบ้างไหม พวกท่านได้พบมารดาของข้าพเจ้าบ้างไหม"

การที่โสกะ บริเทวะ ทุกซ์ โทมน์ส และอุปายาส เกิดจากสิ่งอันเป็นที่รัก มีมาจากสิ่งอันเป็นที่รักได้อย่างไร ท่านพึงทราบโดยอธิบายนี้

เรื่องเคยมีมาแล้ว ในกรุงสาวัตถีนี้แล บิดาของชายคนหนึ่งตายไป... พี่ชายน้องชาย... พี่สาวน้องสาว... บุตร... ธิดา... ภรรยาของชายคนหนึ่งตายไป เพราะความตายของภรณานั้น ชายคนนั้นจึงเป็นบ้า มีจิตเลือนลอย เข้าสู่ถนนทุกถนน เข้าสู่ตรอกทุกตรอก แล้วได้กล่าวอย่างนี้ว่า "พวกท่านได้พบภรรยาของข้าพเจ้าบ้างไหม พวกท่านได้พบภรรยาของข้าพเจ้าบ้างไหม"

การที่โสกะ บริเทวะ ทุกซ์ โทมน์ส และอุปายาส เกิดจากสิ่งอันเป็นที่รัก มีมาจากสิ่งอันเป็นที่รักได้อย่างไร ท่านพึงทราบโดยอธิบายนี้

พราหมณ์ เรื่องเคยมีมาแล้ว ในกรุงสาวัตถีนี้แล หญิงคนหนึ่งได้ไปยังตระกูล ของญาติ พวกญาติของหญิงนั้น ต้องการจะพราศามีของนางแล้วยกนางให้แก่ชายอื่น แต่หญิงนั้นไม่ปรารถนาชายคนนั้น ต่อมา หญิงนั้นได้บอกสามีว่า "พี่ พวกญาติของดิฉันต้องการจะพราศท่านแล้วยกดิฉันให้แก่ชายอื่น แต่ดิฉันไม่ปรารถนาชายคนนั้น" ต่อจากนั้น สามีได้พ้นภรรยาขาดสองท่อนแล้วจึงฆ่าตัวตายตาม ด้วยคิดว่า "เราทั้งสองจะไม่พราศจากกัน"

เกิด แก่ เจ็บ ตาย

การที่โสกะ บริเทวะ ทุกข์ โทมนัส และอุปายาส เกิดจากสิ่งอันเป็นที่รัก มีมาจากสิ่งอันเป็นที่รักได้อย่างไร ท่านพึงทราบ โดยอธิบายนี้เกิด”

ครั้งนั้น นาฬิขังฆพราหมณ์ขึ้นชมยินดีพระภิกษุผู้มีพระภาค แล้วลุกจากที่นั่งได้เข้าไปเฝ้าพระนางมัลลิกาเทวีถึงที่ประทับ ได้กราบทูลถึงเรื่องการสนทนาปราศรัยกับพระผู้มีพระภาคทั้งหมดแก่พระนางมัลลิกาเทวี ลำคับนั้น พระนาง มัลลิกาเทวีได้เข้าไปเฝ้าพระเจ้าปเสนทิโกศลถึงที่ประทับแล้ว ได้ทูลถามพระเจ้า ปเสนทิโกศลว่า

“ข้าแต่มหाराช ทูลกระหม่อมเข้าพระทัยความข้อนั้นว่าอย่างไร พระกุมารี พระนามว่าชรี เป็นที่รักของทูลกระหม่อมใช้ไหม เพคะ”

พระเจ้าปเสนทิโกศลตรัสตอบว่า “ใช่แล้ว มัลลิกา วชิรุกรารีเป็นที่รักของเรา”

“ทูลกระหม่อมเข้าพระทัยความข้อนั้นว่าอย่างไร เพราะวชิรุกรารีต้องมื่ออันแปรผันเป็นอย่างอื่นไป โสกะ บริเทวะ ทุกข์ โทมนัส และอุปายาส จะพึงเกิดขึ้นแก่ทูลกระหม่อมหรือไม่ เพคะ”

“มัลลิกา เพราะวชิรุกรารีแปรผันเป็นอย่างอื่นไป แม้ชีวิตของเราก็กต้องแปรผันเป็นอย่างอื่นไปด้วย ทำไม โสกะ บริเทวะ ทุกข์ โทมนัส และอุปายาสจักไม่เกิดขึ้นแก่เราเล่า”

“ข้อนี้แลที่พระผู้มีพระภาคผู้ทรงรู้ ทรงเห็น เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ทรงมุ่งหมาย จึงตรัสว่า “โสกะ บริเทวะ ทุกข์ โทมนัส และอุปายาส เกิดจากสิ่ง อันเป็นที่รัก มีมาจากสิ่งอันเป็นที่รัก” เพคะ

ทูลกระหม่อมเข้าพระทัยความข้อนั้นว่าอย่างไร พระนางवासภักตติยาเป็นที่รัก ของทูลกระหม่อมใช้ไหมเพคะ”

“ใช่แล้ว มัลลิกา พระนางवासภักตติยาเป็นที่รักของเรา”

เกิด แก่ เจ็บ ตาย

“ทูลกระหม่อมทรงเข้าพระทัยความข้อนั้นว่าอย่างไร เพราะพระนางवासภักขัตติยาแปรผันเป็นอย่างอื่นไป โสกะ บริเทวะ ทุกข์ โทมนัส และอุปายาสจะพึงเกิดขึ้นแก่ทูลกระหม่อมหรือไม่ เพคะ”

“มัลลิกา เพราะพระนางवासภักขัตติยาแปรผันเป็นอย่างอื่นไป แม้ชีวิตของเรา ก็ต้องแปรผันเป็นอย่างอื่นไปด้วย ทำไม โสกะ บริเทวะ ทุกข์ โทมนัส และอุปายาส จักไม่เกิดขึ้นแก่เราเล่า”

“ข้อนี้แลที่พระผู้มีพระภาคผู้ทรงรู้ ทรงเห็น เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ทรงมุ่งหมาย จึงตรัสว่า “โสกะ บริเทวะ ทุกข์ โทมนัส และอุปายาส เกิดจากสิ่งอันเป็นที่รัก มีมาจากสิ่งอันเป็นที่รัก” เพคะ

ทูลกระหม่อมทรงเข้าพระทัยความข้อนั้นว่าอย่างไร เสนาบดีชื่อวิฑูทกะเป็นที่รักของทูลกระหม่อมไซ้ไหมเพคะ”

“ใช่แล้ว มัลลิกา เสนาบดีชื่อวิฑูทกะเป็นที่รักของเรา”

“ทูลกระหม่อมทรงเข้าพระทัยความข้อนั้นว่าอย่างไร เพราะเสนาบดีชื่อวิฑูทกะแปรผันเป็นอย่างอื่นไป โสกะ บริเทวะ ทุกข์ โทมนัส และอุปายาสจะพึงเกิดขึ้นแก่ทูลกระหม่อมหรือไม่ เพคะ”

“มัลลิกา เพราะเสนาบดีชื่อวิฑูทกะ แปรผันเป็นอย่างอื่นไป แม้ชีวิตของเรา ก็ต้องแปรผันเป็นอย่างอื่นไปด้วย ทำไม โสกะ บริเทวะ ทุกข์ โทมนัส และอุปายาส จักไม่เกิดขึ้นแก่เราเล่า”

เกิด แก่ เจ็บ ตาย

“ข้อนี้แลที่พระผู้มีพระภาค ผู้ทรงรู้ ทรงเห็น เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ทรงมุ่งหมาย จึงตรัสว่า “โสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส และอุปายาส เกิดจากสิ่ง อันเป็นที่รัก มีมาจากสิ่งอันเป็นที่รัก” เพคะ

ทูลกระหม่อมทรงเข้าพระทัยความข้อนั้นว่าอย่างไร หม่อมฉันเป็นที่รักของ ทูลกระหม่อมมิใช่ไหม เพคะ”

“ใช่แล้ว มัลลิกา เธอเป็นที่รักของเรา”

“ทูลกระหม่อมทรงเข้าพระทัยความข้อนั้นว่าอย่างไร เพราะหม่อมฉันแปรผันเป็นอย่างอื่นไป โสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส และอุปายาส จะพึงเกิดขึ้นแก่ ทูลกระหม่อมหรือไม่ เพคะ”

“มัลลิกา เพราะเธอแปรผันเป็นอย่างอื่นไป แม้ชีวิตของเราก็ต้องแปรผันเป็นอย่างอื่นไปด้วย ทำไม โสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส และอุปายาสจักไม่เกิดขึ้น แก่เราเล่า”

“ข้อนี้แลที่พระผู้มีพระภาคผู้ทรงรู้ ทรงเห็น เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ทรงมุ่งหมาย จึงตรัสว่า “โสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส และอุปายาส เกิดจากสิ่ง อันเป็นที่รัก มีมาจากสิ่งอันเป็นที่รัก” เพคะ

ทูลกระหม่อมทรงเข้าพระทัยความข้อนั้นว่าอย่างไร แคว้นกาสิและแคว้น โกศลเป็นที่รักของทูลกระหม่อมมิใช่ไหม เพคะ”

“ใช่แล้ว มัลลิกา แคว้นกาสิและแคว้น โกศลเป็นที่รักของเรา เพราะอาณาภาพแห่ง แคว้นกาสิและแคว้น โกศล เราจึงใช้สอยแก่นจันทร์ที่เกิดจากแคว้นกาสิ ได้ทัดทรงดอกไม้ของหอม และเครื่องลูบไล้”

เกิด แก่ เจ็บ ตาย

“ทูลกระหม่อมทรงเข้าพระทัยความซอมนั้นว่าอย่างไร เพราะแคว้นกาสีและแคว้นโกศลแปรผันเป็นอย่างอื่นไป โสกะ บริเวหะ ทุกข์ โทมนัส และอุปายาส จะพึงเกิดขึ้นแก่ทูลกระหม่อมหรือไม่ เพคะ”

“มัลลิกา เพราะแคว้นกาสีและแคว้นโกศลแปรผันเป็นอย่างอื่นไป แม้ชีวิตของเราก็ต้องแปรผันเป็นอย่างอื่นไปด้วย ทำไม โสกะ บริเวหะ ทุกข์ โทมนัส และ อุปายาสจักไม่เกิดขึ้นแก่เราเล่า”

พระนางมัลลิกาเทวีกราบทูลว่า “ข้าแต่มหाराช ขอนี้แลที่พระผู้มีพระภาค ผู้ทรงรู้ทรงเห็น เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ทรงมุ่งหมาย จึงตรัสว่า “โสกะ บริเวหะ ทุกข์ โทมนัส และอุปายาส เกิดจากสิ่งอันเป็นที่รัก มีมาจากสิ่ง อันเป็นที่รัก เพคะ”

พระเจ้าปเสนทิโกศลตรัสว่า “มัลลิกา นำอศจรรยจริง ไม่เคยปรากฏ ที่พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้นจะทรงเห็นชัด แหงตลอดด้วยพระปัญญาแล้ว มาเกิด มัลลิกาช่วยล้างมือให้ที่เกิด”

จากนั้นพระเจ้าปเสนทิโกศลทรงลุกขึ้นจากที่ประทับ ทรงท่อมพระภุชญาเดวียงบำประนมพระหัตถ์ไปทางทิศที่พระผู้มีพระภาคประทับอยู่แล้ว ทรงเปล่งอุทาน ๓ ครั้งว่า

“ขอนอบน้อมพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้น
ขอนอบน้อมพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้น
ขอนอบน้อมพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้น” ดังนี้แล

ปิยชาติกสูตรที่ ๗ จบ

เกิด แก่ เจ็บ ตาย

ตัวอย่างที่ ๒ มตกภคตชาคก^{๑๐}

ในอดีตกาล เมื่อพระเจ้าพรหมทัตครองราชสมบัติในนครพาราณสีมีอาจารย์ศึกษา ปาโมกข์ผู้สำเร็จไตรเพทคนหนึ่ง คิดว่าจักให้มตกภคต จึงให้จับแพะมาตัวหนึ่ง กล่าวกะ อันเตวาลิกทั้งหลายว่า พ่อทั้งหลาย พวกท่านจงนำแพะตัวนี้ไปยังแม่น้ำ เอาระเบียบ คอกไม้สวมคอ เจิมประดับประดาแล้วนำมาอันเตวาลิกทั้งหลายรับคำแล้ว พาแพะนั้น ไปยังแม่น้ำ ให้อาบน้ำ ประดับแล้วพักไว้ที่ฝั่งแม่น้ำ แพะนั้นเห็นกรรมเก่าของตนเกิดความ โสมนัสว่า เราจักพ้นจากทุกข์ชื่อเห็นปานนี้ในวันนี้ จึงหัวเราะลั่น ประคุดต่อยหม้อดิน กลับคิดว่าพรหมณ์นี้ฆ่าเราแล้วจักได้ความทุกข์ที่เราได้แล้ว เกิดความมรณาพรหมณ์ จึง ร้องไห้ด้วยเสียงอันดัง

ลำดับนั้น มาณพเหล่านั้นจึงถามแพะนั้นว่า คุณก่อนแพะผู้สหาย ท่านหัวเราะและ ร้องไห้เสียงดังลั่น เพราะเหตุไรหนอ ท่านจึงหัวเราะ และเพราะเหตุไร ท่านจึงร้องไห้ ? แพะกล่าวว่า ท่านทั้งหลายฟังถามเหตุนี้กะเรา ในสำนักแห่งอาจารย์ของท่าน.

มาณพเหล่านั้นจึงพาแพะนั้น ไปแล้วบอกเหตุนี้แก่อาจารย์ อาจารย์ได้ฟังคำของ มาณพเหล่านั้นแล้วถามแพะว่า คุณก่อนแพะ เพราะเหตุไร ท่านหัวเราะ เพราะเหตุ

---

^{๑๐} ขุ.ชา.อ. (ไทย) ๓/๑/๒๖๘ ตัวอย่างชาคกเรื่องนี้สะท้อนให้เห็นว่า (๑) คนเรา เมื่อถึงคราวตาย ไม่มีใครสามารถหลีกเลี่ยงได้ ต่อให้มีระบบรักษาความปลอดภัยแค่ไหนก็ตาม (๒) ผลกรรมที่ทำความดี หรือทำชั่ว มีความสัมพันธ์กับความเป็นไปของชีวิต การตระหนักเห็นผลกรรมที่จะ ตามมาจึงเป็นสิ่งที่ทุกชีวิตต้องเตือนสติตนเองตลอดเวลา

เกิด แก่ เจ็บ ตาย

ไรท่านจึงร้องไห้ ? พระหวนระลึกถึงกรรมที่ตนกระทำด้วยญาณเครื่องระลึกชาติได้กล่าวแก่พราหมณ์ว่า คุณก่อนพราหมณ์ เมื่อก่อน เราเป็นพราหมณ์ผู้สาธยายมนต์เช่นท่านนั่นแหละ คิดว่าจักให้หมตกภักดิ์ จึงได้ฆ่าแพะตัวหนึ่งแล้วให้หมตกภักดิ์ เพราะเราฆ่าแพะตัวหนึ่ง เรานั้นจึงถึงการถูกตัดศีรษะใน ๘๘๘ อตภาพ นี่เป็นอตภาพที่ ๕๐๐ ของเราซึ่งตั้งอยู่ในที่สุด เรานั้นเกิดความโสมนัสว่า วันนี้เราจักพ้นจากทุกข์เห็นปานนี้ ด้วยเห็นจึงหัวเราะ แต่เราเมื่อร้องไห้ ได้ร้องไห้เพราะความกรุณาท่าน ด้วยคิดว่าเบื้องต้น เราฆ่าแพะตัวหนึ่ง ถึงความทุกข์คือการถูกตัดศีรษะถึง ๕๐๐ ชาติ จักพ้นจากทุกข์นั้นในวันนี้ ส่วนพราหมณ์ฆ่าเราแล้วจักได้ทุกข์คือการถูกตัดศีรษะถึง ๕๐๐ ชาติ เหมือนเรา.

พราหมณ์กล่าวว่า คุณก่อนแพะท่านอย่างกลัวเลย เราจักไม่ฆ่าท่าน. แพะกล่าวว่า พราหมณ์ ท่านพูดอะไรเมื่อท่านจะฆ่าก็ดี ไม่ฆ่าก็ดี วันนี้เราไม่อาจพ้นจากความตายไปได้.

พราหมณ์กล่าวว่า คุณก่อนแพะ ท่านอย่างกลัว เราจักถือการอารักขาท่านเที่ยวไปกับท่านเท่านั้น. แพะกล่าวว่า พราหมณ์ อารักขาของท่านมีประมาณน้อย ส่วนบาปที่เรากระทำมีกำลังมาก. พราหมณ์ให้ปล่อยแพะแล้วกล่าวว่า เราจักไม่ให้แม้ใครๆ ฆ่าแพะตัวนี้ จึงพาพวกอันเตวาสิกเที่ยวไปกับแพะนั้นแหละ แพะพอเขาปล่อยเท่านั้น ก็ชะเง้อคอเริ่มจะกินใบไม้ ซึ่งอาศัยหลังแผ่นดินแห่งหนึ่งเกิดอยู่ ทันใดนั้นเอง ฟักที่ฆ่าลงที่หลังแผ่นดินนั้น เสกคหินขึ้นหนึ่งแตกตก ลงที่คอแพะซึ่งชะเง้ออยู่ ตัดศีรษะขาดไป

มหาชนประชุมกัน ในกาลนั้นพระโพธิสัตว์บังเกิดเป็นรุกขเทวดาอยู่ในที่นั้น พระโพธิสัตว์นั้น เมื่อมหาชนเห็นอยู่นั้นแล นั่งขัดสมาธิในอากาศด้วยเทวานุภาพกล่าวว่า

เกิด แก่ เจ็บ ตาย

สัตว์เหล่านั้นรู้ผลของบาปอยู่อย่างนี้ชื่อแม่โจนไม่ควรกระทำปาณาติบาต เมื่อจะแสดง
กรรมชั่วเสียอัน ไพบวาระ จึงกล่าวคาถานี้ว่า

ถ้าสัตว์ทั้งหลายพึงรู้อย่างนี้ว่า
ชาติสมภพนี้เป็นทุกข์
สัตว์ไม่ควรฆ่าสัตว์
เพราะว่าผู้มีปกติฆ่าสัตว์ ย่อมเศร้าโศก.

ตัวอย่างที่ ๓ เรื่องชน ๓ คน^{๑๑}

พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ในพระเชตวัน ทรงปรารภชน ๓ คน ตรัสพระธรรมเทศานี้ว่า "น อนฺตลิกฺเข น สมฺมทฺมชฺเณ" เป็นต้น.

ได้ยินว่า เมื่อพระศาสดาประทับอยู่ในพระเชตวัน ภิกษุหลายรูปมาเพื่อต้องการจะเฝ้าพระศาสดา เข้าไปสู่บ้านตำบลหนึ่ง เพื่อบิณฑบาต. ชนชาวบ้านรับบาตรของภิกษุเหล่านั้นแล้ว นิมนต์ให้นั่งในโรงฉัน ถวายข้าวยากูและของเคี้ยว เมื่อรอเวลาบิณฑบาตนั่งฟังธรรมแล้ว.

ในขณะนั้น เปลวไฟลุกขึ้นจากเตาของหญิงคนหนึ่งผู้หุงข้าวแล้วปรุงสุปะและพยัญชนะอยู่ ตีคชายคา เสวียนหญ้าอันหนึ่งปลิวขึ้นจากชายคานั้น อันไฟไหม้อยู่ลอยไปสู่อากาศ. ในขณะนั้น กาดัวหนึ่งบินมาทางอากาศ สอดคอเข้าไปในเสวียนหญ้านั้น อันเกสียวหญ้าพันแล้ว ไม้คกลางที่กลางบ้าน.

พวกภิกษุเห็นเหตุนี้คิดว่า "โอ กรรมหนัก, ผู้มีอายุ ท่านทั้งหลายจงดูอาการแปลกที่กาถึงแล้ว เว้นพระศาสดาเสีย ใครจักรู้กรรมที่กานี้ทำแล้ว, พวกเราจักทุลถามกรรมของกานันนะพระศาสดา" ดังนี้แล้วก็พากันหลีกไป.

---

^{๑๑}ข.ธ.อ. ๑/๒/๓/๕๔ ธรรมบทเรื่องนี้สะท้อนหลักกรรมว่า ไม่มีใครสามารถหลีกเลี่ยงไปได้ เบื้องหลังความตายที่พบเห็นซึ่งหลายคนอาจมองว่าแปลกๆ แต่เบื้องหลังความแปลกนั้น ไม่มีอะไรที่อยู่พ้นขอบเหตุแห่งเหตุและผล

เกิด แก่ เจ็บ ตาย

เมื่อภิกษุอีกพวกหนึ่ง โดยสารเรือไป เพื่อต้องการจะเฝ้าพระศาสดา เรือได้หยุดนิ่งเฉยในกลางสมุทร. พวกภิกษุพากันคิดว่า "คนกาลกรรณี่พึงมีในเรือนี้" ดังนี้แล้ว จึงแจกสลาก (ให้จับ). ก็ภรรยาของนายเรือตั้งอยู่ในปฐมวัย (กำลัง) นำดู สลากถึงแก่นางนั้น. พวกภิกษุพากันกล่าวว่า "จงแจกสลากอีก" แล้วให้แจกถึง ๓ ครั้ง. สลากถึงแก่นางนั้นคนเดียวยังถึง ๓ ครั้ง. พวกภิกษุแลดูหน้านายเรือ (เป็นที่จะพูดว่า) "อย่างไรกัน? นายครี" "

นายเรือกล่าวว่า "ข้าพเจ้าไม่อาจให้มหาชนฉิบหายเพื่อประโยชน์แก่นางนี้, พวกท่านจงทิ้งนางในน้ำเถิด."

นางนั้น เมื่อพวกภิกษุจับจะทิ้งน้ำ กลัวต่อมรณภัย ได้ร้องใหญ่แล้ว. นายเรือได้ยินเสียงร้องนั้น จึงกล่าวว่า "ประโยชน์อะไรด้วยอาภรณ์ของนางนี้ (จะ) ฉิบหายเสีย (เปล่าๆ), พวกท่านจงเปลื้องเครื่องอาภรณ์ทั้งหมด ให้นางนุ่งผ้าเก่าผืนหนึ่งแล้วจงทิ้งนางนั้น. ก็ข้าพเจ้าไม่อาจดูนางนั้นผู้ลอยอยู่เหนือหลังน้ำได้ เพราะฉะนั้น พวกท่านจงเอากระออมที่เต็มด้วยทราย ผูกไว้ที่คอแล้ว โยนลงไปเสียในสมุทรเถิด (ทำ) โดยประการที่ข้าพเจ้าจะไม่เห็นเขาได้."

พวกภิกษุเหล่านั้นได้กระทำตามนั้นแล้ว. ปลาและเต่ารวมกินนางแม่นั้นในที่ตกนั้นเอง.

พวกภิกษุฟังเรื่องนั้นแล้ว ก็คิดว่า "ใครคนอื่น เว้นพระศาสดาเสีย จักรู้กรรมของหญิงนั้นได้, พวกเราจะทูลถามกรรมของหญิงนั้นกะพระศาสดา" ถึงถิ่นที่ประสงค์แล้ว จึงพากันลงจากเรือหนีไป.

ภิกษุ ๗ รูปอดอาหาร ๗ วันในถ้ำ

เกิ ก ใ กั เจ็ บ ฑาย

ภิกษุ ๗ รูปอีกพวกหนึ่งไปจากปัจฉิมคชนบท เพื่อต้องการจะเฝ้าพระศาสดา เวลาเย็น เข้าไปสู่วัดแห่งหนึ่ง แล้วถามถึงที่พัก. ก็ในถ้ำแห่งหนึ่ง มีเตียงอยู่ ๗ เตียง เมื่อภิกษุเหล่านั้นได้ถ้ำนั้นแล นอนบนเตียงนั้นแล้ว, ตอนกลางคืน แผ่นหินเท่าเวรียนยอกคกกลงมาปิดประตูถ้ำไว้

พวกภิกษุเจ้าของถ้ำนั้นกล่าวว่า "พวกเราให้ถ้ำนี้ถึงแก่ภิกษุอาคันตุกะ ก็แผ่นหินใหญ่นี้ ได้ตั้งปิดประตูถ้ำเสียแล้ว พวกเราจักนำแผ่นหินนั้นออก" แล้วให้ประชุมพวกภิกษุจากบ้าน ๗ ตำบลโดยรอบ แม้พยายามอยู่ ก็ไม่อาจยังแผ่นหินนั้นให้เขยื้อนจากที่ได้.

แม้พวกภิกษุผู้เข้าไป (อยู่) ในภายใน ก็พยายามเหมือนกัน. แม้เมื่อเป็นเช่นนั้น ก็ยังไม่อาจให้แผ่นหินนั้นเขยื้อนได้ตลอด ๗ วัน, พวกภิกษุอาคันตุกะ อันความหิวแผดเผาแล้วตลอด ๗ วัน ได้เสวยทุกขีใหญ่แล้ว.

ในวันที่ ๗ แผ่นหินก็ได้กลับกลิ้งออกไปเอง.

พวกภิกษุออกไปแล้ว คิดว่า "บาปของพวกเราเนี่ย เว้นพระศาสดาเสียแล้วใครเล่าจักรู้ได้ พวกเราจักทูลถามพระศาสดา" ตั้งนี้แล้ว ก็พากันหนีไป.

ภิกษุเหล่านั้นมาบรรจบกันกับภิกษุพวกก่อนในระหว่างทาง รวมเป็นพวกเดียวกัน เข้าเฝ้าพระศาสดา ถวายบังคมแล้วนั่ง ณ ส่วนข้างหนึ่ง มีปฏิสันถารอันพระศาสดาทรงทำแล้ว จึงทูลถามถึงเหตุที่ตนเห็นและที่ตนเสวยมาแล้ว โดยลำดับ.

แม้พระศาสดาก็ตรัสพยากรณ์แก่ภิกษุเหล่านั้น โดยลำดับอย่างนี้.

ภิกษุทั้งหลาย กานัน ได้เสวยกรรมที่ตนทำแล้วนั้นแหละ โดยแท้.

เกิด แก่ เจ็บ ตาย

ก็ในอดีตกาล ชาวนาผู้หนึ่งในกรุงพาราณสี ฝึกโคของตนอยู่ (แต่) ไม่อาจฝึกได้ คัวยว่าโคของเขานั้นเดินไปได้หน่อยหนึ่งแล้วก็นอนเสีย แม้เขาตีให้ลุกขึ้นแล้ว เดินไปได้หน่อยหนึ่ง ก็กลับนอนเสียเหมือนอย่างเดิมนั้นแล.

ชาวนานั้น แม้พยายามแล้วก็ไม่สามารถฝึกโคนั้นได้ เป็นผู้อันความ โกรธครอบงำแล้ว จึงกล่าวว่า 'บัดนี้ เจ้าจกนอนสบายตั้งแต่นี้ไป' ดังนี้แล้ว ทำโคนั้นให้เป็นคูกุฟอนฟาง พันคอโคนั้นคัวยฟางแล้วก็จุดไฟ. โคถูกไฟคลอกตายในที่นั่นเอง.

ภิกษุทั้งหลาย กรรมอันเป็นบาปนั้น อันกานั้นทำแล้วในครั้งนั้น เขาไหม้อยู่ในรถ สิ้นกาลนาน เพราะวิบากของกรรมอันเป็นบาปนั้น เกิดแล้วในกำเนิดกา ๗ ครั้ง (ถูกไฟ) ไหม้ตายในอากาศอย่างนี้แหละคัวยวิบากที่เหลือ.

ภิกษุทั้งหลาย หญิงแม่นั้นเสวยกรรมที่คนทำแล้วเหมือนกัน.

ก็ในอดีตกาล หญิงนั้นเป็นภรรยาแห่งคฤหบดีคนหนึ่ง ในกรุงพาราณสี ได้ทำกิจทุกอย่างมีคัคน้ำ ซ่อมข้าว ปรุงอาหารเป็นคั คัวยมือของนางเอง.

สุนัขตัวหนึ่งของนางนั่งแลคูนางนั้น ผู้ทำกิจทุกอย่างอยู่ในเรือน. เมื่อนางนำภักตไป นาก็คั ไปป่าเพื่อคัองการวัคคตต่างๆ มีพินและคัคเป็นคัคก็คั สุนัขนั้นย้อมไปคักับนางนั้นเสมอ. พวกคคนหนุ่มเห็นคัคังนั้น ย้อมเยาะเย้ยว่า 'นะพ่อ พรานสุนัขออกแล้ว, วันนั้นพวกเราจกกิน (ข้าว) กับเนื้อ'

นางชวยเงินเพราะคัคาคูกของพวกคคนเหล่านั้น จึงประหารสุนัขคัคัคก่อนคินและท่อนไม้เป็นคัคให้หนีไป. สุนัขคัคกลับแล้วคัคัคไปอีก. คัคัคินว่า สุนัขนั้นคัคัคเป็นสามีของนางใน อคัภาพที่ ๓ เหตุคัคัค มันจึงไม่อาจคัคคัคความรักได้.

เกิ ก แ ก้ เจี ม ทาย

จริงอยู่ ใครๆ ชื่อว่าไม่เคยเป็นเมียหรือเป็นผัวกัน ในสงครามมีที่สูดอันบุคคลไปตามไม่รู้แล้ว ไม่มีโดยแท้ ถึงกระนั้น ความรักมีประมาณยิ่ง ย่อมมีในผู้ที่ป็นญาติกันในอศภาพไม่ไกล เหตุนั้น สุนัขนั้นจึงไม่อาจจะนางนั้นได้.

นางโอรสสุนัขนั้น เมื่อนำขาวยากูไปเพื่อสามีที่นา (จึง) ได้เอาเชือกใส่ไว้ในขาวพกแล้วไป. สุนัขไปกับนางเหมือนกัน. นางให้ขาวยากูแก่สามีแล้ว ถือกระออมเปล่าไปสู่อ่าน้ำแห่งหนึ่ง บรรจกระออมให้เต็มด้วยทรายแล้ว ได้ทำเสียง (สัญญา) แก่สุนัขซึ่งยืนแลคอยู่ในที่ใกล้.

สุนัขดีใจว่า นานแล้วหนอ เราได้ถ้อยคำที่ไพเราะในวันนี้ จึงกระตึกทางเข้าหานาง. นางจับสุนัขนั้นอย่างมั่นที่คอแล้ว จึงเอาปลายเชือกข้างหนึ่งผูกกระออมไว้ เอาปลายเชือกอีกข้างหนึ่งผูกที่คอสุนัข ผลักกระออมให้กลิ้งลงน้ำ. สุนัขตามกระออมไปตกลงน้ำ ก็ได้ทำกาละในน้ำนั่นเอง.

นางนั้นไหม้อยู่ในนรกสิ้นกาลนาน เพราะวิบากของกรรมนั้น ด้วยวิบากที่เหลือ จึงถูกเขาเอากระออมเต็มด้วยทรายผูกคอถ่วงลงในน้ำ ได้ทำกาละแล้วตลอด ๑๐๐ อศภาพ.

ภิกษุทั้งหลาย แม้พวกเธอก็เสวยกรรมอันตนกระทำแล้วเหมือนกัน.

ก็ในอดีตกาล เด็กเลี้ยงโค ๗ คนชาวกรุงพาราณสี เที้ยวเลี้ยงโคอยู่คราวละ ๗ วัน ในประเทศใกล้คองแห่งหนึ่ง. วันหนึ่ง เที้ยวเลี้ยงโคแล้ว กลับมาพบเหยี่ยวใหญ่ตัวหนึ่ง จึงไล่ตาม. เหยี่ยวนี้เข้าไปสู่จอมปลวกแห่งหนึ่ง ก็ช่องแห่งจอมปลวกล้นมี ๗ ช่อง.

พวกเด็กปรึกษากันว่า บัดนี้ พวกเราจักไม่อาจจับได้ พຽนี้จึงจักมาจับคั้งนี้แล้ว จึงต่างคนต่างก็ถือเอากิ่งไม้ที่หักได้คนละกำๆ แม้ทั้ง ๗ คนพากันปิดช่องทั้ง ๗ ช่องแล้ว หลีกไป. ในวันรุ่งขึ้น เด็กเหล่านั้นมิได้คั้งถึงเหยี่ยวนั้น ต้อนโคไปในประเทศอื่น

เกิด แก่ เจ็บ ตาย

ครั้นในวันที่ ๗ พาโคกลับมา พบจอมปลวกนั้น กลับได้สติ คิดกันว่า 'เหี้ยนั้น เป็นอย่างไรหนอ' จึงเปิดช่องที่ตนๆ ปิดไว้แล้ว. เหี้ยหมคอาลัยในชีวิต เหลือแต่กระดูกและหนังสั้นคลานออกมา. เด็กเหล่านั้นเห็นดังนั้นแล้ว จึงทำความเอ็นดูพวกกันว่า 'พวกเราอย่าฆ่ามันเลย, มันอกเหี้ยตลอด ๗ วัน' จึงลูบหลังเหี้ยนั้นแล้วปล่อยไป ด้วยกล่าวว่า 'จงไปตามสบายเถิด.'

เด็กเหล่านั้นไม่ต้องไหม้ในนรกก่อน เพราะไม่ได้ฆ่าเหี้ย. แต่ชนทั้ง ๗ นั้น ได้เป็นผู้ออกข้าวร่วมกันตลอด ๗ วันๆ ใน ๑๔ อัฏฐภาพ

ภิกษุทั้งหลาย กรรมนั้น พวกเขเป็นเด็กเลี้ยงโค ๗ คนทำไว้แล้วในกาลนั้น.

พระศาสดาทรงพยากรณ์ปัญหา อันภิกษุเหล่านั้นทูลถามแล้วๆ ด้วยประการฉะนี้.

ครั้งนั้น ภิกษุรูปหนึ่งทูลพระศาสดาว่า "ความพินยอมไม่มีแก่สัตว์ที่ทำการเป็นบาปแล้ว ผู้ซึ่งหะไปในอากาศก็ดี แล่นไปสู่สมุทรก็ดี เข้าไปสู่ชอกแห่งภูเขากัถิ หรือ? พระเจ้าข้า."

พระศาสดาตรัสบอกว่า "อย่างนั้นแหละ ภิกษุทั้งหลาย แม้ในที่ทั้งหลาย มีอากาศเป็นต้น ประเทศแม้สักส่วนหนึ่งที่บุคคลอยู่แล้ว ฟังพ้นจากกรรมชั่วได้ ไม่มี"

เมื่อจะทรงสืบอนุสนธิแสดงธรรม ตรัสพระคาถานี้ว่า :-

น อนุตฺถิโกเช น สมุทฺทมชฺเช

น ปพฺพตานิ วิวริ ปวีสิ

น วิชฺชติ โส ชคตฺตฺตฺโต

ยตฺตฺตฺตฺโต มุญฺเจยฺย ปาปกมฺมา

เกิด แก่ เจ็บ ตาย

บุคคลที่ทำกรรมชั่วไว้

หนีไปแล้วในอากาศ ก็ไม่พึงพ้นจากกรรมชั่วได้

หนีไปในท่ามกลางมหาสมุทร ก็ไม่พึงพ้นจากกรรมชั่วได้

หนีเข้าไปสู่ซอกแห่งภูเขา ก็ไม่พึงพ้นจากกรรมชั่วได้

เพราะเขาอยู่แล้วในประเทศแห่งแผ่นดินใด

พึงพ้นจากกรรมชั่วได้, ประเทศแห่งแผ่นดินนั้นหามีอยู่ไม่

เกิด แก่ เจ็บ ตาย

เรื่องพระติสสเถระ^{๑๒}

ข้อความเบื้องต้น

พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ในพระเชตวัน ทรงปรารภภิกษุรูปหนึ่งชื่อติสสเถระ ตรัสพระธรรมเทศานี้ว่า "อัยสว มลํ สมุฏฺฐิตํ" เป็นต้น.

ดั่งได้สดับมา กุลบุตรชาวเมืองสาวัตถีคนหนึ่ง ได้บรรพชาอุปสมบทแล้ว ปรากฏชื่อว่า "พระติสสเถระ."

ในกาลต่อมา พระติสสเถระนั้นเข้าจำพรรษา ณ วิหารในชนบท, ได้ผ้าสาฎก เนื้อหยาบประมาณ ๔ ศอก จำพรรษา ปวารณาแล้ว, ถือน้ำนั้นไปวางไว้ใกล้มือพี่สาว. พี่สาวนั้นตำริว่า " ผ้าสาฎกผืนนี้ไม่สมควรแก่น้องชายเรา" แล้วตัดผ้านั้นด้วยมีดอันคม ทำให้เป็นชิ้นน้อยชิ้นใหญ่, โขลกในครก แล้วสาง คีด กรอ บั่น ให้เป็นค้าย ละเอียด ให้ทอเป็นผ้าสาฎกแล้ว.

ฝ่ายพระเถระ ก็จัดแจงค้ายและเข็ม, นิมนต์ภิกษุหนุ่มและสามเณรผู้ทำจีวรให้ ประชุมกันแล้วไปยังสำนักพี่สาว พูกว่า " พี่จงให้ผ้าสาฎกผืนนั้นแก่ฉัน, ฉันจักให้ทำ จีวร."

พี่สาวนั้น นำผ้าสาฎกประมาณ ๕ ศอกออกมาวางไว้ใกล้มือของพระผู้น้องชาย. ท่านรับผ้าสาฎกนั้นมาพิจารณาแล้ว พูกว่า " ผ้าสาฎกของฉันเนื้อหยาบ

---

^{๑๒}ขุ.ธ.อ.(ไทย) ๑/๒/๘/๑๕ ตัวอย่างในเรื่องนี้สอนให้รู้ว่า (๑) คนเราเวลาตาย ถ้าจิตยังหวงสมบัติ หรือทรัพย์สินอยู่ ย่อมทำให้จิตเศร้าหมอง เมื่อจิตเศร้าหมอง ทุกคนเป็นอันหวัง (๒) แนวทางที่เหมาะสมในการปฏิบัติต่อทรัพย์สินที่เป็นของหวงแหนของผู้ตายในช่วงระยะแรก

เกิด แก่ เจ็บ ตาย

ประมาณ ๘ ศอก, ผืนนี้เนื้อละเอียด ประมาณ ๘ ศอก, ผ้ามี่ใช้ผ้าสาฎกของฉัน, นี่เป็นผ้าสาฎกของพี่, ฉันไม่ต้องการผ้าผืนนี้ พี่จึงให้ผ้าสาฎกผืนนั้นแหละแก่ฉัน." พี่สาวตอบว่า " ท่านผู้เจริญ นี่เป็น ผ้าของท่านที่เดียว, ขอท่านจงรับผ้านั้นเถิด." ท่านไม่ปรารถนาเลย.

ลำดับนั้น พี่สาวจึงบอกกิจที่ตนทำทุกอย่างแก่พระเถระนั้นแล้วได้ถวายว่า " ท่านผู้เจริญ นี่เป็นผ้าของท่านที่เดียว, ขอท่านจงรับผ้านั้นเถิด." ท่านถือผ้านั้นไปวิหารเริ่มจีวรกรรม.

ลำดับนั้น พี่สาวของท่านจัดแจงวัตถุมียาคุและภัตเป็นต้น เพื่อประโยชน์แก่ภิกษุสามเณรผู้ทำจีวรของพระตีสสะนั้น. ก็ในวันที่จีวรเสร็จพี่สาวให้ทำสักการะมากมาย. ท่านแลดูจีวรแล้ว เกิดความเยื่อใยในจีวรนั้นคิดว่า "ในวันพຸ່งนี้ เราจักห่มจีวรนั้น" แล้วພັບພາດໄວ້ที่สายระเคียง, ในราตรีนั้น ไม่สามารถให้อาหารที่ฉันแล้วย่อยไปได้มรณภาพแล้ว เกิดเป็นเส้นที่จีวรนั้นนั่นเอง.

ฝ่ายพี่สาว สดับการมรณภาพของท่านแล้ว ร้องไห้ก่ิ่งก่ลือก่ไกล่เท้าของพวกภิกษุ. พวกภิกษุทำสรีริกิจ (เผาศพ) ของท่านแล้วພຸ່ງກັນວ່າ " จีวรนั้นถึงแก่สงฆ์ที่เดียว เพราะไม่มีคิลาณุปัฏฐาก, พวกเราจักแบ่งจีวรนั้น" แล้วให้นำจีวรนั้นออกมา. เล่นวິ່ງร้องไปข้าง โนนและข้างนี้ว่า " ภิกษุพวกนี้แย่งจีวรอันเป็นของเรา."

พระศาสดาประทับนั่งในพระคันชกุฎีเทียว ทรงสดับเสียงนั้นด้วยโสทรชาคูเพียงคังทิพย์ ตรัสว่า " อานนทฺ เธอจงบอก อย่าให้พวกภิกษุแบ่งจีวรของตีสสะ แล้วเก็บไว้ ๗ วัน." พระเถระให้ทำอย่างนั้นแล้ว.

เกิด แก่ เจ็บ ตาย

แม่เส้นนั้น ทำกาละในวันที่ ๗ เกิดในวิมานชั้นดุสิตแล้ว, ในวันที่ ๘ พระศาสดารับสั่งว่า " ภิกษุทั้งหลาย จงแบ่งจีวรของตีสสะแล้วถือเอา." พวกภิกษุทำอย่างนั้นแล้ว.

พวกภิกษุสนทนากันในธรรมสภาว่า " เหตุไรหนอแล พระศาสดาจึงให้เก็บจีวรของพระตีสสะไว้สิ้น ๗ วัน แล้วทรงอนุญาตเพื่อถือเอาในวันที่ ๘." "

พระศาสดาเสด็จมาแล้ว ตรัสถามว่า "ภิกษุทั้งหลาย บัดนี้พวกเธอนั่งประชุมสนทนากันด้วยเรื่องอะไรหนอ ?" เมื่อภิกษุเหล่านั้นกราบทูลว่า "ด้วยเรื่องชื่อนี้," ตรัสว่า "ภิกษุทั้งหลาย ตีสสะเกิดเป็นเส้นที่จีวรของตน, เมื่อพวกเธอจะแบ่งจีวรนั้น วิว้งออกไปข้างโน้นและข้างนี้ว่า ' ภิกษุพวกนี้แย่งจีวรอันเป็นของเรา,' เมื่อพวกเธอถือเอาจีวรอยู่. เขาขัดใจในพวกเธอแล้วพึงเกิดในนรก, เพราะเหตุนั้น เราจึงให้เก็บจีวรไว้; ก็บัดนี้เขาเกิดในวิมานชั้นดุสิตแล้ว. เพราะเหตุนี้ เราจึงอนุญาตการถือเอาจีวรแก่พวกเธอ," เมื่อภิกษุพวกนั้นกราบทูลอีกว่า "พระเจ้าข้า ขึ้นชื่อว่าคณหาที่หยาบหนอ" จึงตรัสว่า " อย่างนั้นภิกษุทั้งหลาย ขึ้นชื่อว่าคณาของสัตว์เหล่านี้หยาบ; สนิมตั้งขึ้นแต่เหล็ก ย่อมกัดเหล็กนั้นเองย่อมให้เหล็กพินาศไป ทำให้เป็นของใช้สอยไม่ได้ ฉันทิ; คณหานี้ (ก็) ฉันทันเหมือนกัน เกิดขึ้นภายในของสัตว์เหล่านี้แล้ว ย่อมให้สัตว์เหล่านั้นเกิดในอบายมีนรกเป็นต้น ให้ถึงความพินาศ' ดังนี้แล้ว จึงตรัสพระคาถานี้ว่า :-

อยสว มลฺ สมุฏฺฐติ

ตพฺภูฏาย ตเมว ชาพติ

เอวํ อติโรจนจาวินิ

सानิ กมฺมานิ นยฺนติ ทุกฺคตี.

เกิ ก แถ่ เจ็ บ ทาย

"สนิมตั้งขึ้นแต่เหล็ก ครันตั้งขึ้นแต่เหล็กแล้ว
ยอมกัดเหล็กนั่นเอง ฉันทใจ; กรรมทั้งหลายของตน
ยอมนำบุคคลผู้มักประพฤติก่ล่วงปัญญาชื่อว่า โธนาไป
สู่ทุกติ ฉันทันนั้น."

เกิด แก่ เจ็บ ตาย

อุรชชาคก^{๑๓}

ว่าค้าย เปรียบคนตายเหมือนงูลอกคราบ

พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวัน ทรงปรารภภิกษุมณีคนหนึ่งผู้มีบุตร
ตายแล้ว จึงตรัสพระธรรมเทศานี้ มีคำเริ่มต้นว่า อุร โคว ทจ ชินฺณ คังนี้

เรื่องปัจจุบันเป็นเหมือนเรื่องภิกษุมณีผู้มีภรรยาตายและมีบิดาตายแล้วนั้นแหละ. แม้
ในชาคกนี้ พระศาสดาเสด็จไปยังนิเวศน์ของภิกษุมณีนั้น อย่างนั้นเหมือนกัน แล้วตรัสถา
มกษุมณีนั้น ผู้มาถวายบังคมแล้วนั่งอยู่ว่า อาวุโส ท่านเศร้าโศกหรือ.

เมื่อภิกษุมณีนั้นกราบทูลว่า พระเจ้าข้า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์เศร้าโศก
ตั้งแต่บุตรของข้าพระองค์ตายไปแล้ว. จึงตรัสว่า อาวุโส ชื่อว่าสิ่งที่มีการแตกทำลายเป็น
ธรรมดา ย่อมจะแตกทำลายไป ชื่อว่าสิ่งที่มีการพินาศไปเป็นธรรมดา ย่อมจะพินาศไป ก็
แหละสิ่งที่มีการแตกและการพินาศไปนั้น จะมีแก่คนผู้เดียวเท่านั้นก็หามิได้ จะมีในหมู่บ้าน
เดียวเท่านั้น ก็หามิได้ ชื่อว่าสภาวะธรรม คือ ความไม่ตายย่อมไม่มีในภพทั้งสาม ใน
จักรวาลอันหาประมาณมิได้ แม้สังขารอย่างหนึ่งซึ่งสามารถดำรงอยู่โดยภาวะนั้นเท่านั้น
ชื่อว่าเที่ยงยั่งยืนย่อมไม่มี สัตว์ทั้งปวงมีความตายเป็นธรรมดา สังขารทั้งหลายมีการแตก
สลายไปเป็นธรรมดา

---

^{๑๓}อุ.ชา.อ. ๓/๘/๗๓๒ ชาคกเรื่องนี้ สะท้อนหลักการของพระพุทธศาสนาเรื่องท่าที หรือ
แนวทางปฏิบัติที่เหมาะสมเมื่อบุคคลอันเป็นที่รักตายจากไป โดยสรุปก็คือท่านมิให้แสดงอาการเศร้าโศกเสียใจ
เพราะการทำเช่นนั้นไม่เป็นประโยชน์ทั้งแก่ผู้ตาย และผู้ที่ยังมีชีวิตอยู่

เกิด แก่ เจ็บ ตาย

แม้โบราณกบฏทิตทั้งหลาย เมื่อบุตรตายแล้ว คิดว่าสิ่งที่มีการพินาศไปเป็น
กรรมคา พินาศไปแล้ว จึงไม่เศร้าโศกเลย. อันกฎมพินันท์ลอรารักษาแล้ว จึงทรงนำเอา
เรื่องในอดีตมาสาธก ดังต่อไปนี้ :-

ในอดีตกาล เมื่อพระเจ้าพรหมทัตครองราชสมบัติอยู่ในนครพาราณสี พระ
โพธิสัตว์บังเกิดในสกุลพราหมณ์ ณ หมู่บ้านใกล้ประตูเมืองพาราณสี สัมพันธสมบัติไว้
เลี้ยงชีพด้วยกสิกรรม. พระโพธิสัตว์นั้น ได้มีทารก ๒ คน คือ บุตร ๑ ธิดา ๑.

พระโพธิสัตว์นั้น เมื่อบุตรเจริญวัยแล้ว ได้นำนางกุมาริกามาจากสกุลที่เสมอกัน.
ดังนั้นชนเหล่านั้นได้เป็น ๖ คนด้วยกันกับนางทาสี คือ พระโพธิสัตว์ ภรรยา บุตร ธิดา
ลูกสะใภ้และทาสี. ชนเหล่านั้นได้เป็นผู้สมครสมานยินดีอยู่กันด้วยความรัก.

พระโพธิสัตว์ได้ให้โอวาทแก่คนทั้ง ๕ ที่เหลืออย่างนี้ว่า

ท่านทั้งหลายจงให้ทาน โดยนियามตามทำนองที่หาได้เท่านั้น จงรักษาศีล กระทำ
อุโบสถกรรม เจริญมรณัสสติ จงกำหนดถึงภาวะคือความตายของท่านทั้งหลาย เพราะความ
ตายของสัตว์เหล่านี้เป็นของยังยืน ชีวิตไม่ยังยืน สังขารทั้งปวงไม่เที่ยง มีความเสื่อมสิ้นไป
เป็นธรรมดาเทียว ท่านทั้งหลายจงเป็นผู้ไม่ประมาททั้งกลางคืนและกลางวันเกิด.

ชนทั้ง ๕ นั้นรับโอวาทว่า สาธุ แล้วเป็นผู้ไม่ประมาท เจริญมรณัสติอยู่.

อยู่มาวันหนึ่ง พระโพธิสัตว์ไปนาพร้อมกับบุตรโอรานอยู่ บุตรลากหยากเหยื่อมา
เผา ในที่ไม่ไกลบุตรนั้น มีอสรพิษอยู่ในจอมปลวกแห่งหนึ่ง ครันไฟกระทบตาของอสรพิษ
นั้น มันโกรธเลื้อยออกมาคิดว่า ภัยเกิดแก่เราเพราะอาศัยคนผู้นี้ จึงกัดบุตรชายจมทั้ง ๔
เขี้ยว เขาล้มลงตายทันที.

เกิด แก่ เจ็บ ตาย

พระโพธิสัตว์เหลียวมาเห็นบุตรชายนั้นล้มลง จึงหยุดโคแล้วไปหา รู้ว่าบุตรชายนั้นตายแล้ว จึงยกบุตรนั้นขึ้นให้นอนอยู่ที่โคนไม้แห่งหนึ่ง คลุมผ้าไว้ ไม่ร้องไห้ ไม่บิณฑนาการรำไร ไถนาไปพลาง กำหนดถึงเฉพาะความเป็นอนิจจังว่า

สิ่งที่มีการแตกเป็นธรรมดา แยกไปแล้ว

สิ่งที่มีความตายเป็นธรรมดา ตายไปแล้ว

สังขารทั้งปวงไม่เที่ยง สำเร็จด้วยความตาย.

พระโพธิสัตว์นั้นเห็นบุรุษผู้คุ้นเคยกันคนหนึ่งเดินไปทางใกล้ๆ จึงถามว่า จะไปเรือนหรือพ่อ. เมื่อเขากล่าวว่า จ๊ะ. จึงกล่าวว่า ถ้าอย่างนั้น ท่านพึงแวะไปยังเรือนแม่ของพวกเรา บอกกะนางพราหมณีเขาว่า วันนี้ไม่ต้องนำภัตตาหารไปเพื่อคนสองคนเหมือนดังก่อน พึ่งนำอาหารไปเฉพาะสำหรับคนผู้เดียวเท่านั้น และเมื่อก่อน ทาสผู้เดียวเท่านั้นนำอาหารมา แต่วันนี้ คนทั้ง ๔ พึ่งนุ่งห่มผ้าขาว ถือของหอมและดอกไม้มา.

บุรุษนั้นรับคำแล้วไปบอกแก่นางพราหมณีเหมือนอย่างนั้น.

นางพราหมณีถามว่า คุณก่อนพ่อ ช่างนี้ใครให้ท่านมา ? บุรุษนั้นตอบว่าพราหมณีให้มาจ๊ะ แม่เจ้า.

นางพราหมณีนั้นรู้ได้ว่า บุตรของเราตายแล้ว แม้ความวิปริตสักว่า ความหวั่นใจก็มีได้มีแก่นางพราหมณีนั้น ก็นางมีจิตอบรมไว้ดีแล้วอย่างนี้ นุ่งห่มผ้าขาว ถือของหอมและดอกไม้ ให้ถือน้ำแล้วได้ไปพร้อมกับคนที่เหลือ แม้คนผู้เดียวก็มีได้มีความร้องไห้หรือความรำไร.

พระโพธิสัตว์นั้นในรุ่งเงาที่บุตรชายนอนอยู่นั้นแหละบริโภคน้ำอาหาร ในเวลาเสร็จการบริโภคน้ำอาหาร คนแม่ทั้งหมดก็ขึ้นพินมา ยกบุตรชายนั้นขึ้นสู่เชิงตะกอน บูชาด้วยของ

เกิด แก่ เจ็บ ตาย

หอมและดอกไม้แล้วเผา น้ำตาแม่หยดเดียวก็ไม่ได้มีแก่ใครๆ ทั้งหมดเป็นผู้เจริญมรณัสสติไว้
ดีแล้ว.

ด้วยเศษแห่งศีลของชนเหล่านั้น ภาพแห่งท้าวสักกะจึงแสดงอาการร้อน.

ท้าวสักกะนั้นทรงใคร่ครวญอยู่ว่า ใครหนอประสงค์จะให้เราเคลื่อนจากที่ ทรง
ทราบว่ ภาพร้อนเพราะเศษแห่งคุณของชนเหล่านั้น เป็นผู้มีพระมนัสเสื่อมใส ทรงดำริว่า
เราไปยังสำนักของชนเหล่านี้ ทำให้เขามันลือสือในเวลาเสร็จสิ้นการบันลือ สีสนาท จึง
กระทำนิเวศน์ของชนเหล่านั้นให้เต็มด้วยรัตนะทั้ง ๗ แล้วจึงมา ย่อมจะควร จึงเสด็จไปใน
ที่นั้น โดยเร็ว แล้วประทับยืนอยู่ที่ข้างป่าช้าตรัสว่า คุณก่อนพ่อ พวกท่านทำอะไรกัน.

ชนเหล่านั้นกล่าวว่า นาย พวกเราเฝ้ามนุษย์คนหนึ่ง.

ท้าวสักกะตรัสว่า พวกท่านจักไม่เฝ้ามนุษย์ แต่เห็นจะฆ่าเนื้อตัวหนึ่งแล้วจึงบึง
อยู่. ชนเหล่านั้นกล่าวว่า นาย ข้อนั้นก็หามิได้ พวกเราเฝ้าเฉพาะมนุษย์เท่านั้น.

ท้าวสักกะตรัสว่า ถ้าอย่างนั้น เขาคงจะเป็นมนุษย์ที่มีเวรกับพวกท่าน.

ลำดับนั้น พระโพธิสัตว์จึงกล่าวกะท้าวสักกะนั้นว่า นาย เขาเป็นบุตรผู้เกิดแต่อก
ของพวกเรา ไม่ใช่คนมีเวรกัน. ท้าวสักกะตรัสว่า ถ้าอย่างนั้น เขาคงจะเป็นบุตรผู้ที่ไม่เป็น
ที่รักของท่าน. พระโพธิสัตว์กล่าวว่า นาย เขาเป็นบุตรที่รักยิ่งของข้าพเจ้า.

ท้าวสักกะตรัสว่า เมื่อเป็นเช่นนั้น เพราะเหตุไร ท่านจึงไม่ร้องไห้.

พระโพธิสัตว์นั้น เมื่อจะบอกถึงเหตุที่ไม่ร้องไห้ จึงกล่าวคาถาที่ ๑ ว่า

บุตรของข้าพเจ้าละทิ้งร่างกายของตนไป

คุณจุลละทิ้งคราบเก่าฉะนั้น

เมื่อร่างกายแห่งบุตรของข้าพเจ้าใช้อะไรไม่ได้

เกิด แก่ เจ็บ ตาย

คติของเขามีอย่างใด เขาก็ไปสู่คติของคนอย่างนั้น.

ลำดับนั้น ท้าวสักกะ ครั้นได้สดับถ้อยคำของนางพราหมณีแล้ว จึงตรัสถาม
น้องสาวว่า แน่แม่ เขาเป็นอะไรแก่เธอ?

น้องสาวกล่าวว่า เขาเป็นพี่ชายของดิฉันจะนาย.

ท้าวสักกะครีสุว่า แน่แม่ ชรรรมคา น้องสาวทั้งหลายย่อมมีความเสนหารักใคร่
พี่ชาย เพราะเหตุไร เธอจึงไม่ร้องไห้.

ฝ่ายน้องสาวนั้น เมื่อจะบอกเหตุที่ไม่ร้องไห้แก่ท้าวสักกะนั้น จึงกล่าวคาถา ๒
คาถาว่า

เมื่อพี่ชายตายแล้ว หากว่าดิฉันจะพึงร้องไห้

ดิฉันก็จะฝ่ายผอม

เมื่อดิฉันร้องไห้อยู่ จะมีผลอะไร

ความไม่ยินดีก็จะพึงมีแก่ญาติ

มิตร และสหายของดิฉันยิ่งขึ้น

พี่ชายของดิฉันถูกเผาอยู่

ก็ไม่รู้สึกถึงความร่ำไห้ของพวกญาติ

เพราะฉะนั้น ดิฉันจึงไม่เศร้าโศกถึงพี่ชายนั้น

คติของเขามีอย่างใด เขาก็ไปสู่คติของคนอย่างนั้น.

ครั้นท้าวสักกะได้ทรงสดับถ้อยคำของหญิงผู้เป็นน้องสาวแล้ว จึงตรัสถามภรรยา
ของบุตรที่ตายนั้นว่า แน่แม่ เขาเป็นอะไรแก่เธอ?

ภรรยาตอบว่า นาย เขาเป็นสามีดิฉัน.

เกิด แก่ เจ็บ ตาย

ท้าวสักกะตรัสว่า ธรรมศาสตร์ทั้งหลาย เมื่อสามีตายไป ย่อมเป็นหม้าย ไรที่พึง เพราะเหตุไร เธอจึงไม่ร้องไห้.

ฝ่ายภรรยา นั้น เมื่อจะบอกเหตุที่ไม่ร้องไห้แก่ท้าวสักกะนั้น จึงกล่าวคาถา ๒ คาถาว่า

เด็กร้องไห้ขอพระจันทร์อัน โคจรอยู่ในอากาศฉันใด
การที่บุคคลมาเศร้า โศกถึงผู้ที่ละไปสู่ปรโลกแล้วนี้
ก็มีอุปไมยฉันนั้น
สามีของดิฉันถูกเผาอยู่
ย่อมไม่รู้สึกลถึงความร่ำไห้ของพวกญาติ
เพราะฉะนั้น ดิฉันจึงไม่เศร้า โศกถึงสามีนั้น
คติของตนมีอย่างใด เขาก็ไปสู่คติของตนอย่างนั้น.

ท้าวสักกะได้ทรงสดับด้วยคำของภรรยา แล้วจึงตรัสถามทาสีว่า คุณก่อนแม่ เขาเป็นอะไรแก่เจ้า?

ทาสีตอบว่า ข้าแต่ นาย เขาเป็นนายของดิฉัน.

ท้าวสักกะตรัสว่า เจ้าจักได้ถูกบุรุษนี้เบียดเบียน โบายดีแล้ว ไซ้สอยเป็นแน่ เพราะฉะนั้น เจ้าจึงไม่ร้องไห้เพราะคิดว่า บุรุษนี้พ้นไปเสียดีแล้ว.

ทาสีกล่าววว่า นาย ท่านอย่าพูดอย่างนั้น คำที่ท่านพูดนี้ไม่สมควรแก่นายดิฉันนี้ ลูกเจ้านายของดิฉันเพียบพร้อมด้วยขันติ เมตตาและความเอ็นดู ได้เป็นผู้เสมือนบุตรที่ดิฉัน ให้ความเจริญเติบโตในอก.

ท้าวสักกะตรัสว่า เมื่อเป็นเช่นนั้น เพราะเหตุไร เจ้าจึงไม่ร้องไห้.

เกิ ก แ ก้ เจ็ บ ทาย

ฝ่ายทาสีนั้น เมื่อจะบอกเหตุที่ไม่ร้องไห้แก่ท้าวสักกะนั้น จึงกล่าวคาถา ๒ คาถา ว่า

หม้อน้ำที่แตกแล้ว เชื่อมให้สนิทก็ไม่ได้ ฉันทิ
การที่บุคคลเศร้า โศกถึงผู้ที่ละไปสู่ปรโลกแล้วนี้
ก็มีอุปไมยฉันทิ
นายของคิฉันทิถูกเผาอยู่
ย่อมไม่รู้สึกรถึงความร่ำไห้ของพวกญาติ
เพราะฉะนั้น คิฉันทิจึงไม่เศร้า โศกถึงนายนั้น
คติของตนมีอย่างใด
นายของคิฉันทิก็ไปสู่คติของตนอย่างนั้น.

P
a
g
e
|
1
1
5

ท้าวสักกะทรงสดับขรรวมกถาของคนทั้งหมดแล้ว ทรงเลื่อมใส ตรัสว่า ท่านทั้งหลายเป็นผู้ไม่ประมาทเจริญมรณัสสติแล้ว จำเดิมแต่เข้าไป ท่านทั้งหลายไม่ต้องทำการงานด้วยมือของตน เราเป็นท้าวสักกะเทวราช เราจักทำรตนะทั้ง ๗ อันหาประมาณมิได้ไว้ในเรือนของพวกท่าน ท่านทั้งหลายจงให้ทาน รักษาศีล อยู่จำอุโบสถ จงเป็นผู้ไม่ประมาทเถิด.

ครั้นให้โอวาทแก่ชนเหล่านั้นแล้ว ทรงกระทำเรือนให้มีทรัพย์นับประมาณไม่ได้แล้วเสด็จหลีกไป.

พระศาสดา ครั้นทรงนำพระขรรคมเทศานี้มาแสดงแล้ว จึงทรงประกาศสัจจะ แล้วประชุมชาคก ในเวลาจบสัจจะ กงฺกมพีคํารองอยู่ในโสภคปตติผล.

ทาสีในครั้งนั้น ได้เป็น นางชุชชุตตรา

เกิด แก่ เจ็บ ตาย

วิชาชาสูตร^{๑๔}

ว่าด้วยนางวิชาชา

ข้าพเจ้าได้คัดลอกมาอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ปราสาทในบุพพารามของนางวิชาชา มิคระมาตา เขตกรุงสรวัดดี สมัยนั้น หลานสาวผู้เป็นที่รัก ที่ชอบใจ ของนางวิชาชา มิคระมาตาเสียชีวิตลง ครั้นนั้น นางวิชาชามิคระมาตามีผ้าเปียก ผมเปียก เข้าไป เฝ้าพระผู้มีพระภาคแต่เพียงวัน ถวายอภิวาทแล้วนั่ง ณ ที่สมควร พระผู้มีพระภาคได้ตรัสถามนางวิชาชามิคระมาตาดังนี้ว่า “วิชาชา เธอมาจากไหน จึงมีผ้าเปียก ผมเปียก เข้ามาที่นี่แต่เพียงวัน”

นางวิชาชาทูลตอบว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ หลานสาวผู้เป็นที่รัก ที่ชอบใจ ของหม่อมฉันเสียชีวิตแล้ว จึงทำให้หม่อมฉันมีผ้าเปียก ผมเปียกเข้ามาที่นี่แต่เพียงวัน พระพุทธเจ้าข้า”

พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า “วิชาชา เธอต้องการมีบุตรและหลานจำนวนเท่ากับ ชาวกรุงสรวัดดีหรือ”

นางวิชาชาทูลตอบว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ หม่อมฉันต้องการมีบุตรและหลานจำนวนเท่ากับชาวกรุงสรวัดดี พระพุทธเจ้าข้า”

---

^{๑๔} ขุ.อุทาน.๒๕/๓๘/

เกิด แก่ เจ็บ ตาย

พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า "วิสาขา ชาวกรุงสวตถีเสียชีวิตลง แต่ละวัน มากเท่าไร"

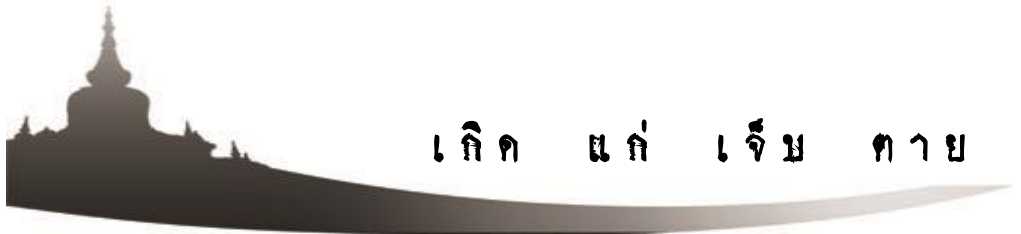
นางวิสาขาทูลตอบว่า "ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ชาวกรุงสวตถีเสียชีวิตลง แต่ละวัน ๑๐ คนบ้าง ๙ คนบ้าง ๘ คนบ้าง ๗ คนบ้าง ๖ คนบ้าง ๕ คนบ้าง ๔ คนบ้าง ๓ คนบ้าง ๒ คนบ้าง ๑ คนบ้าง กรุงสวตถีจะไม่ว่างเว้นจากคนที่เสียชีวิตเลย พระพุทธเจ้าข้า"

พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า "วิสาขา เธอเข้าใจเรื่องนั้นว่าอย่างไร เธอต้องมีผ้า เบี่ยง ผมเบี่ยง ทุกครั้งทุกคราวหรือ"

นางวิสาขาทูลตอบว่า "ไม่ถึงขนาดนั้นหรอก พระพุทธเจ้าข้า มีลูกและ หลานมากขนาดนั้น หม่อมฉันก็พอใจแล้ว พระพุทธเจ้าข้า"

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า "วิสาขา ผู้มีสิ่งเป็นที่รัก ๑๐๐ ก็มีทุกข์ ๑๐๐ ผู้มีสิ่งเป็นที่รัก ๙๐ ก็มีทุกข์ ๙๐ ผู้มีสิ่งเป็นที่รัก ๘๐ ก็มีทุกข์ ๘๐ ผู้มีสิ่งเป็นที่รัก ๗๐ ก็มีทุกข์ ๗๐ ผู้มีสิ่งเป็นที่รัก ๖๐ ก็มีทุกข์ ๖๐ ผู้มีสิ่งเป็นที่รัก ๕๐ ก็มีทุกข์ ๕๐ ผู้มีสิ่งเป็นที่รัก ๔๐ ก็มีทุกข์ ๔๐ ผู้มีสิ่งเป็นที่รัก ๓๐ ก็มีทุกข์ ๓๐ ผู้มีสิ่งเป็นที่รัก ๒๐ ก็มีทุกข์ ๒๐ ผู้มีสิ่งเป็นที่รัก ๑๐ ก็มีทุกข์ ๑๐ ผู้มีสิ่งเป็นที่รัก ๙ ก็มีทุกข์ ๙ ผู้มีสิ่งเป็นที่รัก ๘ ก็มีทุกข์ ๘ ผู้มีสิ่งเป็นที่รัก ๗ ก็มีทุกข์ ๗ ผู้มีสิ่งเป็นที่รัก ๖ ก็มีทุกข์ ๖ ผู้มีสิ่งเป็นที่รัก ๕ ก็มีทุกข์ ๕ ผู้มีสิ่งเป็นที่รัก ๔ ก็มีทุกข์ ๔ ผู้มีสิ่งเป็นที่รัก ๓ ก็มีทุกข์ ๓ ผู้มีสิ่งเป็นที่รัก ๒ ก็มีทุกข์ ๒ ผู้มีสิ่งเป็นที่รักเพียง ๑ ก็มีทุกข์เพียง ๑ ผู้ไม่มีสิ่งเป็นที่รัก ก็ไม่มีทุกข์ ซึ่งเราเรียกว่า ผู้หมดความโศก ปราศจากกิเลสจุกจุกดี ไม่มีความคับแค้นใจ"

เกิด แก่ เจ็บ ตาย

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคทรงทราบเนื้อความนั้นแล้ว จึงทรงเปล่งอุทานนี้
ในเวลานั้นว่า

ความโศก ความคร่ำครวญ และความทุกข์หลากหลายมีในโลกนี้
ย่อมเกิดมิได้เพราะอาศัยสิ่งเป็นที่รัก
เมื่อไม่มีสิ่งเป็นที่รัก ความเศร้าโศกเป็นต้นเหล่านี้ก็ไม่มี
เพราะฉะนั้น คนที่ไม่มีสิ่งเป็นที่รักในโลกไหนๆ
จึงชื่อว่ามีความสุข ปราศจากความเศร้าโศก
ดังนั้น ผู้ปรารถนาความไม่เศร้าโศก ปราศจากกิเลสจุกจุกดี
จึงไม่ควรยึดสิ่งเป็นที่รักในโลกไหน ๆ

วิสาขาสุครที่ ๘ จบ

เกิด แก่ เจ็บ ตาย

ว่าด้วยลูกศรคือกิเลส

(ตรัสพแก่อุบาสกคนหนึ่งผู้โศกเศร้าเพราะบุตรตาย)

ชีวิตของสัตว์ทั้งหลายใน โลกนี้

ไม่มีนิमित ใคร ๆ รั้งไม่ได้ ทั้งลำบาก

สันนิทเดียว และประกอบด้วยทุกข์

วิธีที่สัตว์ผู้เกิดมาแล้วจะไม่ตายย่อมไม่มี

แม้จะอยู่ไปจนถึงชรา ก็จะต้องถึงแก่ความตาย

เพราะสัตว์ทั้งหลายมีความตายอย่างนี้เป็นธรรมดา

สัตว์ที่เกิดมาแล้ว มีภัยจากความตายเป็นนิตย์

เหมือนผลไม้สุกแล้วมีภัยจากการหล่น ไปในเวลาเช้า ฉะนั้น

ภาชนะดินที่ช่างหม้อทำไว้ทั้งหมด

มีความแตกเป็นที่สุด ฉันทิ

ชีวิตของสัตว์ทั้งหลาย ก็เป็นฉันทิ

มนุษย์ ทั้งเด็ก ผู้ใหญ่ โง่ และฉลาด ทั้งหมด

ย่อมไปสู่อำนาจความตาย มีความตายรออยู่ข้างหน้า

เมื่อมนุษย์เหล่านั้นถูกความตายครอบงำอยู่

กำลังจะจาก โลกนี้ ไปสู่ปร โลก

บิดาก็ค้ำทานบุตรไว้ไม่ได้

หรือหมู่ญาติก็ค้ำทานญาติไว้ไม่ได้

เมื่อพวกญาติ กำลังเพ่งมองอยู่

เกิด แก่ เจ็บ ตาย

รำพันกันเป็นอันมากอยู่นั้นแหละว่า จงคู่สัตว์แต่ละคน ๆ

ถูกความตายนำไป เหมือน โศกถูกนำไปฆ่า ฉะนั้น

สัตว์โลกถูกความแก่และความตายครอบงำอยู่อย่างนี้

เพราะฉะนั้น นักปราชญ์ทั้งหลายทราบชัด

ความเป็นจริงของสัตว์โลกแล้ว ย่อมไม่เศร้าโศก

ท่านไม่รู้ทางของผู้มาหรือผู้ไป

เมื่อไม่เห็นที่สุดทั้ง ๒ นี้ ถึงจะคร่ำครวญไปก็ไร้ประโยชน์

หากผู้ที่หลงคร่ำครวญ เบียดเบียนตนอยู่

จะพึงนำประโยชน์อะไรมาได้บ้าง

บัณฑิตผู้มีปัญญาเห็นประจักษ์ก็จะพึงกระทำเช่นนั้นบ้าง

บุคคลจะได้รับความสงบใจ เพราะการร้องไห้

เพราะความเศร้าโศกก็หาไม่

ทุกข์ย่อมเกิดแก่ผู้นั้นยิ่งขึ้น

และร่างกายของเขามีแต่จะชืดเซียวลง

ผู้ที่เบียดเบียนตนเอง ย่อมจะชุกชุมม ไม่่องใส

สัตว์ทั้งหลายผู้ละไปสู่ปรโลก

หากคุมครองตนอยู่ด้วยการคร่ำครวญนั้น ได้ไม่

ฉะนั้น การคร่ำครวญจึงเป็นสิ่งที่ไร้ประโยชน์

ผู้ทอดถอนใจถึงคนที่ตายไปแล้วอยู่เสมอ

บรรเทาความเศร้าโศกไม่ได้

เกิด แก่ เจ็บ ตาย

ตกอยู่ในอำนาจแห่งความเศร้า โศก
ย่อมได้รับทุกข์มากขึ้น

ท่านจงดูแม้คนเหล่าอื่นผู้ใกล้จะตายไปตามกรรม
และสัตว์ทั้งหลายในโลกนี้ ผู้ตกอยู่ในอำนาจมัจจุราช
ต่างพากันคืนรนอยู่ทั้งนั้น

อาการใด ๆ ที่สัตว์ทั้งหลายสำคัญหมาย
อาการนั้น ๆ ย่อมแปรผันเป็นอื่นไป
การพลัดพรากจากกันและกันเช่นนี้ มีอยู่เป็นประจำ
ท่านจงพิจารณาดูความเป็นจริงของสัตว์โลกเกิด

บุคคลแม้จะดำรงชีวิตอยู่ถึง ๑๐๐ ปี
หรือเกิน ไปบ้างก็ตาม ก็ต้องพลัดพรากจากหมู่ญาติ
และต้องละทิ้งชีวิตไว้ใน โลกนี้แน่นอน

เพราะฉะนั้น บุคคลพึงธรรมเทศนาของพระอรหันต์แล้ว
เห็นคนล่วงลับดับชีวิตไป กำหนดรู้ว่าผู้ล่วงลับดับชีวิตไปนั้น
ไม่สามารถฟื้นคืนชีวิตอยู่ร่วมกับเราได้อีก
ควรกำจัดความคร่ำครวญ

ธีรชนผู้มีปัญญา ฉลาดปราษฎ์เปรี๊ยะ
ควรขจัดความ โศกเศร้าที่เกิดขึ้น โดยฉับพลัน

เกิด แก่ เจ็บ ตาย

เหมือนลมพัดผ่านไป
เหมือนคนใช้น้ำดับไฟที่กำลังไหม้ลูกกลม ฉะนั้น

บุคคลผู้แสวงหาความสุขแก่ตน
ควรกำจัดความคร่ำครวญ ความทะยานอยาก
และโศกเศร้าของตน
ควรถอนลูกศรคือกิเลสของตน

บุคคลผู้ถอนลูกศรคือกิเลสได้แล้ว
เป็นผู้ไม่มีค้นหาและทวิฐฐิอาศัย
ถึงความสงบใจ ล่วงพ้นความเศร้าโศก ได้ทั้งหมด
ไม่มีความเศร้าโศก ชื่อว่าดับกิเลสได้แล้ว

สังกตสูตร จบ

เกิด แก่ เจ็บ ตาย

ภาคที่ ๕
ข้อพิจารณาเพิ่มเติม

เกิด แก่ เจ็บ ตาย

ภิกษุทั้งหลาย

ภิกษุ ๔ ประการนี้

ภิกษุ ๔ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. ซาคิภิกษุ (ภิกษุเกิดเพราะความเกิด)
๒. ชราภิกษุ (ภิกษุเกิดเพราะความแก่)
๓. พยาธิภิกษุ (ภิกษุเกิดเพราะความเจ็บไข้)
๔. มรณภิกษุ (ภิกษุเกิดเพราะความตาย)

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุ ๔ ประการนี้แล

อ. จตุกก. (ไทย) ๒๑/๑๑๕/๑๘๑.

เกิด แก่ เจ็บ ตาย

ปุถุชนผู้ไม่ได้สัจจะ
มัวเมาในความเป็นหนุ่มสาว
ประพฤติกายทุจริต วจีทุจริต มโนทุจริต
หลังจากตายแล้วจะไปเกิดในอบาย ทุกคติ วินิบาต นรก
ปุถุชนผู้ไม่ได้สัจจะ
มัวเมาในความไม่มีโรค ฯลฯ
หรือปุถุชนผู้ไม่ได้สัจจะ มัวเมาในชีวิต
ประพฤติกายทุจริต วจีทุจริต มโนทุจริต
หลังจากตายแล้วจะไปเกิดในอบาย ทุกคติ วินิบาต นรก

อ.ต.ก.(ไทย) ๒๐/๓๘/๒๐๐

เกิด แก่ เจ็บ ตาย

คนบางคนในโลกนี้
ตนเองมีความเกิดเป็นธรรมดา
ยังแสวงหาสิ่งที่มีความเกิดเป็นธรรมดาอยู่อีก
ตนเองมีความแก่เป็นธรรมดา
ยังแสวงหาสิ่งที่มีความแก่เป็นธรรมดาอยู่อีก
ตนเองมีความเจ็บไข้เป็นธรรมดา
ก็ยังแสวงหาสิ่งที่มีความเจ็บไข้เป็นธรรมดาอยู่อีก
ตนเองมีความตายเป็นธรรมดา
ก็ยังแสวงหาสิ่งที่มีความตายเป็นธรรมดาอยู่อีก
ตนเองมีความเศร้าโศกเป็นธรรมดา
ก็ยังแสวงหาสิ่งที่มีความเศร้าโศกเป็นธรรมดาอยู่อีก
ตนเองมีความเศร้าหมองเป็นธรรมดา
ก็ยังแสวงหาสิ่งที่มีความเศร้าหมองเป็นธรรมดาอยู่อีก
ภิกษุทั้งหลาย หากเชอทั้งหลายตามว่าอะไรเล่า
เรียกว่าสิ่งที่มีความเกิดเป็นธรรมดา
คือ บุตร ภรรยา ทาสี ทาส แพะ แกะ ไก่
สุกร ช้าง โค ม้า ลา ทอง เงิน
ม.ม. (ไทย) ๑๒/๒๗๔/๒๕๗

เกิด แก่ เจ็บ ตาย

ภิกษุทั้งหลาย
ข้อนี้เป็นทุกขอริยสัจ คือ
แม้ความเกิดก็เป็นทุกข์
แม้ความแก่ก็เป็นทุกข์
แม้ความเจ็บก็เป็นทุกข์
แม้ความตายก็เป็นทุกข์
ความประสพกับสิ่งอื่น ไม่เป็นที่รักก็เป็นทุกข์
ความพลัดพรากจากสิ่งอื่นเป็นที่รักก็เป็นทุกข์
ความไม่ได้สิ่งที่ปรารถนาก็เป็นทุกข์

วิ.ม.(ไทย) ๔/๑๔/๒๑

เกิด แก่ เจ็บ ตาย

ขรา พยาธิ มรณะ ทั้ง ๓ เปรียบเหมือนกองไฟ
ย่อมมาอย่ายี่สัตว์โลกนี้
สัตว์โลกนี้ไม่มีกำลังที่จะต่อสู้
ทั้งไม่มีความเร็วที่จะหนีไป
บุคคลควรทำวันคืนไม่ให้ไร้ประโยชน์
ด้วยการใส่ใจถึงวิบัติสสนาไม่ว่าน้อยหรือมาก
ชีวิตของผู้ที่ผ่านวันคืนไปเท่าใด
ก็เป็นอันพร่องไปเท่านั้น
วันคืนสุดท้าย ย่อมคืบคลานเข้าไปใกล้บุคคล
ทุกอริยาบถ คือ ยืน เดิน นั่ง หรือนอน
เพราะฉะนั้น ท่านไม่พึงประมาทกาลเวลา

ขุ.เถร. (ไทย) ๒๖/๔๕๐/๔๑๖

เกิด แก่ เจ็บ ตาย

การไม่ได้สิ่งที่ต้องการเป็นทุกข์ เป็นอย่างไร

คือ เหล่าสัตว์ผู้มีความเกิดเป็นธรรมดา

เกิดความปรารถนาขึ้นอย่างนี้ว่า

‘โจนหนอ ขอเราอย่าได้มีความเกิดเป็นธรรมดา

หรือขอความเกิดอย่าได้มาถึงเราเลย’

ข้อนี้ไม่พึงสำเร็จได้ตามความปรารถนา

ภิกษุทั้งหลาย นี้เรียกว่า การไม่ได้สิ่งที่ต้องการเป็นทุกข์

เหล่าสัตว์ผู้มีความแก่เป็นธรรมดา ๖๓๖

เหล่าสัตว์ผู้มีความเจ็บเป็นธรรมดา ๖๓๖

เหล่าสัตว์ผู้มีความตายเป็นธรรมดา ๖๓๖

เหล่าสัตว์ผู้มีความโศก ความคร่ำครวญ ความทุกข์กาย ความทุกข์ใจ

และความคับแค้นใจเป็นธรรมดา

ต่างก็เกิดความปรารถนาขึ้นอย่างนี้ว่า ‘โจนหนอ ขอเราอย่าได้เป็นผู้มีความ

โศก ความคร่ำครวญ ความทุกข์กาย ความทุกข์ใจและความคับแค้นใจเป็นธรรมดา

เลย และขอความโศก ความคร่ำครวญ ความทุกข์กาย ความทุกข์ใจ และความ

คับแค้นใจ อย่าได้มาถึงเราเลย’

ข้อนี้ไม่พึงสำเร็จได้ตามความปรารถนา

ที.ม. (ไทย) ๑๐/๓๔๘/๓๒๗

ไม่มีใครเลย

เกิด แก่ เจ็บ ตาย

ไม่ว่าจะเป็นสมณะ พราหมณ์ เทวดา มาร พรหม
หรือใครๆ ในโลกที่จะประกันสิ่งที่มีความแก่เป็นธรรมดาว่า 'ไม่แก่'
ไม่มีใครเลย

ไม่ว่าจะเป็นสมณะ พราหมณ์ เทวดา มาร พรหม
หรือใครๆ ในโลกที่จะประกันสิ่งที่มีความเจ็บเป็นธรรมดาว่า 'ไม่เจ็บ'
ไม่มีใครเลย

ไม่ว่าจะเป็นสมณะ พราหมณ์ เทวดา มาร พรหม
หรือใครๆ ในโลกที่จะประกันสิ่งที่มีความตายเป็นธรรมดาว่า "ไม่ตาย"
ไม่มีใครเลย

ไม่ว่าจะเป็นสมณะ พราหมณ์ เทวดา มาร พรหม
หรือใครๆ ในโลกที่จะประกันผลแห่งกรรมชั่วที่เศร้าหมอง
ให้เกิดในภพใหม่ มีทุกข์เป็นกำไร มีทุกข์เป็นผล
มีชาติ ชรา และมรณะต่อไปว่า 'ไม่บังเกิด'
ภิกษุทั้งหลาย

ไม่ว่าจะเป็นสมณะ พราหมณ์ เทวดา มาร พรหม
หรือใครๆ ในโลกที่จะประกันกรรม ๘ ประการนี้แล

อ.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๑๘๒/๒๕๕

เกิด แก่ เจ็บ ตาย

ปुरुชนผู้ไม่ได้สลับ

ตนเองเป็นผู้มีความตายเป็นธรรมดา

ไม่ล่วงพ้นความตายไปได้

เห็นบุคคลอื่นตาย ก็อึดอัด ระอา รังเกียจ ลืมตัว

ไม่คิดว่า แม้เราเองก็มีความตายเป็นธรรมดา

ไม่ล่วงพ้นความตายไปได้

การที่เราผู้มีความตายเป็นธรรมดาไม่ล่วงพ้นความตายไปได้

เห็นบุคคลอื่นตาย ก็อึดอัด ระอา รังเกียจนั้น

ไม่สมควรแก่เราเลย

เรานั้น เมื่อพิจารณาเห็นอย่างนี้

จึงละความมัวเมาในชีวิตได้โดยประการทั้งปวง

ความมัวเมา ๓ ประการนี้

ความมัวเมา ๓ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. ความมัวเมาในความเป็นหนุ่มสาว
๒. ความมัวเมาในความไม่มีโรค
๓. ความมัวเมาในชีวิต

อ.ต.ก. (ไทย) ๒๐/๓๘/๒๐๐

เกิด แก่ เจ็บ ตาย

เหล่าสัตว์ผู้มีความเกิดเป็นธรรมดา

เกิดความปรารถนาขึ้นอย่างนี้ว่า "इनหนอ

ขอเราอย่าได้มีความเกิดเป็นธรรมดา หรือขอความเกิดอย่าได้มาถึงเราเลย"

ข้อนี้ไม่พึงสำเร็จได้ตามความปรารถนา

นี้เรียกว่า การไม่ได้สิ่งที่ต้องการเป็นทุกข์

เหล่าสัตว์ผู้มีความแก่เป็นธรรมดา

เกิดความปรารถนาขึ้นอย่างนี้ว่า "इनหนอ

ขอเราอย่าได้มีความแก่เป็นธรรมดา

หรือขอความแก่อย่าได้มาถึงเราเลย"

ข้อนี้ ไม่พึงสำเร็จได้ตามความปรารถนา

นี้เรียกว่า การไม่ได้สิ่งที่ต้องการเป็นทุกข์

เหล่าสัตว์ผู้มีความเจ็บไข้เป็นธรรมดา ...มีความตายเป็นธรรมดา ...

เหล่าสัตว์ผู้มีความเศร้าโศก ความพิโรธรำพัน ความทุกข์ ความโทมนัส และความคับแค้น

เป็นธรรมดา ต่างก็เกิดความปรารถนาขึ้นอย่างนี้ว่า "इनหนอ ขอเราอย่าได้เป็นผู้มี

ความเศร้าโศก ความพิโรธรำพัน ความทุกข์ ความโทมนัสและความคับแค้นเป็นธรรมดา

เลย และขอความเศร้าโศก ความพิโรธรำพัน ความทุกข์ ความโทมนัสและความคับแค้น

อย่าได้มาถึงเราเลย" ข้อนี้ไม่พึงสำเร็จได้ตามความปรารถนา นี้เรียกว่า การไม่ได้สิ่งที่

ต้องการเป็นทุกข์ ม.มฺว.(ไทย) ๑๒/๑๓๐

เกิด แก่ เจ็บ ตาย

พรหมณ์ทั้งหลาย

ที่แท้พวกท่านเป็นผู้แก่ ผู้เฒ่า ผู้ใหญ่ ผู้ล่วงกาลผ่านวัย

นับแต่เกิดมามีอายุ ๑๒๐ ปี

พวกท่านนั้นไม่ได้ทำความดีไว้ ไม่ได้ทำกุศลไว้

ไม่ได้สร้างเครื่องต้านทานภัยไว้

โลกนี้ถูกขร (ความแก่) พยาธิ (ความเจ็บ) และมรณะ (ความตาย) ร้อยรัดไว้

เมื่อโลกถูกขร พยาธิ และมรณะร้อยรัดไว้อย่างนี้

ความสํารวมทางกาย วาจา และใจในโลกนี้

จะเป็นเครื่องต้านทาน เป็นที่เร้น เป็นที่พึ่ง

เป็นที่ระลึกและเป็นที่ยึดเหนี่ยวของผู้ตายไปแล้ว

ชีวิตถูกขรนำเข้าไปสู่ความมีอายุสั้น

ผู้ที่ถูกขรนำเข้าไปแล้วย่อมไม่มีเครื่องต้านทาน

บุคคลเมื่อพิจารณาเห็นภัยนี้ในความตาย

ความสํารวมทางกาย วาจาและใจในโลกนี้

ย่อมมีเพื่อความสุขแก่บุคคลผู้ตายไปแล้ว

ซึ่งได้ทำบุญไว้ขณะเมื่อมีชีวิตอยู่

อ.คิก.(ไทย) ๒๐/๕๓/๒๑๖

เกิด แก่ เจ็บ ตาย

มหาติ

หากรูปนี้จักได้เป็นทุกข์ส่วนเดียว
มีแต่ทุกข์ติดตาม หยั่งลงสู่ความทุกข์
ไม่หยั่งลงสู่ความสุขบ้างแล้ว
สัตว์ทั้งหลายก็ไม่พึงติดใจในรูป
แต่เพราะรูปเป็นสุข
มีสุขติดตาม หยั่งลงสู่ความสุข ไม่หยั่งลงสู่ความทุกข์เสมอไป
ฉะนั้น สัตว์ทั้งหลายจึงติดใจในรูป
เพราะกำหนดจึงถูกรูปผูกไว้
เพราะถูกรูปผูกไว้จึงเศร้าหมอง
นี้เป็นเหตุ เป็นปัจจัยเพื่อความเศร้าหมองของสัตว์ทั้งหลาย
สัตว์ทั้งหลายมีเหตุ มีปัจจัยจึงเศร้าหมองอย่างนี้

ส.ช.(ไทย) ๑๗/๖๐/๕๗

เกิด แก่ เจ็บ ตาย

ครั้งนั้น ภิกษุรูปหนึ่ง ฯลฯ นั่ง ณ ที่สมควร

ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาค ดังนี้ว่า

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอประทานวโรกาส

ขอพระผู้มีพระภาคโปรดแสดงธรรมแก่ข้าพระองค์โดยย่อ ฯลฯ

มีความเพียร อุทิศกายและใจอยู่เกิด

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ภิกษุ สิ่งใดจงใจให้กำหนด เธอพึงละความพอใจในสิ่งนั้น

ข้าแต่พระผู้มีพระภาค

ข้าพระองค์เข้าใจแล้ว ข้าแต่พระสุคต ข้าพระองค์เข้าใจแล้ว

.

ส.ข.(ไทย) ๑๗/๖๐/๕๗

เกิด แก่ เจ็บ ตาย

มนุษย์ทุกคนไม่ว่าเด็ก ผู้ใหญ่
โง่ ฉลาด มั่งมี และยากจน ล้วนต้องตาย
ชีวิตของสัตว์เปรียบเหมือนภาชนะดินที่ช่างหม้อปั้นแล้ว
เล็กบ้าง ใหญ่บ้าง สุกบ้าง คิบบ้าง
ซึ่งล้วนมีความแตกสลายเป็นที่สุด

ที.ม.(ไทย) ๑๐/๑๘๕/๑๓๑

ราตรีหนึ่ง ยาวนานสำหรับคนผู้ตื่นอยู่
ระยะทางโยชน์หนึ่ง ยาวไกลสำหรับคนผู้เมื่อยล้า
สังสารวัฏยาวนานสำหรับคนพาลผู้ไม่รู้แจ้งสัจธรรม

ช.ช.(ไทย) ๒๕/๖๐/๘๕

เกิด แก่ เจ็บ ตาย

มหาบพิตร

คนเกิดมาแล้วที่จะพ้นจากชราและมรณะไม่มีเลย

แม้ชาติยมหาศาลซึ่งเป็นผู้มั่งคั่ง มีทรัพย์มาก

มีโภคะมาก มีทอง และเงินมากมาย

มีทรัพย์เครื่องปลื้มใจมากมาย มีทรัพย์และธัญชาติมากมาย

ก็ไม่พ้นจากชราและมรณะ

แม้ปราหมณมหาศาล ฯลฯ

แม้คหบดีมหาศาลซึ่งเป็นผู้มั่งคั่ง มีทรัพย์มาก มีโภคะมาก

มีทองและเงินมากมาย มีทรัพย์เครื่องปลื้มใจมากมาย

มีทรัพย์และธัญชาติมากมาย ก็ไม่พ้นจากชราและมรณะ

แม้ภิกษุทุกรูปซึ่งเป็นพระอรหันต์

สิ้นอาสวะแล้ว อยู่จบพรหมจรรย์

ทำกิจที่ควรทำเสร็จแล้ว ปลงภาระได้แล้ว

บรรลุประโยชน์ตนโดยลำดับแล้ว

สิ้นภวสังโยชน์แล้ว หลุดพ้นเพราะรู้โดยชอบ

ร่างกายนี้แม่ของพระอรหันต์เหล่านั้น

ก็เป็นสภาพแตกดับต้องทอดทิ้งเป็นธรรมดา

ล.สศคา. (ไทย) ๑๕/๑๑๔/๑๓๑

เกิด แก่ เจ็บ ตาย

วัยของเราแก่ห่อม
ชีวิตของเราเหลือน้อย
เราจะจากพวกเขาไป
เราทำที่พึ่งแก่ตนแล้ว
พวกเขาจงอย่าประมาท
มีสติ
มีศีลบริสุทธิ์
มีความดำรงมั่นคงดี
รักษาจิตของตนไว้
ผู้ที่ไม่ประมาทอยู่ในธรรมวินัยนี้
ละการเวียนว่ายตายเกิดแล้ว
จักทำที่สุดแห่งทุกข์ได้

ที.ม.(ไทย) ๑๐/๑๘๕/๑๓๒

สรรพสัตว์จะต้องทอดทิ้งร่างกายไว้ในโลก
พระศาสดาผู้หาใครเปรียบเทียบไม่ได้ในโลก
ผู้เข้าถึงสภาวะตามความเป็นจริง ผู้บรรลุพลกรรม
ผู้ตรัสรู้เองโดยชอบเช่นนี้ ก็ยังบริณีพพาน”

.

”สังขารทั้งหลายไม่เที่ยงหนอ
มีความเกิดขึ้นและความเสื่อมไปเป็นธรรมดา
เกิดขึ้นแล้วย่อมดับไป
ความสงบแห่งสังขารเหล่านั้นเป็นความสุข

ที.ม.(ไทย) ๑๐/๒๒๑-๒๒๒/๑๖๘

“อย่าเลย ผู้มีอายุทั้งหลาย
ท่านทั้งหลายอย่าเศร้าโศก อย่าคร่ำครวญเลย
เรื่องนี้พระผู้มีพระภาคเคยตรัสสอนไว้มิใช่หรือ
ความพลัดพราก ความทอดทิ้ง
ความแปรเปลี่ยนเป็นอย่างอื่น
จากของรักของชอบใจทุกอย่างจะต้องมี
ฉะนั้น จะพึงหาได้อะไรจากที่ไหนในสังขารนี้
สิ่งที่เกิดขึ้น มีขึ้น ถูกปัจจัยปรุงแต่งล้วนแตกสลายเป็นธรรมดา
เป็นไป ไม่ได้ที่จะปรารถนาว่า
“ขอสิ่งนั้นอย่าเสื่อมสลายไปเลย”
ท่านผู้มีอายุทั้งหลาย พวกเทวดากำลังตำหนิอยู่”

ที.ม.(ไทย)๑๐/๒๕๕/๑๖๕

เกิด แก่ เจ็บ ตาย

คุณเกิด อานนท์
สังขารเหล่านั้นทั้งปวงล่วงลับดับไป
ฉันแปรไปแล้ว
สังขารทั้งหลายไม่เที่ยงอย่างนี้แล
สังขารทั้งหลายไม่ยั่งยืนอย่างนี้แล
สังขารทั้งหลายไม่น่ายินดีอย่างนี้แล

อานนท์
ข้อนี้จึงควรเบื่อหน่าย
ควรคลายกำหนด
ควรจะหลุดพ้นไปจากสังขารทั้งปวง โดยแท้
•

ที.ม.(ไทย) ๑๐/๒๗๒/๒๐๓

อานนท์

เรารู้ว่าการที่เราเป็นพระเจ้าจักรพรรดิผู้ทรงธรรม
ครองราชย์โดยธรรม เป็นใหญ่ในแผ่นดิน
มีมหาสมุทรทั้งสี่เป็นขอบเขต ได้รับชัยชนะ
มีราชอาณาจักรมั่นคง สมบูรณ์ด้วยรัตนะ ๗ ประการ
ได้ทอดทิ้งสรีระไว้ ณ สถานที่นี้ถึง ๖ ครั้งแล้ว
การทอดทิ้งสรีระครั้งนี้เป็นครั้งที่ ๗
อานนท์ เราไม่เห็นสถานที่อื่นใด
ในโลกพร้อมทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลก
และหมู่สัตว์พร้อมทั้งสมณพราหมณ์ เทวดาและ มนุษย์
ที่ตถาคตจะทอดทิ้งสรีระเป็นครั้งที่ ๘ เลย
ที.ม.(ไทย) ๑๐/๒๗๒/๒๐๔

.

สังขารทั้งหลายไม่เที่ยงหนอ
มีความเกิดขึ้นและความเสื่อมไปเป็นธรรมดา
เกิดขึ้นแล้วย่อมดับไป
ความสงบแห่งสังขารเหล่านั้นเป็นความสุข
ที.ม.(ไทย) ๑๐/๒๒๑/๑๖๘

เกิด แก่ เจ็บ ตาย

ว่าด้วยสิ่งที่ไม่เที่ยงพร้อมทั้งเหตุปัจจัย

.

ภิกษุทั้งหลาย รูปไม่เที่ยง

แม้เหตุปัจจัยที่ทำให้รูปเกิดขึ้นก็ไม่เที่ยง

รูปเกิดจากสิ่งที่ไม่เที่ยงที่โหนจักเที่ยงเล่า

เวทนาไม่เที่ยง

แม้เหตุปัจจัยที่ให้เวทนาเกิดขึ้นก็ไม่เที่ยง

เวทนาเกิดจากสิ่งที่ไม่เที่ยงที่โหนจักเที่ยงเล่า

สัญญาไม่เที่ยง ฯลฯ

สังขาร ไม่เที่ยง

แม้เหตุปัจจัยที่ให้สังขารเกิดขึ้นก็ไม่เที่ยง

สังขารเกิดจากสิ่งที่ไม่เที่ยงที่โหนจักเที่ยงเล่า

วิญญาณ ไม่เที่ยง

แม้เหตุปัจจัยที่ให้วิญญาณเกิดขึ้นก็ไม่เที่ยง

วิญญาณเกิดจากสิ่งที่ไม่เที่ยงที่โหนจักเที่ยงเล่า

ส.ช. (ไทย) ๑๓/๑๘/๓๑

เกิด แก่ เจ็บ ตาย

อานนท์

รูปไม่เที่ยง ถูกปัจจัยปรุงแต่ง

อาศัยปัจจัยเกิดขึ้น

มีความสิ้นไปเป็นธรรมดา

มีความเสื่อมไปเป็นธรรมดา

มีความคลายไปเป็นธรรมดา

มีความดับไปเป็นธรรมดา

ความดับแห่งรูปนั้น เราเรียกว่า นิโรธ

เวทนาไม่เที่ยง

ถูกปัจจัยปรุงแต่ง อาศัยปัจจัยเกิดขึ้น

มีความสิ้นไปเป็นธรรมดา

มีความเสื่อมไปเป็นธรรมดา

มีความคลายไปเป็นธรรมดา

มีความดับไปเป็นธรรมดา

ความดับแห่งเวทนานั้น เราเรียกว่า นิโรธ

สัญญาไม่เที่ยง ฯลฯ

ส.ข.(ไทย) ๑๓/๒๑/๓๓

เกิด แก่ เจ็บ ตาย

สังขารไม่เที่ยง ถูกปัจจัยปรุงแต่ง
 อาศัยปัจจัยเกิดขึ้น
 มีความสิ้นไปเป็นธรรมดา
 มีความเสื่อมไปเป็นธรรมดา
 มีความคลายไปเป็นธรรมดา
 มีความดับไปเป็นธรรมดา
 ความดับแห่งสังขารนั้น เราเรียกว่า นิโรธ
 วิญญาณไม่เที่ยง
 ถูกปัจจัยปรุงแต่ง อาศัยปัจจัยเกิดขึ้น
 มีความสิ้นไปเป็นธรรมดา
 มีความเสื่อมไปเป็นธรรมดา
 มีความคลายไปเป็นธรรมดา
 มีความดับไปเป็นธรรมดา
 ความดับแห่งวิญญาณนั้น เราเรียกว่า นิโรธ

ส.ช.(ไทย) ๑๗/๒๑/๓๓

เกิด แก่ เจ็บ ตาย

ภิกษุทั้งหลาย

ผู้ที่เพิลิคเพลินรูป ชื่อว่าเพิลิคเพลินทุกข์

ผู้ที่เพิลิคเพลินทุกข์

เรากล่าวว่า พ้นจากทุกข์ไม่ได้

ผู้ที่เพิลิคเพลินเวทนา ...

ผู้ที่เพิลิคเพลินสัญญา ...

ผู้ที่เพิลิคเพลินสังขาร ...

ผู้ที่เพิลิคเพลินวิญญาน ชื่อว่าเพิลิคเพลินทุกข์

ผู้ที่เพิลิคเพลินทุกข์

เรากล่าวว่า พ้นจากทุกข์ไม่ได้

ส.ข.(ไทย) ๑๓/๒๘/๔๒

เกิด แก่ เจ็บ ตาย

ภิกษุทั้งหลาย

เราจักแสดงทุกข์ และมูลเหตุแห่ง
ทุกข์แก่เธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงฟัง

ทุกข์ เป็นอย่างไร

.

ทุกข์คือรูป ทุกข์คือเวทนา

ทุกข์คือสัญญา ทุกข์คือสังขาร ทุกข์คือวิญญาณ

นี้เรียกว่า ทุกข์

.

มูลเหตุแห่งทุกข์ เป็นอย่างไร

คือ ตัณหาอันทำให้เกิดอีก

ประกอบด้วยความเพติดเพลินและความกำหนัด

มีปกติให้เพติดเพลินในอารมณ์นั้น ๆ ได้แก่

๑. กามตัณหา

๒. ภวตัณหา

๓. วิภวตัณหา

นี้เรียกว่า มูลเหตุแห่งทุกข์

ส.ข.(ไทย) ๑๗/๓๑/๔๔

ภิกษุทั้งหลาย

สิ่งใดไม่ใช่ของเธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงละสิ่งนั้น

สิ่งที่เธอทั้งหลายละได้แล้วนั้น

จักเป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูลเพื่อความสุข

ก็อะไรเล่าชื่อว่าสิ่งที่ไม่ใช่ของเธอทั้งหลาย

คือ รูปไม่ใช่ของเธอทั้งหลาย

เธอทั้งหลายจงละรูปนั้น

รูปที่เธอทั้งหลายละได้แล้วนั้น จักเป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความสุข

เวทนาไม่ใช่ของเธอทั้งหลาย

เธอทั้งหลายจงละเวทนานั้น

เวทนาที่เธอทั้งหลายละได้แล้วนั้น

จักเป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความสุข

สัญญาไม่ใช่ของเธอทั้งหลาย ...

สังขาร ไม่ใช่ของเธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงละสังขารนั้น

สังขารที่เธอทั้งหลายละได้แล้วนั้น

จักเป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความสุข

วิญญาณไม่ใช่ของเธอทั้งหลาย

เธอทั้งหลายจงละวิญญาณนั้น

วิญญาณที่เธอทั้งหลายละได้แล้วนั้น

จักเป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความสุข

ส.สพ. (ไทย) ๑๘/๑๐๑/๑๑๑

เกิด แก่ เจ็บ ตาย

ภิกษุ บุคคลครุ่นคิดถึงสิ่งใด

ก็ถึงการนับเข้ากับสิ่งนั้น

ไม่ครุ่นคิดถึงสิ่งใด ก็ไม่ถึงการนับเข้ากับสิ่งนั้น

.

ข้าแต่พระผู้มีพระภาค

ข้าพระองค์เข้าใจแล้ว ข้าแต่พระสุคต ข้าพระองค์เข้าใจแล้ว

.

ภิกษุ

ก็ขอเข้าใจเนื้อความแห่งคำที่เรากล่าวอย่างย่อ โดยพิสดารได้อย่างไร

.

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ

ถ้าบุคคลครุ่นคิดถึงรูป ก็ถึงการนับเข้ากับรูปนั้น

ถ้าครุ่นคิดถึงเวทนา ... ถ้าครุ่นคิดถึงสัญญา ... ถ้าครุ่นคิดถึงสังขาร ...

ถ้าครุ่นคิดถึงวิญญาณ ก็ถึงการนับเข้ากับวิญญาณนั้น

ถ้าบุคคลไม่ครุ่นคิดถึงรูป ก็ไม่ถึงการนับเข้ากับรูปนั้น

ถ้าไม่ครุ่นคิดถึงเวทนา ... ถ้าไม่ครุ่นคิดถึงสัญญา ... ถ้าไม่ครุ่นคิดถึงสังขาร ...

ถ้าไม่ครุ่นคิดถึงวิญญาณ ก็ไม่ถึงการนับเข้ากับวิญญาณนั้น

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ

ข้าพระองค์เข้าใจเนื้อความแห่งพระภาษิต

ที่พระผู้มีพระภาคตรัสไว้อย่างย่อ โดยพิสดารได้อย่างไร

ส.ข.(ไทย) ๑๗/๓๕/๔๘

เกิด แก่ เจ็บ ตาย

ภิกษุรูปหนึ่งเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ
นั่ง ณ ที่สมควร

ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอประทานวโรกาส

ขอพระผู้มีพระภาคโปรดแสดงธรรมแก่ข้าพระองค์โดยย่อ

ซึ่งข้าพระองค์ได้ฟังแล้วจะพึงหลีกออกไปอยู่คนเดียว

ไม่ประมาณ มีความเพียร อุทิศกายและใจอยู่เกิด

ภิกษุ บุคคลลุ่มนวลคิดถึงสิ่งใด ก็หมกมุ่นถึงสิ่งนั้น

หมกมุ่นถึงสิ่งใด ก็ถึงการนับเข้ากับสิ่งนั้น

ไม่ลุ่มนวลคิดถึงสิ่งใด ก็ไม่หมกมุ่นถึงสิ่งนั้น

ไม่หมกมุ่นถึงสิ่งใด ก็ไม่ถึงการนับเข้ากับสิ่งนั้น

ข้าแต่พระผู้มีพระภาค

ข้าพระองค์เข้าใจแล้ว ข้าแต่พระสุคต ข้าพระองค์เข้าใจแล้ว

ต.ข.(ไทย) ๑๗/๓๖/๕๐

เกิด แก่ เจ็บ ตาย

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ภิกษุทั้งหลาย รูปไม่เที่ยง สิ่งใดไม่เที่ยง

สิ่งนั้นเป็นทุกข์ สิ่งใดเป็นทุกข์ สิ่งนั้นเป็นอนัตตา

สิ่งใดเป็นอนัตตา

สิ่งนั้นขอทั้งหลายพึงเห็น

ด้วยปัญญาอันชอบตามความเป็นจริงอย่างนี้ว่า

นั่นไม่ใช่ของเรา เราไม่เป็นนั่น นั่นไม่ใช่อัตตาของเรา ฯลฯ

ภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกผู้ได้สดับเห็นอยู่อย่างนี้

ย่อมเบื่อหน่ายแม้ในรูป ... แม้ในเวทนา ... แม้ในสัญญา ... แม้ในสังขาร

ย่อมเบื่อหน่ายแม้ในวิญญาณ

เมื่อเบื่อหน่ายย่อมคลายกำหนัด

เพราะคลายกำหนัดจิตย่อมหลุดพ้น เมื่อจิตหลุดพ้นแล้ว

ก็รู้ว่า หลุดพ้นแล้ว รู้ชัดว่า ชาติสิ้นแล้ว

อยู่จบพรหมจรรย์แล้ว ทำกิจที่ควรทำเสร็จแล้ว ไม่มีกิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้อีก

ต่อไป

ภิกษุทั้งหลาย

พระอรหันต์ทั้งหลายเป็นผู้เลิศ ประเสริฐที่สุดใน โลกกว่าสัตว์ในสัตตาวาสและภวคภพ

ส.ช.(ไทย) ๑๓/๓๖/๑๑๕

ภิกษุ

สังฆารทั้งปวงนั้น ล่วงไป ดับไป
แปรผันไปแล้ว ค้ำวยประการดังนี้
สังฆารทั้งหลายไม่เที่ยงอย่างนี้
สังฆารทั้งหลายไม่ยั่งยืนอย่างนี้
สังฆารทั้งหลายไม่น่าเบาใจอย่างนี้
ก็สังฆารทั้งปวงมีลักษณะที่ไม่เที่ยงอย่างนี้
ควรที่เดียวที่จะเบื่อหน่าย
คลายกำหนด พ้นไปจากสังฆารทั้งปวง

ส.ช.(ไทย) ๑๓/๕๓/๑๘๖

เกิด แก่ เจ็บ ตาย

น สุนติ ปุตุตา ตาณาย น ปิตา นปี พนุชวา
อนุตเกนาริปนุนสฺส นตฺติ ญาตีสุ ตาณตา.
ไม่มีบุตรจะช่วยให้
บิดาก็ไม่ได้
พวกพ้องก็ไม่ได้
เมื่อบุคคลถูกความตายครอบงำแล้ว
หมู่ญาติก็ช่วยไม่ได้เลย.

เอตมตฺตวสฺสฺวา ปณฺทิตฺโต สีลสฺสุโต
นิพฺพานคฺมนํ มคฺคํ ชิปปเมว วิโสชฺเช.
บัณฑิตรู้ความจริงข้อนี้แล้ว
สำรวมในศีล
พึงรีบเร่งชำระทางไปพระนิพพานที่เดียว.

อ.ทุก. ๑/๒/๒๗

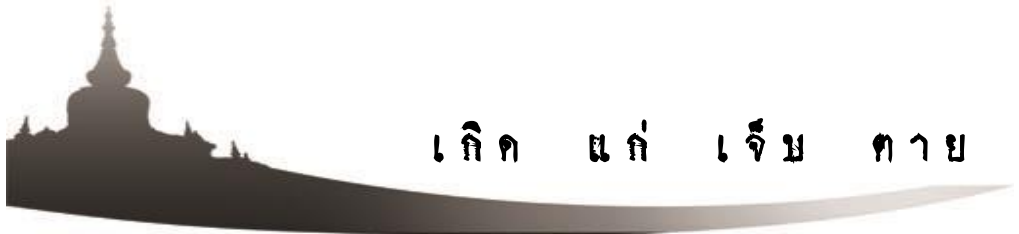

เกิด แก่ เจ็บ ตาย

สุนัขที่เขาผูกไว้ด้วยเชือก
ล่ามไว้ที่หลักหรือเสาที่แข็งแรง
วิ่งวนเวียนหลักหรือเสานั้นเอง แม้ฉันใด
ปุถุชนผู้ไม่ได้สติก็ฉันนั้นเหมือนกัน ไม่ได้เห็นพระอริยะ ...
ไม่ได้รับการแนะนำในธรรมของสัตบุรุษ
พิจารณาเห็นรูป โดยความเป็นอตตะตา ...
พิจารณาเห็นเวทนา โดยความเป็นอตตะตา ... สัญญา ...
พิจารณาเห็นสังขาร โดยความเป็นอตตะตา ...
พิจารณาเห็นวิญญาณ โดยความเป็นอตตะตา
พิจารณาเห็นอตตะตาว่ามีวิญญาณ
พิจารณาเห็นวิญญาณในอตตะตา
หรือพิจารณาเห็นอตตะตาในวิญญาณ
ปุถุชนนั้นเล่นวนเวียนอยู่กับรูป ... เวทนา ... สัญญา ... สังขาร
เล่นวนเวียนอยู่กับวิญญาณ
เมื่อเขาเล่นวนเวียนอยู่กับรูป ... เวทนา ... สัญญา ... สังขาร
เมื่อเล่นวนเวียนอยู่กับวิญญาณ
เรากล่าวว่า ไม่พ้นจากรูป ไม่พ้นจากเวทนา
ไม่พ้นจากสัญญา ไม่พ้นจากสังขาร ไม่พ้นจากวิญญาณ
ไม่พ้นจากชาติ ชรา มรณะ
โสกะ บริเทวะ ทุกซ์ โทมนัส และอุปายาส
และชื่อว่าไม่พ้นจากทุกซ์//ส.ช.(ไทย) ๑๗/๕๕/๑๕๐

เกิด แก่ เจ็บ ตาย

มหาบพิตร

ข้อนี้เป็นอย่างนั้น

มหาบพิตร ข้อนี้เป็นอย่างนั้น

สัตว์ทั้งปวงมีความตายเป็นธรรมดา

มีความตายเป็นที่สุด

ไม่ล่วงพ้นความตายไปได้

มหาบพิตร

ภาชนะดินชนิดใดชนิดหนึ่ง ทั้งคืบและสุก

ภาชนะดินเหล่านั้นทั้งหมด

มีความแตกเป็นธรรมดา มีความแตกเป็นที่สุด

ไม่พ้นความแตกไปได้ แม้ฉนใด

มหาบพิตร

สัตว์ทั้งปวงก็มีความตายเป็นธรรมดา

มีความตายเป็นที่สุด

ไม่ล่วงพ้นความตายไปได้ ฉะนั้นเหมือนกัน

ถ.สคค.๑๕/๑๓๓/๑๖๖

เกิด แก่ เจ็บ ตาย

ราชา

เมื่อมีรูป จึงมีมาร

มีผู้ทำให้ตาย หรือมีผู้ตาย

เพราะฉะนั้น เธอจึงเห็นรูปว่า เป็นมาร

เป็นผู้ทำให้ตาย เป็นผู้ตาย

เป็นโรค เป็นคจหัวผี เป็นคจลูกศร เป็นของลำบาก

เป็นเหตุเกิดแห่งของลำบาก

บุคคลเหล่าใดเห็นรูปนั้นอย่างนี้

บุคคลเหล่านั้นชื่อว่ายอมเห็นชอบ

เมื่อมีเวทนา ฯลฯ เมื่อมีสัญญา ฯลฯ เมื่อมีสังขาร ฯลฯ

เมื่อมีวิญญาณ จึงมีมาร

มีผู้ทำให้ตาย หรือมีผู้ตาย

เพราะฉะนั้น เธอจึงเห็นวิญญาณว่า เป็นมาร

เป็นผู้ทำให้ตาย เป็นผู้ตาย

เป็นโรค เป็นคจหัวผี เป็นคจลูกศร เป็นของลำบาก

เป็นเหตุเกิดแห่งของลำบาก

บุคคลเหล่าใดเห็นวิญญาณนั้นอย่างนี้

บุคคลเหล่านั้นชื่อว่ายอมเห็นชอบ

ส.ช.(ไทย) ๑๗/๑๖๐/๒๕๓

เกิด แก่ เจ็บ ตาย

บุคคลบางคนในโลกนี้เกิดในตระกูลต่ำ
คือ ตระกูลจัณฑาล ตระกูลช่างสาน ตระกูลนายพราน
ตระกูลช่างรถ หรือตระกูลคนเทขยะ เป็นตระกูลยากจน
มีข้าวน้ำและสิ่งของเครื่องใช้น้อย
เป็นไปอย่างผิดเคือง
เป็นแหล่งที่หาของกินและเครื่องนุ่งห่มได้ยาก
และเขามีผิวพรรณหม่นหมอง
ไม่น่าดู ต่ำเตี้ย มีความเจ็บป่วยมาก
ตาบอด เป็นง่อย เป็นคนกระจอก หรือเป็นโรคอัมพาต
มักไม่ได้ข้าว น้ำ ผ้า ยาน ดอกไม้ ของหอม
เครื่องลูบไล้ ที่นอน ที่พัก และเครื่องประทีป
และเขายังประพฤติกายทุจริต วจีทุจริต มโนทุจริต
หลังจากตายแล้วจะไปเกิดในอบาย ทุคติ วินิบาต นรก
บุคคลผู้มีคมาและมีคไป เป็นอย่างนี้แล

อ.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๘๕/๑๒๘

เกิด แก่ เจ็บ ตาย

บุคคลบางคนในโลกนี้เกิดในตระกูลต่ำ
คือ ตระกูลจัณฑาล ตระกูลช่างसान ตระกูลนายพราน
ตระกูลช่างรถ หรือตระกูลคนเทหะ เป็นตระกูลยากจน
มีข้าวน้ำและสิ่งของเครื่องใช้น้อย
เป็นไปอย่างฝืดเคือง
เป็นแหล่งที่หาของกินและเครื่องนุ่งห่มได้ยาก
และเขามีวิพรรณหม่นหมอง
ไม่น่าดู ต่ำเตี้ย มีความเจ็บป่วยมาก
ตาบอด เป็นง่อย เป็นคนกระจอก หรือเป็น โรคอัมพาต
มักไม่ได้ข้าว น้ำ ฝ้าย ยาน ดอกไม้ ของหอม
เครื่องลูบไล้ ที่นอน ที่พัก และเครื่องประทีป
แต่เขาประพฤติกายสุจริต วาจีสุจริต มโนสุจริต
หลังจากตายแล้วจะไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์
บุคคลผู้มีคมาแต่สว่างไปเป็นอย่างนี้แล

อ.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๘๕/๑๓๐

เกิด แก่ เจ็บ ตาย

บุคคลบางคนในโลกนี้เกิดในตระกูลสูง
คือ ตระกูลชัตติยมหาศาล ตระกูลพราหมณมหาศาล
หรือตระกูลคหบดีมหาศาล
เป็นตระกูลมั่งคั่ง มีทรัพย์มาก
มีโภคะมาก มีทองและเงินมาก
มีเครื่องใช้ที่น่าปลื้มใจมากมาย
มีทรัพย์และรัชชาติมากมาย
และเขามีรูปร่าง น่าดู น่าเลื่อมใส มีผิวพรรณผ่องยั่งนั้ก
ได้ข้าว น้ำ ผ้า ยาน คอกไม้ ของหอม เครื่องอุปได้
ที่นอน ที่พิ้ก และเครื่องประทีป
แต่เขาประพตติกายทุจริต วจีทุจริต มโนทุจริต
หลังจากตายแล้วจะไปเกิดในอบาย ทุกติ วินิบาต นรก
บุคคลผู้ส่ว่างมาแต่มีคไปเป็นอย่างนี้แล

อ.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๘๕/๑๓๐

เกิด แก่ เจ็บ ตาย

บุคคลบางคนในโลกนี้เกิดในตระกูลสูง
คือ ตระกูลชัตติยมหาศาล ตระกูลพราหมณมหาศาล
หรือตระกูลคหบดีมหาศาล
เป็นตระกูลมั่งคั่ง มีทรัพย์มาก
มีโภคะมาก มีทองและเงินมาก
มีเครื่องใช้ที่น่าปลื้มใจมากมาย
มีทรัพย์และธัญชาติมากมาย
และเขามีรูปงาม น่าดู น่าเลื่อมใส มีผิวพรรณผ่องยั่งนัย
ได้ข้าว น้ำ ผ้า ยาน คอกไม้ ของหอม เครื่องลูบไล้
ที่นอน ที่พัก และเครื่องประทีป
และเขาก็ประพฤติกายสุจริต วจีสุจริต มโนสุจริต
หลังจากตายแล้วจะไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์
บุคคลผู้สว่างมาและสว่างไปเป็นอย่างนี้แล

อ.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๘๕/๑๓๐

เกิด แก่ เจ็บ ตาย

ข้าวเปลือก ทรัพย์ เงินทอง
สิ่งของที่หวงแหนอย่างใดอย่างหนึ่ง
หรือทาส กรรมกร คนรับใช้
และผู้อาศัยที่มีอยู่
ทั้งหมดนั้นเขานำไปไม่ได้
จำต้องละทิ้งไว้ทั้งหมด
อนึ่ง บุคคลทำกรรมใด
ทางกาย ทางวาจา หรือทางใจ
กรรมนั้นแลเป็นสมบัติของเขา
อนึ่งกรรมนั้นย่อมติดตามเขาไป
จุจงเงาติดตามตัวไป ฉะนั้น
เพราะฉะนั้น บุคคลควรทำกรรมดี
สะสมไว้เป็นสมบัติใน โลกหน้า
เพราะบุญเป็นที่พึ่งของสัตว์ทั้งหลาย ใน โลกหน้า

ส.สคา. (ไทย) ๑๕/๑๓๑/๑๖๐.

เกิด แก่ เจ็บ ตาย

ถ้าบุคคลรู้ว่ารักตน
ก็ไม่พึงชกหน้าตน ไปในทางชั่ว
เพราะความสุขนั้นบุคคลผู้มักทำชั่วจะไม่ได้โดยง่าย
เมื่อบุคคลถูกความตายครอบงำ
ก็ต้องละทิ้งภพมนุษย์ไป
ก็อะไรเล่าเป็นสมบัติของเขา
และเขาจะนำอะไรไปได้
อนึ่ง อะไรเล่าจะติดตามเขาไป
คัจเงาติดตามตัวไป ฉะนั้น
สัตว์ผู้จะต้องตายใน โลกนี้
ทำกรรมอันใด คือบุญและบาปทั้ง ๒ ประการ
บุญและบาปนั้นแลเป็นสมบัติของเขา
ทั้งเขาจะนำเอาบุญและบาปนั้นไปได้
อนึ่ง บุญและบาปนั้นย่อมติดตามเขาไป
คัจเงาติดตามตัวไป ฉะนั้น
เพราะฉะนั้น บุคคลควรทำกรรมดี
สะสมไว้เป็นสมบัติใน โลกหน้า
เพราะบุญเป็นที่พึงของสัตว์ทั้งหลายใน โลกหน้า
ส.สคท.(ไทย) ๑๕/๑๑๕/๑๓๓

เกิด แก่ เจ็บ ตาย

มหาบพิตร
ข้อนี้เป็นอย่างนั้น
มหาบพิตร ข้อนี้เป็นอย่างนั้น
ก็เมื่อชราและมรณะครอบงำอยู่
อะไรเล่าจะเป็นกิจที่พระองค์ควรกระทำ
นอกจากปฏิบัติธรรมให้เสมอต้นเสมอปลาย
สร้างบุญกุศลเอาไว้

ส.ศคท.(ไทย) ๑๕/๔๑๔/๑๓๓

เกิด แก่ เจ็บ ตาย

สัตว์ทั้งปวงจักตาย
เพราะชีวิตมีความตายเป็นที่สุด
สัตว์ทั้งหลายจักไปตามกรรม
เข้าถึงผลบุญและบาป
คือผู้ทำบาปจักไปนรก
ส่วนผู้ทำบุญจักไปสวรรค์
เพราะฉะนั้น บุคคลควรทำกรรมดี
สะสมไว้เป็นสมบัติในโลกหน้า
เพราะบุญเป็นที่พึ่งของสัตว์ทั้งหลายในโลกหน้า

ถ.สค. (ไทย) ๑๕/๑๓๓/๑๖๖.

เกิด แก่ เจ็บ ตาย

คหบดี การที่บุคคลเจริญอนิจจัญญาชั่วฉับนิ้วมือเดียว
 มีผลมากกว่าการที่เวลามพราหมณ์ได้ให้ทานเป็นมหาทาน
 มากกว่าการที่บุคคลเชื่อเชิญบุคคลผู้ถึงพร้อมด้วยทิวฐิให้บริโภค
 มากกว่าการที่บุคคลเชื่อเชิญบุคคลผู้ถึงพร้อมด้วยทิวฐิตั้งร้อยให้บริโภค
 มากกว่าการที่บุคคลเชื่อเชิญบุคคลผู้เป็นสกทาคามีผู้เดียวให้บริโภค
 มากกว่าการที่บุคคลเชื่อเชิญบุคคลผู้เป็นสกทาคามีตั้งร้อยให้บริโภค
 มากกว่าการที่บุคคลเชื่อเชิญบุคคลผู้เป็นอนาคามีผู้เดียวให้บริโภค
 มากกว่าการที่บุคคลเชื่อเชิญบุคคลผู้เป็นอนาคามีตั้งร้อยให้บริโภค
 มากกว่าการที่บุคคลเชื่อเชิญบุคคลผู้เป็นอรหันต์ผู้เดียวให้บริโภค
 มากกว่าการที่บุคคลเชื่อเชิญบุคคลผู้เป็นอรหันต์ตั้งร้อยให้บริโภค
 มากกว่าการที่บุคคลเชื่อเชิญตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าให้บริโภค
 มากกว่าการที่บุคคลเชื่อเชิญภิกษุสงฆ์ มีพระพุทธเจ้าเป็นประธานให้บริโภค
 มากกว่าการที่บุคคลสร้างวิหารอุทิศถวายสงฆ์ผู้มาจากทิศทั้ง ๔
 มากกว่าการที่บุคคลมีจิตเลื่อมใสถึงพระพุทธเจ้า พระธรรม และพระสงฆ์เป็นสรณะ
 มากกว่าการที่บุคคลมีจิตเลื่อมใสสมาทานสิกขาบท
 คือ การงดเว้นจากการฆ่าสัตว์ ๗๒
 การงดเว้นจากการเสพของมีนเมาคือสุราและเมรัยอันเป็นเหตุแห่งความประมาท
 และมากกว่าการที่บุคคลเจริญเมตตาคิจตอย่างน้อยชั่วสักคณิกนั้น
 อ.นวก. (ไทย) ๒๓/๒๐/๔๗๔

เกิด แก่ เจ็บ ตาย

เมื่อเทพบุตรจะจุติจากเทวโลก เพราะสิ้นอายุ
เทวดาผู้พลอยยินดี ย่อมเปล่งเสียงอวยพร ๓ ประการ คือ
ท่านผู้เจริญ ท่านจากเทวโลกนี้ไปแล้ว
ขอให้ไปเกิดในภูมิที่ดี คืออยู่ร่วมกับมนุษย์เกิด
ท่านเกิดเป็นมนุษย์แล้ว
ขอให้ได้มีศรัทธาอย่างสูงยิ่งในพระสัทธรรมเกิด
ศรัทธาของท่านนั้นขอให้ตั้งมั่น มีเหตุเกิด
หยั่งลง มั่นคงในสัทธรรมที่ตถาคตประกาศไว้ดีแล้ว
ใคร ๆ ทำให้คลอนแคลนไม่ได้ตลอดชีวิตเกิด
ท่านจงละกายทุจริต วจีทุจริต มโนทุจริตได้ทั้งหมด
รวมทั้งกรรมชั่วที่ประกอบด้วยโทษอื่น ๆ
จงทำความดีทางกาย วาจาให้มาก
และทำความดีทางใจที่ประมาณมิได้ ปราศจากอุปธิ
นอกจากนั้น ท่านจงทำบุญที่ทำให้เกิดสมบัตินั้นให้มาก
ด้วยการให้ทาน ชักชวนผู้อื่นให้ดำรงอยู่ในสัทธรรม
เมื่อเทวดารู้แน่ว่า เทพบุตรกำลังจะจุติ
ย่อมพลอยยินดีด้วยการอนุเคราะห์หกล่าวชนดังนี้ว่า
ท่านเทพบุตร ท่านจงหวนกลับมาเกิดในเทวโลกนี้บ่อย ๆ เกิด
ขุ.อิติ. (ไทย) ๒๕/๘๓/๔๔๘

เกิด แก่ เจ็บ ตาย

[บุพกรรมของชน ๕๕ คนมีสกุลบุตรเป็นต้น]^{๑๕}

ภิกษุทั้งหลายทูลถามว่า "ชน ๕๕ คน มีสกุลบุตรเป็นประมุขทำกรรมอะไรไว้ ? พระเจ้าข้า."

พระศาสดา ตรัสว่า "ชน ๕๕ คน ประรณนาพระอรหันต์ในสำนักพระพุทธเจ้าพระองค์หนึ่ง ทำกรรมที่เป็นบุญไว้มากแล้วภายหลัง เมื่อพระพุทธเจ้ายังไม่อุบัติขึ้น, เป็นสหายกัน ทำบุญร่วมกัน เทียวจัดแจงศพลงไว้ที่ฝัง. วันหนึ่ง พวกเขาพบหญิงตายทั้งกลมตกลงว่า "จักเฒ่า" จึงนำไปป่าช้า. ในชนเหล่านั้นพักไว้ในป่าช้า ๕ คน ค้ำยสั่งว่า "พวกท่านจงเฒ่า" ที่เหลือเข้าไปบ้าน. นายยสเอาหลาวางศพนั้น พลิกกลับไปกลับมาเฒ่าอยู่ ได้ข้อสุกสัญญาแล้ว. เขาแสดงแก่สหาย ๔ คนมั่นอกนี้ว่า "ท่านผู้เจริญพวกท่านจงคูดศพนี้มีหนังลอกแล้วในที่นั้น ๆ คุจรูปโคค่าง ไม่สะอาด เหมือนน้ำเกลือค." ทั้ง ๔ คนนั้นก็ได้อสุกสัญญาในศพนั่น. เขา ๕ คนไปบ้านบอกแก่สหายที่เหลือ.

ส่วนนายยสไปเรือนแล้วได้บอกแก่มารคาบิดาและภรรยา. คนทั้งหมดนั้นก็เจริญอสุกสัญญาแล้ว นี่เป็นบุพกรรมของชน ๕๕ คนมีสกุลบุตรเป็นประมุขนั้น.

^{๑๕} ธรรมบทแปล ภาค ๑/๑๓๓.//พรรณนาอนิสงส์ของการเผาศพ บุพกรรมของพระยสและสหาย ๕๕ คน

ว่าด้วยเทวทูต^{๑๖}

ภิกษุทั้งหลาย เทวทูต ๓ จำพวกนี้

เทวทูต ๓ จำพวกไหนบ้าง คือ

๑. บุคคลบางคนในโลกนี้ประพฤติกายทุจริต (ความประพฤติชั่วด้วยกาย) วจีทุจริต (ความประพฤติชั่วด้วยวาจา) และมโนทุจริต(ความประพฤติชั่วด้วยใจ) หลังจากตายแล้วจะไปเกิดในอบาย ทุกคติ วินิบาต นรก นายนิรยบาลจับแขนเขาไปแสดงต่อพญายมว่า “ขอเคชะ คนผู้นี้ไม่เกื้อกูลมารดา ไม่เกื้อกูลบิดา ไม่เกื้อกูลสมณะ ไม่เกื้อกูลพร้าหมณ์ และไม่อ่อนน้อมต่อผู้ใหญ่ในสกุล ขอพระองค์จงลงโทษแก่คนผู้นี้เถิด”

ภิกษุทั้งหลาย พญายมสอบสวนซักไซ้ไล่เสียงเขาถึงเทวทูตที่ ๑ ว่า “เจ้าไม่เคยเห็นเทวทูตที่ ๑ ปรากฏในหมู่มนุษย์บ้างหรือ”

เขาตอบว่า “ไม่เคยเห็น พระเจ้าข้า”

พญายมถามเขาว่า “ในหมู่มนุษย์ สตรีหรือบุรุษมีอายุ ๘๐ ปี... ๙๐ ปี...หรือ ๑๐๐ ปี.. เป็นคนชรา มีซี่โครงคด หลังโก่ง หลังค่อม ถือไม้เท้า เดินงก ๆ เงิน ๆ แก้ว ๆ กิ่ง ๆ หมคความเป็นหนุ่มสาว พันหัก ผมหงอก ศีรษะล้าน หน้างเหี่ยวตัวตกกระ เจ้าไม่เคยเห็นบ้างหรือ”

เขาตอบว่า “เคยเห็น พระเจ้าข้า”

---

^{๑๖} อ.ทุก.(ไทย) ๒๐/๓๖/๑๙๑.

เกิด แก่ เจ็บ ตาย

พญายมถามเขาว่า "เจ้านั้นเป็นผู้รู้เตียงสา เป็นผู้ใหญ่ ไม่ได้คิดอย่างนี้เลย หรือ ว่า ถึงตัวเราก็มีความแก่เป็นธรรมดา ไม่ล่วงพ้นความแก่ไปได้ เอาเถอะเราจะทำความดี ทางกาย วาจา และใจ"

เขาตอบว่า "ไม่เคยคิด เพราะมัวประมาทอยู่ พระเจ้าข้า"

พญายมถามเขาว่า "เจ้าไม่ได้ทำความดีทางกาย วาจา และใจ เพราะมัว ประมาทอยู่ เอาเถอะ เขาจะลงโทษเจ้าตามฐานะที่ประมาท ก็บาปกรรมนั้นนั้น บิดามารดา พี่ชายน้องชาย พี่หญิงน้องหญิง มิตรอำมาตย์ ญาติสาโลหิต เทวดาสมณพราหมณ์ไม่ได้ ทำให้เลย เจ้าทำเองแท้ๆ เจ้านั้นเองต้องรับผลของบาปกรรมนั้น"

๒ พญายมครั้นสอบสวนซักไซ้ไล่เสียงเขาถึงเทวทูตที่ ๑ แล้วจึงสอบสวนซักไซ้ไล่เสียงถึงเทวทูตที่ ๒ ว่า "เจ้าไม่เคยเห็นเทวทูตที่ ๒ ปรากฏในหมู่มนุษย์บ้างหรือ"

เขาตอบว่า "ไม่เคยเห็น พระเจ้าข้า"

พญายมถามเขาว่า "ในหมู่มนุษย์ สตรีหรือบุรุษป่วย ประสพทุกข์ เป็นไข้หนักนอน จมอยู่ในมูตรและกรีธของตน ผู้อื่นต้องช่วยพยุงให้ลุกขึ้นช่วยป้อนอาหาร เจ้าไม่เคยเห็น บ้างหรือ"

พญายมถามเขาว่า "เจ้านั้นเป็นผู้รู้เตียงสา เป็นผู้ใหญ่ ไม่เคยคิดบ้างหรือว่า ถึง ตัวเราก็ต้องป่วยไข้เป็นธรรมดา ไม่ล่วงพ้นความป่วยไข้ไปได้ เอาเถอะ เราจะทำความ ดีทางกาย วาจา และใจ"

เขาตอบว่า "ไม่เคยคิด เพราะมัวประมาทอยู่ พระเจ้าข้า"

พญายมถามเขาว่า "เจ้าไม่ได้ทำความดีทางกาย วาจา และใจ เพราะมัว ประมาทอยู่ เอาเถอะ เขาจะลงโทษเจ้าตามฐานะที่ประมาท ก็บาปกรรมนั้นบิดามารดา

เกิด แก่ เจ็บ ตาย

พี่ชายน้องชาย พี่หญิงน้องหญิง มิตรอำมาตย์ ญาติสาโลหิต เทวคา สมณพราหมณ์ไม่ได้ทำให้เลย เจ้าทำอะไรๆ เจ้านั่นเองต้องรับผลของบาปกรรมนั้น”

๓. พญายมครั้นสอบสวนซักไซ้ไล่เลียงเขาถึงเทวทูตที่ ๒ แล้วจึงสอบสวนซักไซ้ไล่เลียงถึงเทวทูตที่ ๓ ว่า “เจ้าไม่เคยเห็นเทวทูตที่ ๓ ที่ปรากฏในหมู่มนุษย์บ้างหรือ”

เขาตอบว่า “ไม่เคยเห็น พระเจ้าข้า”

พญายมถามเขาว่า “ในหมู่มนุษย์ สตรีหรือบุรุษที่ตายได้ ๑ วัน ๒ วัน หรือ ๓ วัน พองขึ้น เป็นสีเขียว มีน้ำเหลืองแตกช้ำน เจ้าไม่เคยเห็นบ้างหรือ”

เขาตอบว่า “เคยเห็น พระเจ้าข้า”

พญายมถามเขาว่า “เจ้าเป็นผู้รู้เคียงสา เป็นผู้ใหญ่ ไม่เคยคิดบ้างหรือว่าถึงตัวเราก็มีความตายเป็นธรรมดา ไม่ล่วงพ้นความตายไปได้ เอาเถอะ เราจะทำความดีทางกาย วาจา และใจ”

เขาตอบว่า “ไม่เคยคิด เพราะมีวประมาทอยู่ พระเจ้าข้า”

พญายมถามเขาว่า “เจ้าไม่ได้ทำความดีทางกาย วาจา และใจ เพราะมีวประมาทอยู่ เอาเถอะ เขาจะลงโทษเจ้าตามฐานะที่ประมาท ก็บาปกรรมนั้นบิคา มารดา พี่ชายน้องชาย พี่หญิงน้องหญิง มิตรอำมาตย์ ญาติสาโลหิต เทวคา สมณพราหมณ์ไม่ได้ทำให้เลย เจ้าทำอะไรๆ เจ้านั่นเองต้องรับผลของบาปกรรมนั้น”

นายนิรยบาลจึงทำกรรมกรรม ชื่อเครื่องพันธนาการ ๕ อย่าง คือ ตอกตะปูเหล็กแดง ที่มีมือ ๒ ข้าง ที่เท้า ๒ ข้าง และที่กลางอก เขาเสวยทุกขเวทนาคล้ายอย่างหนักแต่ครั้น ณ ที่นั้น แต่ยังไม่ตายทราบเท่าที่บาปกรรมยังไม่สิ้นไป นายนิรยบาลดูคลากเขา

เกิด แก่ เจ็บ ตาย

ไป เอาชวานตาก เขาเสวยทุกขเวทนาคล้ายอย่างหนักเผ็ดร้อน ณ ที่นั้น แต่ยังไม่ตาย
ตราบเท่าที่บาปกรรมยังไม่สิ้นไป นายนิรยบาลจับเขา เอาเท้าขึ้น เอาศีรษะลง เขามีค
เดือน ฯลฯ จับเขาเทียมรถแล่นกลับไปกลับมาบนพื้นอันร้อนลุกเป็นเปลว โชติช่วง ฯลฯ
บังคับเขาขึ้นลงภูเขาด่านเพลิงลุกใหญ่ ที่ไฟลุกโชน ฯลฯ จับเขาเอาเท้าขึ้น เอาศีรษะลง
ทุ่มลงในโลหภูมิอันร้อนแดงลุกเป็นแสงไฟ เขาถูกต้มเดือดจนตัวพองในโลหภูมินั้น
บางครั้งลอยขึ้น บางครั้งจมลง บางครั้งลอยขวาง เขาเสวยทุกขเวทนาคล้ายอย่างหนัก
เผ็ดร้อนอยู่ในโลหภูมิอันร้อนแดงนั้น แต่ยังไม่ตายตราบเท่าที่บาปกรรมยังไม่สิ้นไป
นายนิรยบาลจึงทุ่มเขาลงในมหานรก

กัมมทานรานั้น

มี ๔ มุม ๔ ประตู แบ่งออกเป็นสาม

มีกำแพงเหล็กล้อมรอบ ครอบด้วยฝาเหล็ก

มีพื้นเป็นเหล็กลุก โชน โชติช่วง

แผ่ไปไกลค่านละ ๑๐๐ โยชน์ตั้งอยู่ทุกเมื่อ

เทวทูตสวรรค์ที่ ๖ จบ

เกิด แก่ เจ็บ ตาย

ปฐมมหานามสูตร

ว่าด้วยเจ้าศากยะพระนามว่ามหานามะสูตรที่ ๑

ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ นิโครธาราม เขตกรุงกบิลพัสดุ์ แคว้นสักกะ ครั้นนั้น เจ้าศากยะพระนามว่ามหานามะเสด็จเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค ถึงที่ประทับ ถวายอภิวาทแล้ว ประทับนั่ง ณ ที่สมควร ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาค ดังนี้ว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ กรุงกบิลพัสดุ์นี้มั่งคั่ง อุดมสมบูรณ์ มีประชากรมาก มีถนนคับแคบ หม่อมฉันนั่งใกล้พระผู้มีพระภาคหรือภิกษุทั้งหลายผู้เป็นที่เจริญใจ เวลาเย็น เข้าไปยังกรุงกบิลพัสดุ์ พบเห็นช้างบ้าง ม้าบ้าง รถบ้าง เกวียนบ้าง ผู้คนบ้าง ที่พลุกพล่านขวักไขว่ สมัยนั้น หม่อมฉันลืมนสติปรารภพระผู้มีพระภาค พระธรรม และพระสงฆ์ หม่อมฉันคิดว่า หากเราถึงแก่กรรมในเวลานี้ คติของเราจะเป็นอย่างไร อภิสัมปรายภจะเป็นอย่างไร

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า อย่าทรงกลัวเลย มหาบพิตร อย่าทรงกลัวเลย มหาบพิตร การสรวรรคของพระองค์จักไม่เลวทราม กาลกิริยาก็จักไม่เลวทราม

มหาบพิตร จิตของผู้ใดผู้หนึ่งที่ได้เจริญด้วยศรัทธา ที่ได้เจริญด้วยศีล ที่ได้เจริญด้วยสุตะ ที่ได้เจริญด้วยจาคะ และได้เจริญด้วยปัญญามาเป็นเวลานาน กายนี้ของผู้นั้นคумกันเป็นรูปร่างที่ประกอบขึ้นจากมหาภูตรูป ๔ เกิดจากมารคาบิคา เจริญวัยเพราะข้าวสุกและขนมกุมมาส ไม่เพียงแต่ ต้องอบ ต้องนวดเพ้น มีอันแตกกระจัดกระจายไปเป็นขรรคมคา กาบ้าง แร้งบ้าง นกตะกุ่มบ้าง สุนัขบ้านบ้าง สุนัขจิ้งจอกบ้าง สัตว์หลายชนิดบ้าง ย่อมกักกินกายนี้ ส่วนจิตของผู้นั้นที่ได้เจริญด้วยศรัทธา ฯลฯ และได้เจริญด้วยปัญญามาเป็นเวลานาน ย่อมสูงขึ้นไปจนถึงบรรลุดุคฺฉวิเศษ

เกิด แก่ เจ็บ ตาย

มหาบพิตร บรูษคาลงในห้วงน้ำลึกแล้วทุบหม้อเนยใสหรือหม้อน้ำมัน ก้อนกรวดหรือกระเบื้องหม้อนั้นพังจมลง ส่วนเนยใสหรือน้ำมันในหม้อนั้นพังลอยขึ้นเหนือน้ำ แม้นฉันใด จิตของผู้ใดผู้หนึ่งที่ได้เจริญด้วยศรัทธา ฯลฯ และที่ได้เจริญด้วยปัญญามาเป็นเวลานาน กายนี้ของผู้นั้นคุ่มกันเป็นรูปร่างที่ประกอบขึ้น

จากมหาภูตรูป ๔ เกิดจากมารดาบิดา เจริญวัยเพราะข้าวสุกและขนมกุมมาส ไม่เที่ยงแท้ ต้องอบ ต้องนวดเพ้น มีอันแตกกระจัดกระจายไปเป็นธรรมดา กาบ้าง แร้งบ้าง นกตะกรุมบ้าง สุนัขบ้านบ้าง สุนัขจิ้งจอกบ้าง สัตว์หลายชนิดบ้าง ย่อมกัดกินกายนี้ ส่วนจิตของผู้นั้นที่ได้เจริญด้วยศรัทธา ฯลฯ และที่ได้เจริญด้วยปัญญามาเป็นเวลานาน ย่อมสูงขึ้น ไปจนถึงบรรลुकุณวิเศษ แต่จิตของพระองค์ที่ได้เจริญด้วยศรัทธา ฯลฯ และที่ได้เจริญด้วยปัญญามาเป็นเวลานานก็ฉันนั้นเหมือนกัน อย่างทรงถวัลย์ มหาบพิตร อย่างทรงถวัลย์ มหาบพิตร การสรวรดชของพระองค์ จักไม่เลวทราม กาลกิริยาก็จักไม่เลวทราม

ปฐมมหานามสูตรที่ ๑ จบ

เกิด แก่ เจ็บ ตาย

คิลานสูตร

ว่าด้วยอุบาสกป่วย

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ นิโครธาราม เขตกรุงกบิลพัสดุ์ แคว้นสักกะ สมัยนั้น ภิกษุจำนวนมากทำจิวรกรรมเพื่อถวายพระผู้มีพระภาค ด้วยหวังว่า พระผู้มีพระภาคทรงมีจิวรสำเร็จแล้ว ล่วงไป ๓ เดือนก็จักเสด็จจาริกไป

เจ้าศากยะพระนามว่ามหานามะได้ทรงทราบข่าวอย่างนั้นเหมือนกัน ลำดับนั้น ท้าวเธอเสด็จเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายอภิวัตแล้วประทับนั่ง ณ ที่สมควร ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ หม่อมฉันได้ทราบข่าวอย่างนี้ว่า ได้ทราบว่า ภิกษุจำนวนมากทำจิวรกรรมเพื่อถวายพระผู้มีพระภาค ด้วยหวังว่า พระผู้มีพระภาคทรงมีจิวรสำเร็จแล้ว ล่วงไป ๓ เดือนก็จักเสด็จจาริกไป

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ หม่อมฉันยังไม่ได้ทราบข่าว ไม่ได้รับเรื่องนี้มาเฉพาะพระพักตร์พระผู้มีพระภาคว่า อุบาสกผู้มีปัญญา ฟังกล่าวสอนอุบาสกผู้มีปัญญา ซึ่งป่วย ได้รับทุกข์ เป็นไข้หนัก

มหาบพิตร อุบาสกผู้มีปัญญาฟังปลอบใจอุบาสกผู้มีปัญญาซึ่งป่วย ได้รับทุกข์ เป็นไข้หนัก ด้วยกรรมเป็นที่ตั้งแห่งความเบาใจ ๔ ประการว่า จงเบาใจเถิดท่านผู้มีอายุ ท่าน

๑. มีความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธรเจ้าว่า แม้เพราะเหตุนี้ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ฯลฯ เป็นศาสดาของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เป็นพระพุทธรเจ้า เป็นพระผู้มีพระภาค

๒. มีความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระธรรม ฯลฯ

๓. มีความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระสงฆ์ ฯลฯ
๔. มีศีลที่พระอริยะชอบใจ ไม่ขาด ฯลฯ เป็นไปเพื่อสมาธิ

มหาบพิตร อุบาสกผู้มีปัญญาครั้นปลอดบใจอุบาสกผู้มีปัญญาซึ่งป่วย ได้รับ ทุกข์ เป็นไข้หนัก ด้วยกรรมเป็นที่ตั้งแห่งความเบาใจ ๔ ประการนี้แล้ว พึงถามว่า ท่านยังมีความห่วงใยมารคาบิดาอยู่หรือ ถ้าเขาตอบว่า ผมยังมีความห่วงใยมารคาบิดาอยู่ อุบาสกนั้นพึงกล่าวว่า ท่านผู้นิรทุกข์ ผู้มีความตายเป็นธรรมดา ถึงแม้ท่านจักทำความห่วงใยมารคาบิดาก็จักตายเหมือนกัน ถึงแม้ท่านจะไม่ทำความห่วงใยมารคาบิดาก็จักตายเหมือนกัน เหมือนกัน เอาเถิด ขอท่านจงละความห่วงใยมารคาบิดาของท่านเสีย

ถ้าเขากล่าวอย่างนี้ว่า ผมละความห่วงใยมารคาบิดาของผมแล้ว อุบาสกนั้น พึงถามเขาว่า ท่านยังมีความห่วงใยบุตรและภริยาอยู่หรือ ถ้าเขาตอบว่า ผมยัง มีความห่วงใยบุตรและภริยาอยู่ อุบาสกนั้นพึงกล่าวกับเขาว่า ท่านผู้นิรทุกข์ ผู้มีความตายเป็นธรรมดา ถึงแม้ท่านจักทำความห่วงใยบุตรและภริยาก็จักตายเหมือนกัน ถึงแม้ท่านจักไม่ทำความห่วงใยบุตรและภริยาก็จักตายเหมือนกัน เอาเถิด ขอท่านจงละความห่วงใยบุตรและภริยาของท่านเสีย

ถ้าเขากล่าวอย่างนี้ว่า ผมละความห่วงใยบุตรและภริยาของผมแล้ว อุบาสก นั้น พึงถามเขาว่า ท่านยังมีความห่วงใยกามคุณ ๕ อันเป็นของมนุษย์อยู่หรือ ถ้า เขาตอบว่า ผมยังมีความห่วงใยกามคุณ ๕ อันเป็นของมนุษย์อยู่ อุบาสกนั้นพึง กล่าวว่า ท่าน กามอันเป็นทิพย์ยิ่งคึกว่าและประณีตกว่ากามอันเป็นของมนุษย์

เอาเถิด ขอท่านจงพรากจิตออกจากกามอันเป็นของมนุษย์แล้ว น้อมจิตไปในหมู่ เทพชั้นจาคุมหาราชเถิด

เกิด แก่ เจ็บ ตาย

ถ้าเขากล่าวอย่างนี้ว่า ผมพรากจิตออกจากกามอันเป็นของมนุษย์แล้ว ผมน้อมจิตไปในหมู่เทพชั้นจาตุมหาราชแล้ว อุบาสกนั้นฟังกล่าวว่า ท่าน หมู่เทพชั้นดาวดึงส์ยังคิดว่าและประณีตกว่าหมู่เทพชั้นจาตุมหาราช เอาเถิด ขอท่านจงพรากจิตออกจากหมู่เทพชั้นจาตุมหาราชแล้ว น้อมจิตไปในหมู่เทพชั้นดาวดึงส์เถิด

ถ้าเขากล่าวอย่างนี้ว่า ผมพรากจิตออกจากหมู่เทพชั้นจาตุมหาราชแล้ว ผมน้อมจิตไปในหมู่เทพชั้นดาวดึงส์แล้ว อุบาสกนั้นฟังกล่าวว่า หมู่เทพชั้นยามายังคิดว่าและประณีตกว่าหมู่เทพชั้นดาวดึงส์ ฯลฯ หมู่เทพชั้นकुสิต ฯลฯ หมู่เทพชั้น นิมมานรดี ฯลฯ หมู่เทพชั้นปริณิมิตวสวัตตี ฯลฯ พรหมโลกยังคิดว่าและประณีตกว่าหมู่เทพชั้นปริณิมิตวสวัตตี เอาเถิด ขอท่านจงพรากจิตออกจากหมู่เทพชั้นปริณิมิตวสวัตตีแล้ว น้อมจิตไปในพรหมโลกเถิด

ถ้าเขากล่าวอย่างนี้ว่า ผมพรากจิตออกจากหมู่เทพชั้นปริณิมิตวสวัตตีแล้ว ผมน้อมจิตไปในพรหมโลกแล้ว อุบาสกนั้นฟังกล่าวว่า ท่าน แม้พรหมโลกก็ไม่เที่ยง ไม่ยั่งยืน นับเนื่องด้วยสักกายะ๑ เอาเถิด ขอท่านจงพรากจิตออกจากพรหมโลกแล้ว นำจิตเข้าไปในสักกายนิโรธ(ความดับกายของตน)เถิด

ถ้าเขากล่าวอย่างนี้ว่า ผมพรากจิตออกจากพรหมโลกแล้ว ผมนำจิตเข้าไปในสักกายนิโรธอยู่แล้ว

มหาบพิตร อุบาสกผู้มีจิตหลุดพ้นอย่างนี้กับภิกษุผู้มีจิตหลุดพ้นจากอาสวะ อาทมภาพไม่กล่าวว่าแตกต่างกันเลย คือ หลุดพ้นด้วยวิมุติเหมือนกัน

คิลานสูตรที่ ๔ จบ

เกิด แก่ เจ็บ ตาย

ภาคผนวก

เกิด แก่ เจ็บ ตาย

ติกมาติกา

๑. กุศลชา ฃมฺมา.

อกุศลชา ฃมฺมา.

อพยยากตา ฃมฺมา.

๒. สุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตา ฃมฺมา.

ทุกฺขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตา ฃมฺมา.

อทุกฺขมสุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตา ฃมฺมา.

๓. วิปากกา ฃมฺมา.

วิปากฃมฺมฃมฺมา.

เนาวิปากนวิปากฃมฺมฃมฺมา.

๔. อุปาทิณฺณปาทานิยา ฃมฺมา.

อนฺุปาทิณฺณปาทานิยา ฃมฺมา.

อนฺุปาทิณฺณอนฺุปาทานิยา ฃมฺมา.

๕. สํกัถิฏฺฐสํกัถิสิกา ฃมฺมา.

อสํกัถิฏฺฐสํกัถิสิกา ฃมฺมา.

อสํกัถิฏฺฐอสํกัถิสิกา ฃมฺมา.

๖. สฺวิตกุกสฺวิจรรวา ฃมฺมา.

อวิตกุกวิจรรมตฺตา ฃมฺมา.

อวิตกุกอวิจรรวา ฃมฺมา.

๗. ปิติสหคตา ฃมฺมา.

เกิด แก่ เจ็บ ตาย

สุขสหัสคตา ฐมฺมา.

อุเปกขาสหคตา ฐมฺมา.

๘. ทสฺสเนน ปหาคพฺพา ฐมฺมา.

ภาวนาย ปหาคพฺพา ฐมฺมา.

เนว ทสฺสเนน น ภาวนาย ปหาคพฺพา ฐมฺมา.

๙. ทสฺสเนน ปหาคพฺพเหตุกา ฐมฺมา.

ภาวนาย ปหาคพฺพเหตุกา ฐมฺมา.

เนว ทสฺสเนน น ภาวนาย ปหาคพฺพเหตุกา ฐมฺมา.

๑๐. อัจยคามิโน ฐมฺมา.

อปัจยคามิโน ฐมฺมา.

เนวอัจยคามินาปัจยคามิโน ฐมฺมา.

๑๑. เสกฺขา ฐมฺมา.

อเสกฺขา ฐมฺมา.

เนวเสกฺขนาเสกฺขา ฐมฺมา.

๑๒. ปริตฺตา ฐมฺมา.

มหคฺคตา ฐมฺมา.

อปปฺมานา ฐมฺมา.

๑๓. ปริตฺตารมฺมณา ฐมฺมา.

มหคฺคตารมฺมณา ฐมฺมา.

เกี ก ใ ถ่ เจ็ ม ทาย

๒๐. อชฎตฤตา ฐมมา.

พหิทุธา ฐมมา.

อชฎตฤตพหิทุธา ฐมมา.

๒๑. อชฎตฤตารมมณา ฐมมา.

พหิทุธารมมณา ฐมมา.

อชฎตฤตพหิทุธารมมณา ฐมมา.

๒๒. สนิทสุสนสปรฎฐา ฐมมา.

อนิทสุสนสปรฎฐา ฐมมา.

อนิทสุสนอปรฎฐา ฐมมา.

เกิด แก่ เจ็บ ตาย

แปล

- [๑] สภาวธรรมที่เป็นกุศล
สภาวธรรมที่เป็นอกุศล
สภาวธรรมที่เป็นอัพยาगत
- [๒] สภาวธรรมที่สัมปยุตด้วยสุขเวทนา
สภาวธรรมที่สัมปยุตด้วยทุกขเวทนา
สภาวธรรมที่สัมปยุตด้วยอทุกขมสุขเวทนา
- [๓] สภาวธรรมที่เป็นวิบาก
สภาวธรรมที่เป็นเหตุให้เกิดวิบาก
สภาวธรรมที่ไม่เป็นวิบากและไม่เป็นเหตุให้เกิดวิบาก
- [๔] สภาวธรรมที่กรรมอันประกอบด้วยตัณหาทิฐฐียึดถือและเป็นอารมณ์ของอุปาทาน
สภาวธรรมที่กรรมอันประกอบด้วยตัณหาและทิฐฐิไม่ยึดถือแต่เป็นอารมณ์ของอุปาทาน
สภาวธรรมที่กรรมอันประกอบด้วยตัณหาทิฐฐิไม่ยึดถือและไม่เป็นอารมณ์ของอุปาทาน
- [๕] สภาวธรรมที่กิเลสทำให้เศร้าหมองและเป็นอารมณ์ของกิเลส
สภาวธรรมที่กิเลสไม่ทำให้เศร้าหมองแต่เป็นอารมณ์ของกิเลส
สภาวธรรมที่กิเลสไม่ทำให้เศร้าหมองและไม่เป็นอารมณ์ของกิเลส
- [๖] สภาวธรรมที่มีทั้งวิตกและวิจารณ์
สภาวธรรมที่ไม่มีวิตกมีเพียงวิจารณ์
สภาวธรรมที่ไม่มีทั้งวิตกและวิจารณ์
- [๗] สภาวธรรมที่สหคตด้วยปีติ

- สภาวะธรรมที่มีอุปมาณะ (โลกุตตระ) เป็นอารมณ์
- [๑๔] สภาวะธรรมชั้นต่ำ
สภาวะธรรมชั้นกลาง
สภาวะธรรมชั้นประณีต
- [๑๕] สภาวะธรรมที่มีสภาวะผิดและให้ผลแน่นอน
สภาวะธรรมที่มีสภาวะชอบและให้ผลแน่นอน
สภาวะธรรมที่ไม่แน่นอน โดยอาการทั้งสองนั้น
- [๑๖] สภาวะธรรมที่มีมรรคเป็นอารมณ์
สภาวะธรรมที่มีมรรคเป็นเหตุ
สภาวะธรรมที่มีมรรคเป็นอธิปัตติ
- [๑๗] สภาวะธรรมที่เกิดขึ้น
สภาวะธรรมที่ยังไม่เกิดขึ้น
สภาวะธรรมที่จักเกิดขึ้นแน่นอน
- [๑๘] สภาวะธรรมที่เป็นอดีต
สภาวะธรรมที่เป็นอนาคต
สภาวะธรรมที่เป็นปัจจุบัน
- [๑๙] สภาวะธรรมที่มีอดีตธรรมเป็นอารมณ์
สภาวะธรรมที่มีอนาคตธรรมเป็นอารมณ์
สภาวะธรรมที่มีปัจจุบันธรรมเป็นอารมณ์

- [๒๐] สภาวะธรรมที่เป็นภายในตน
สภาวะธรรมที่เป็นภายนอกตน
สภาวะธรรมที่เป็นภายในตนและภายนอกตน
- [๒๑] สภาวะธรรมที่มีธรรมภายในตนเป็นอารมณ์
สภาวะธรรมที่มีธรรมภายนอกตนเป็นอารมณ์
สภาวะธรรมที่มีธรรมภายในตนและภายนอกตนเป็นอารมณ์
- [๒๒] สภาวะธรรมที่เห็นได้และกระทบได้
สภาวะธรรมที่เห็นไม่ได้แต่กระทบได้
สภาวะธรรมที่เห็นไม่ได้และกระทบไม่ได้

เกิด แก่ เจ็บ ตาย

พระอภิธรรม ๗ คัมภีร์

พระสังคีตี

กุสลตา ฐมฺมา, อกุสลตา ฐมฺมา อพฺยากตา ฐมฺมา กตฺเม ฐมฺมา กุสลตา ยสฺมึ
 สมเย กามาวจรํ กุสลํ จิตฺตํ อุปฺปนฺนํ โทติ โสมนสฺสสทคตํ ญาณสมฺปยุตฺตํ,
 รูปารมฺมณํ วา สุตฺถารมฺมณํ วา คนฺธารมฺมณํ วา รสธารมฺมณํ วา โฉฏฐฺพพารมฺมณํ
 วา ฐมฺมารมฺมณํ วา ยํ ยํ วา ปนารพฺภ, ตสฺมึ สมเย ผสฺโส โทติ, อวิกฺเขโป
 โทติ, เย วา ปน ตสฺมึ สมเย, อณฺเฎปิ อตฺถิ ปฏฺิจฺจ สมฺบุปฺปนฺนา, อรูปิโนฐมฺมา,
 อิม ฐมฺมา กุสลตา.

แปล

ธรรมทั้งหลายที่เป็นกุศล ธรรมทั้งหลายที่เป็นอกุศล ธรรมทั้งหลายที่เป็น
 อพฺยากต ธรรมเหล่าไหนเป็นกุศล ในสมัยใด กามาวจรกุศลจิตที่สทรรคด้วยโสมนัส
 สมฺปยุคด้วยญาณเกิดขึ้น ปรารภอารมณ์ใดๆ จะเป็นรูปารมณํกัถิ สุตฺถารมณํกัถิ
 คนฺธารมณํกัถิ รสธารมณํกัถิ โฉฏฐฺพพารมณํกัถิ ฐมฺมารมณํกัถิ ในสมัยนั้น ผสฺสะ
 ความพึงช้านย่อมี อีกอย่างหนึ่งในสมัยนั้น ธรรมเหล่าใดแม้อื่น มีอยู่ เป็นธรรมที่ไม่
 มีรูป อาศัยกันและกันเกิดขึ้น ธรรมเหล่านี้เป็นกุศล.

เกิด แก่ เจ็บ ตาย

พระวิภัตต์

ปณฺจกฺขนฺธา รุปกฺขนฺโ, เวทนากฺขนฺโ, สณฺญา กฺขนฺโ, สงฺขารกฺขนฺโ
วิญฺญาณกฺขนฺโ, กตฺโม รุปกฺขนฺโ .? ยงฺกิญฺจิ รุปํ อตีตํ นาคตปฺจฺจุปฺปนฺนํ,
อชฺดตฺตํ วา พหิทฺธา วา, โอปาริกํ วา สุขุมํ วา, ทินํ วา, ปณฺตีตํ วา, ยํ ทูเร วา,
สนฺติเก วา, ตเทกชฺฌํ ภิสณฺญาหิตฺวา, อภิสงฺขิปฺติวา อयํ วุจฺจติ รุปกฺขนฺโ.

แปล

ชั้นที่ ๕ คือ รูปชั้น เวทนาชั้น สัญญาชั้น สังขารชั้น วิญญาณชั้น
บรรดาชั้นทั้งหมด รูปชั้นเป็นอย่างไร รูปร่างใดอย่างหนึ่ง ที่เป็นอดีต อนาคต
ปัจจุบัน ภายในก็ตาม ภายนอกก็ตาม ละเอียดก็ตาม เลวก็ตาม ประณีตก็ตาม อยู่ไกลก็
ตาม อยู่ใกล้ก็ตาม นั่นกล่าวรวมกันเรียกว่ารูปชั้น

เกิด แก่ เจ็บ ตาย

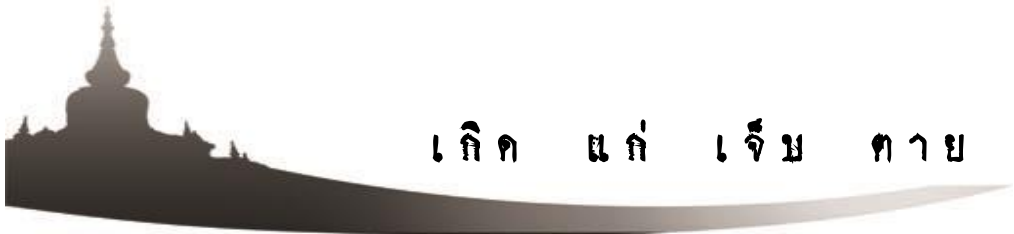
พระธาตุกุกกา

สงฺคโห อสงฺคโห, สงฺคหิเตน อสงฺคหิตํ, อสงฺคหิเตน สงฺคหิตํ, สงฺคหิเตน สงฺคหิตํ, อสงฺคหิเตน อสงฺคหิตํ, สมฺปโยโค วิปฺปโยโค, สมฺปยฺตุเตน วิปฺปยฺตุตํ, วิปฺปยฺตุเตน สมฺปยฺตุตํ, สมฺปยฺตุเตน สมฺปยฺตุตํ, วิปฺปยฺตุเตน วิปฺปยฺตุตํ, สงฺคหิเตน สมฺปยฺตุตํ วิปฺปยฺตุตํ, สมฺปยฺตุเตน สงฺคหิตํ อสงฺคหิตํ, อสงฺคหิเตน สมฺปยฺตุตํ วิปฺปยฺตุตํ, วิปฺปยฺตุเตน สงฺคหิตํ อสงฺคหิตํ.

แปล

สภาวะธรรมที่สงเคราะห์เข้าได้ สภาวะธรรมที่สงเคราะห์เข้าไม่ได้, สภาวะธรรมที่สงเคราะห์เข้าไม่ได้กับสภาวะธรรมที่สงเคราะห์เข้าได้, สภาวะธรรมที่สงเคราะห์เข้าได้กับสภาวะธรรมที่สงเคราะห์เข้าไม่ได้, สภาวะธรรมที่สงเคราะห์เข้าได้กับสภาวะธรรมที่สงเคราะห์เข้าได้, สภาวะธรรมที่สงเคราะห์เข้าไม่ได้กับสภาวะธรรมที่สงเคราะห์เข้าไม่ได้, สภาวะธรรมที่ประกอบเข้าได้ สภาวะธรรม ที่ประกอบเข้าไม่ได้, สภาวะธรรมที่วิปยุตจากสภาวะธรรมที่สัมปยุต, สภาวะธรรมที่สัมปยุตด้วยสภาวะธรรมที่วิปยุต, สภาวะธรรมที่สัมปยุตด้วยสภาวะธรรมที่สัมปยุต, สภาวะธรรมที่วิปยุตจากสภาวะธรรมที่วิปยุต, สภาวะธรรมที่สงเคราะห์เข้าได้สัมปยุต และวิปยุต (จากขันธ อายตนะ และธาตุ), สภาวะธรรมที่สัมปยุตสงเคราะห์เข้าได้ และสงเคราะห์เข้าไม่ได้, สภาวะธรรมที่สงเคราะห์เข้าไม่ได้ สัมปยุตและวิปยุต, สภาวะธรรมที่วิปยุตสงเคราะห์เข้าได้และสงเคราะห์เข้าไม่ได้ฯ

เกิด แก่ เจ็บ ตาย

พระบุคคลบัญญัติ

ณ ปณฺณตฺติโยชนฺรปณฺณตฺติ , อายตณฺปณฺณตฺติ, ธาตุปณฺณตฺติ สจฺจปณฺณตฺติ, อินฺทริยปณฺณตฺติ, ปุคฺคลปณฺณตฺติ, กิตฺตาวตฺตา, ปุคฺคลานํ ปุคฺคฺคลปณฺณตฺติ ? สมยวิมฺตฺโต อสมยวิมฺตฺโต กุปฺปชฺรโม, อกุปฺปชฺรโม, ปริหานชฺรโม, อปริหานชฺรโม, เจตนาภพฺโป, อนุรทฺชนาภพฺโป, ปุณฺณชฺชโน, โคตฺรภู, ภูยฺพรโต, อภยฺพรโต, ภพฺพาคมฺโน, อภพฺพาคมฺโน, นียโต, อนียโต, ปฏฺธิปนฺโนโก, ผลฺลวฺฐิตฺโต, อรฺหา, อรฺหตฺตฺตาย ปฏฺธิปนฺโนนา

แปล

บัญญัติ ๖ คือ ชั้นบัญญัติ อายตนบัญญัติ ธาตุบัญญัติ สัจจบัญญัติ อินทรีย์บัญญัติ บุคคลบัญญัติ บุคคลบัญญัติของบุคคลมีเท่าไร มีการพ้นจากสิ่งที่ควรรู้ การพ้นจากสิ่งที่ไม่ควรรู้ ผู้มีกรรมที่กำเริบได้ ผู้มีกรรมที่กำเริบไม่ได้ ผู้มีกรรมที่เสื่อมได้ ผู้มีกรรมที่เสื่อมไม่ได้ ผู้มีกรรมที่ควรแก่เจตนา ผู้มีกรรมที่ควรแก่การรักษา ผู้ที่เป็นปุณฺณชฺชโน ผู้รู้ตระกูลโคตร ผู้เข้าถึงภย ผู้เข้าถึงอภย ผู้ไม่ถึงสิ่งที่ควร ผู้ไม่ถึงสิ่งที่ไม่ควร ผู้เที่ยง ผู้ไม่เที่ยง ผู้ปฏิบัติ ผู้ตั้งอยู่ในผล ผู้เป็นพระอรหันต์ ผู้ปฏิบัติเพื่อพระอรหันต์.

เกิด แก่ เจ็บ ตาย

พระกถาวัตถุ

ปุคฺคโล อุปลพฺภติ สจฺจิกฺกุสฺสปรมตฺตฺเถนาติ ? อามนฺตา. โย สจฺจิกฺกุสฺส
ปรมตฺตฺเถ โศ โส ปุคฺคโล อุปลพฺภติ สจฺจิกฺกุสฺสปรมตฺตฺเถนาติ ? น เหวํ วตฺตพฺเพ.

อาชานาหิ นิคฺคหํ. หนฺจึ ปุคฺคโล อุปลพฺภติ สจฺจิกฺกุสฺสปรมตฺตฺเถน เตน วต เหว
วตฺตพฺเพ โย สจฺจิกฺกุสฺส ปรมตฺตฺเถ โศ โส ปุคฺคโล อุปลพฺภติ สจฺจิกฺกุสฺสปรมตฺตฺเถนา
ติ. ยํ ตตฺถ วเทสิ วตฺตพฺเพ โข 'ปุคฺคโล อุปลพฺภติ สจฺจิกฺกุสฺสปรมตฺตฺเถน โน จ
วตฺตพฺเพ โย สจฺจิกฺกุสฺส ปรมตฺตฺเถ โศ โส ปุคฺคโล อุปลพฺภติ สจฺจิกฺกุสฺสปรมตฺตฺเถนา
ติ มิจฺฉา.

แปล

สกวาทิถามว่า ท่านหยั่งรู้บุคคล ได้โดยสัจฉิกฺกุสฺสปรมัตถ์ ใช่ไหม

ปรวาทิตอบว่า ใช่ สก. สภาวธรรมโคเป็นสัจฉิกฺกุสฺสะเป็นปรมัตถะ ท่าน
หยั่งรู้บุคคลนั้น ได้โดยสัจฉิกฺกุสฺสปรมัตถ์นั้น ใช่ไหม

ปร. ไม่ควรกล่าวอย่างนั้น สก. ท่านจงรับนิคคหะดังต่อไปนี้

หากท่านหยั่งรู้บุคคล ได้โดยสัจฉิกฺกุสฺสปรมัตถ์ ดังนั้น ท่านจึงควรยอมรับว่า
"สภาวธรรมโคเป็นสัจฉิกฺกุสฺสะเป็นปรมัตถะ ข้าพเจ้าหยั่งรู้บุคคลนั้น ได้โดยสัจฉิกฺกุสฺส
ปรมัตถ์นั้น" ท่านกล่าวคำขัดแย้งใดในตอนต้นนั้นว่า "ข้าพเจ้ายอมรับว่า ข้าพเจ้า
หยั่งรู้บุคคล ได้โดยสัจฉิกฺกุสฺสปรมัตถ์ แต่ไม่ยอมรับว่า สภาวธรรมโคเป็นสัจฉิกฺกุสฺสะ เป็น
ปรมัตถะ ข้าพเจ้าหยั่งรู้บุคคลนั้น ได้โดยสัจฉิกฺกุสฺสปรมัตถ์นั้น" คำนั้นของท่านผิด

เกิด แก่ เจ็บ ตาย

พระยะมะกะ

เย เกจิ กุศลชา ฆมฺมา, สฬฺเพ เต กุศลมุลา ? เย วา ปน กุศลมุลา, สฬฺเพ เต ฆมฺมา กุศลชา. เย เกจิ กุศลชา ฆมฺมา, สฬฺเพ เต กุศลามุเลน เอกมุลา ? เย วา ปน กุศลมุเล เอกมุลา, สฬฺเพ เต ฆมฺมา กุศลชา.

แปล

ธรรมบางเหล่าเป็นกุศล ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดมีกุศลเป็นมูล อีกอย่าง ธรรมเหล่าใดมีกุศลเป็นมูล ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดก็เป็นกุศล ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดมีอันเดียวกับธรรมที่มีกุศลเป็นมูล อีกอย่างหนึ่ง ธรรมเหล่าใดมีมูลอันเดียวกับธรรมที่เป็นกุศล ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดเป็นกุศล.

เกิด แก่ เจ็บ ตาย

พระมหาปัญฐาน

เหตุปัจจัย, อารมมณปัจจัย, อธิปทีปัจจัย, อนนุตรปัจจัย, สมนุตรปัจจัย, สหชาติปัจจัย, อดฺยมณฺญปัจจัย, นิสุตยปัจจัย, อุปนิสุตย-ปัจจัย, ปุเรชาติปัจจัย, ปจฺจชาติปัจจัย, อาเสวนปัจจัย, กมฺมปัจจัย, วิปากปัจจัย, อาหารปัจจัย, อินฺทริยปัจจัย, ฌานปัจจัย, มคฺคปัจจัย, สมฺปยุตฺตปัจจัย, วิบฺุปยุตฺตปัจจัย, อตฺถิปัจจัย, นตฺถิปัจจัย, วิคตปัจจัย, อวิคตปัจจัย.

แปล

ธรรมที่มีเหตุเป็นปัจจัย ธรรมที่มีอารมณ์เป็นปัจจัย ธรรมที่มีอธิปทีเป็นปัจจัย ธรรมที่มีปัจจัยหาที่สุดมิได้ ธรรมที่มีปัจจัยมีที่สุดเสมอกัน ธรรมที่เกิดพร้อมกับปัจจัย ธรรมที่เป็นปัจจัยของกันและกัน ธรรมที่มีนิสัยเป็นปัจจัย ธรรมที่มีธรรมเกิดก่อนเป็นปัจจัย ธรรมที่มีธรรมเกิดภายหลังเป็นปัจจัย ธรรมที่มีการเสพเป็นปัจจัย ธรรมที่มีกรรมเป็นปัจจัย ธรรมที่มีวิปากเป็นปัจจัย ธรรมที่มีอาหารเป็นปัจจัย ธรรมที่มีอินทริย์เป็นปัจจัย ธรรมที่มีฌานเป็นปัจจัย ธรรมที่มีมรรคเป็นปัจจัย ธรรมที่มีการประกอบเป็นปัจจัย ธรรมที่มีการอยู่ไม่ปราศจากเป็นปัจจัย ธรรมที่มีปัจจัย ธรรมที่ไม่มีปัจจัย ธรรมที่มีการอยู่ปราศจากเป็นปัจจัย ธรรมที่ไม่มีการอยู่ปราศจากเป็นปัจจัย.

ติโรกฏสุตฺตํ

๑.	ติโรกฏสุตฺตํ ติโรกฏสุตฺตํ ทวารพาทาสํ ติโรกฏสุตฺตํ	สนธิสังฆาฏเกสุ จ. อาคนตุวาน สกั ฆริ.
๒.	ปทุเต อนนปानมฺหิ น เคสั โกจิ สรติ	ขชชโกชเช อุปลุสิเต. สตุตทานั กมมปจฺจยา.
๓.	เอวํ ทนฺตติ ญาตึนั สุจึ ปณิถั กาลเณ	เย โหนฺตติ อนุกมฺปกา. กบฺปิยั ปานโกชนั.
	อิทํ โว ญาตึนั โหตุ	สุชิตา โหนฺตตุ ญาตโย.
๔.	เต จ ตตุถ สมากนฺตฺวา ปทุเต อนนปानมฺหิ	ญาตีเปตา สมากตา. สกุจจํ อนฺโมทเร.
๕.	จิวิ ชีวนฺตฺ โน ญาตี อมฺหากณฺจ กตา ปุชฺชา	เยสั เหตุ ลภามเส. ทายกา จ อนฺปิผลา.
๖.	น หิ ตตุถ กสิ อตุถิ วณฺชชฺชา ตาทิสึ นตุถิ	โคจรกฺเขตฺตถ น วิชชติ. หิรณฺญเณ กโยกยั.
	อิโต ทินฺเนน ยาเปนฺตติ	เปตา กาลงฺกตา ตหิ.
๗.	อุณฺนเม อุทกั ฐฏฺฐั เอวเมว อิโต ทินฺนั	ยถา นินฺนั ปวตุตฺติ. เปตानั อุปกปฺปติ.
๘.	ยถา วาริวหา ปุรา เอวเมว อิโต ทินฺนั	บริปุเรนฺตติ สาคร์. เปตानั อุปกปฺปติ.
๙.	อทาสิ เม อกาสิ เม	ญาตีमितฺตา สชฺชา จ เม.

อนึ่ง การบูชา ญาติผู้เป็นทายกก็ได้ทำแก่พวกเราแล้ว
และทายกก็ไม่ไร้ผล

- [๖] ในเขตวิสัยนั้น ไม่มีกสิกรรม (การทำไร่ไถนา)
ไม่มีโครักษกรรม (การเลี้ยงวัวไ้ขาย)
ไม่มีพาณิชย์กรรม (การค้าขาย) เช่นนั้น
การแลกเปลี่ยนซื้อขายด้วยเงิน ก็ไม่มี
ผู้ที่ตายไปเกิดเป็นเปรตในเขตวิสัยนั้น
ดำรงชีพด้วยผลทานที่พวกญาติอุทิศให้จากมนุษยโลกนี้
- [๗] น้ำฝนที่ตกลงมาในที่คอนย่อมไหล ไปสู่ที่ลุ่ม ฉนใด
ทานที่ทายกอุทิศให้จากมนุษยโลกนี้
ย่อมสำเร็จผลแน่นอนแก่พวกเปรต ฉนนั้นเหมือนกัน
- [๘] ห้วงน้ำที่เต็มย่อมยังสมุทรสาครให้เต็มเปี่ยม ฉนใด
ทานที่ทายกอุทิศให้จากมนุษยโลกนี้
ย่อมสำเร็จแก่เปรตทั้งหลาย ฉนนั้นเหมือนกัน
- [๙] กุลบุตรเมื่อระลึกถึงอุปการะ
ที่ญาติผู้ละไปแล้ว(เปรต)เคยทำไว้ในกาลก่อนว่า
ผู้นั้นได้ให้สิ่งนี้แก่เรา ได้ทำสิ่งนี้แก่เรา
ได้เป็นญาติ มิตร และสหายของเรา
ก็ควรถวายทักษิณาทานอุทิศให้แก่ญาติผู้ละไปแล้ว
- [๑๐] การร้องไห้ ความเศร้าโศก

เกิด แก่ เจ็บ ตาย

- หรือความร่ำไห้คร่ำครวญอย่างอื่นใด
ใคร ๆ ไม่ควรทำเลย เพราะการร้องไห้ เป็นต้นนั้น
ไม่เป็นประโยชน์แก่ญาติผู้ล่วงลับไปแล้ว
ญาติทั้งหลายก็ยังคงสภาพอยู่อย่างนั้น
- [๑๑] ส่วนทักษิณาทานนี้แล ที่ตั้งไว้ดีแล้วในพระสงฆ์
ย่อมสำเร็จประโยชน์เกื้อกูลสิ้นกาลนาน
แก่หมู่ญาติที่เกิดเป็นเปรตนั้น โดยพลันทีเดียว
- [๑๒] ญาติธรรมนี้นั้น ท่านแสดงออกแล้ว
การบูชาญาติที่ตายไปเป็นเปรต ท่านทำอย่างยิ่งใหญ่แล้ว
ทั้งกำลังกายของภิกษุ ท่านก็เพิ่มให้แล้ว
เป็นอันว่าท่านสั่งสมบุญไว้มิใช่น้อยเลย

เกิด แก่ เจ็บ ตาย

คำแปล

ภูเขาใหญ่ล้วนแล้วด้วยศิลา สูงจกดท้องฟ้า
กลีบดสัตว์มาโดยรอบทั้ง ๔ ทิศ แม่น้ำไนโค
ชราและมรณะก็ฉนั้น
ย่อมครอบงำสัตว์ทั้งหลายคือ พวกกษัตริย์
พราหมณ์ แพศย์ ศูทร คนจัณฑาล และคนเทชยะ
ไม่ว่าใครๆ ไร้เลย ย่อมย้ายเฝ้าสัตว์ทั้งสิ้น
(พลม้า) พลรถ พลเดินเท้า
และไม่อาจจะเอาชนะแม้ด้วยมนตร์หรือด้วยทรัพย์
เพราะฉนั้น บุคคลผู้เป็นบัณฑิต มีปัญญา
เมื่อเห็นประโยชน์ตน ฟังตั้งศรัทธาไว้ในพระพุทธเจ้า
พระธรรม และพระสงฆ์
ผู้ใดมีปกติประพฤติกรรมทางกาย ทางวาจา ทางใจ
บัณฑิตทั้งหลายย่อมสรรเสริญผู้นั้น ในโลกนี้โดยแท้
ผู้นั้นละโลกนี้ไปแล้ว ย่อมบันเทิงในสวรรค์

ถ.สคท.(ไทย) ๑๕/๔๑๕/๑๓๓

ภิกษุทั้งหลาย กรรม ๓ ประการนี้ไม่เพียงมีปรากฏอยู่ในโลก
ตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าไม่เพียงอุบัติขึ้นในโลก
กรรมวินัยที่ตถาคตประกาศไว้ก็ไม่เพียงรุ่งเรืองในโลก
กรรม ๓ ประการอะไรบ้าง
คือ ชาติ (เกิด) แก่ (ชรา) ตาย (มรณะ)
อ.ทสก. (ไทย) ๒๔/๓๖/๑๖๕